

16+

Паляванне
на рэдкую
кнігу
стар. 4

Шэдэўры
маленькіх
мегаламанаў
стар. 12

Прызыўны
покліч
музыкі
стар. 14

Спявалі «Песняры», пяе народ

Фота Уладзіміра Крука.

Вера Вярба — гэта найперш значымі «Ручнікі». Таму, калі пачынаць гаворку пра яе, то, канешне, зыходнай кропкай павінна стаць песня, якую паклаў на музыку Мікалай Пятрэнка. Не сумняваюся, што многія, асабліва прадстаўнікі старэйшага, ды і сярэдняга, пакалення праспяваюць, не напружваючы памяць. Вельмі ж часта яе выконвалі. І за святочным сталом, а гэта ж — заручыны, хрэсьбіны, вяселлі, провады ў войска ці вяртанне з яго. Ці мала якая нагода знойдзецца, калі душы раздольна, а сэрцу свабодна. Як жа ў такім разе не заспяваць:

*У суботу Янка ехаў ля ракі,
Пад вярбой Алёна мыла ручнікі.
«Пакажы, Алёна, броды земляку,
дзе тут пераехаць на кані раку?»*

*«Адчапіся, хлопец, едзь абы-куды,
не муці мне толькі чыстае вады!»
У маркоце Янка галавой панік,
упусціла дзеўка беленькі ручнік.*

*«Янка, мой сакол, памажы хутчэй!
Бо плыве, знікае ручнічок з вачэй!»
«Любая Алёна, я ж вады баюсь!
Пацалуй спачатку — што як утаплюсь!»*

*Супыніўся гнеды пад вярбой густой.
Цалавала Янку Лена над ракой.
Стала ціха-ціха на усёй зямлі,
па рацэ далёка ручнікі плылі...*

Песня даўно стала па-сапраўднаму народнай. Аднак вядомасць саслужыла Веры Вярбе і благую паслугу. Не, спачатку пачыналася ўсё як нельга лепш. Верш «Ручнікі» так спадабаўся Мікалаю Пятрэнку, які працаваў выкладчыкам Полацкага педагагічнага вучылішча, што адразу вырашыў пакласці яго на музыку. А паколькі Мікалай Макаравіч, хоць і быў самадзейным кампазітарам, у песенным майстэрстве мог паспрачацца з многімі прафесіяналамі, лёгка падабраў неабходную мелодыю. Калі песня была гатова, пазнаёміў з ёю дуэт у складзе Тамары Дзядковай і Валянціны Альхоўскай з Лёзна. Яны ахвотна і з задавальненнем, бо ўжо спадабалася, уключылі кампазіцыю ў свой рэпертуар. І хутка «Ручнікі» паехалі на абласны агляд мастацкай самадзейнасці ў Віцебск, дзе знайшлі нямала прыхільнікаў. Пасля гэтага і заспявалі іх ці не па ўсёй Беларусі.

«ЛіМ»-акцэнт

Свята. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка 7 студзеня запаліў калядную свечку ў мінскім храме Прападобных Опцінскіх старацаў. Кіраўніка дзяржавы сустраў Мітрапаліт Мінскі і Заслаўскі Веніямін, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі. У храме прысутнічалі выхаванцы нядзельнай школы прыхода храма, прыхаджане. Аляксандр Лукашэнка павіншаваў са светлым, яркім, добрым і доўгачаканым святам Раства Хрыстовага. І дадаў, што будзе правільным у гэце свята таксама адрасаваць прывітанне і добрыя словы ўсім суайчыннікам — не толькі праваслаўным, але і католікам, іўдзеям, мусульманам. Рэагуючы на выступленне Прэзідэнта Беларусі, у якім ён выказаўся па шэрагу актуальных пытанняў у жыцці краіны, аб падзеях у рэгіёне і свеце, мітрапаліт Веніямін адзначыў: «Шмат было сказана з таго, што да адказна на пытанні сённяшняга жыцця. З боку царквы хаду адначыць, што мы імкнемся па розных напрамках узаемадзейнічаць з дзяржавай».

Прыярытэты. Год гістарычнай памяці, якім у Беларусі аб'яўлены 2022-і, пройдзе пад знакам захавання гераічнай спадчыны і праўды аб усіх перыядах жыцця беларускага народа, адзначыў Прэзідэнт на нарадзе па пытаннях рэалізацыі гістарычнай палітыкі. Ёсць неабходнасць сістэматызаваць гістарычныя даследаванні, мемарыяльныя комплексы, вызначыць на перспектыву даты, падзеі, асобы, якія трэба ўвекавечыць, унесці карэктывы ў работу па патрыятычным выхаванні дзяцей і моладзі з апрай на факты гераічных подзвігаў продкаў. «Сёння ўся гэтая работа — адзін з найважнейшых напрамкаў забеспячэння нацыянальнай бяспекі краіны», — падкрэсліў беларускі лідар. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што трэба ўдзяліць пільную ўвагу пытанням так званай гістарычнай палітыкі: «Упершыню за гады сваёй незалежнасці мы ставім гэтыя два паніяці — «гісторыя» і «палітыка» — побач. Да гэтага часу мы стараліся не палітызаваць гісторыю».

Віншаванні. Беларускі лідар павіншаваў народнага артыста Расійскай Федэрацыі Канстанціна Хабенскага з юбілеем. «Сваёй няспынай творчай дзейнасцю вы здабылі любоў шматлікіх паклоннікаў па ўсім свеце і высокі аўтарытэт сярод прафесіяналаў, — адначыў Аляксандр Лукашэнка. — Асобных слоў удзячнасці заслугоўваюць створаныя вамі дабрачынныя праекты, накіраваныя на рэалізацыю прынцыпаў гуманнасці і міласэрнасці ў сучасным грамадстве».

• Прэзідэнт Беларусі накіраваў віншаванне з юбілеем народнай артысткі РСФСР Марыне Няёлавай. «Вы сыгралі яркія, шматгранныя ролі ў любімых многім пакаленням спектаклях і кінафільмах, паспяхова рэалізавалі сабе на прафесійнай ніве», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што ўнікальны стыль, унутраная сіла і абаянне актрысы пакаралі сэрцы шматлікіх беларускіх паклоннікаў.

• Аляксандр Лукашэнка таксама павіншаваў народнага артыста Расійскай Федэрацыі Андрэя Лілепу з днём нараджэння. «Вашым яркім і непараўнальным работам апалядзіруюць найлепшыя сусветныя залы. Вы па праве належце да праслаўленых майстроў культуры, якія здабылі глыбокую любоў глядачоў і павагу калег — прафесіяналаў сцэны», — сказана ў віншаванні. «Упэўнены, што ваша плённая дзейнасць будзе ў далейшым садзейнічаць умацаванню дружбы і культурных сувязей паміж народамі Беларусі і Расіі», — адначыў беларускі лідар.

Канстытуцыя. У нашых інтарэсах і нам пад сілу зрабіць так, каб грамадства развілася без узрушэнняў, каб мир і спакой панаваў ў нашай Беларусі. Такім меркаваннем падзяліўся з журналістамі намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Ігар Луцкі перад сустрачай з актывам Гомельскай вобласці, паведамляе БелТА. Ігар Луцкі падкрэсліў, што Канстытуцыя была і застаецца Асноўным Законам, гарантам незалежнасці і суверэнітэту Беларусі. Аднак у сувязі з трансфармацыямі ў грамадстве трэба мадэрнізаваць і Асноўны Закон. Канстытуцыйныя наведы дотэлева прапрацаваны на працягу некалькіх месяцаў на розных узроўнях. «Цяпер усе разам мы выпрацоўваем канчатковыя падыходы, выходзім на фінішную прамую. Новыя палажэнні аналізуюцца, агуваюцца прапановы па ўдасканаленні. У хуткім часе Канстытуцыя будзе вынесена на рэфэрэндум. Гэта актуальна і ў сувязі з геапалітычнай абстаноўкай у свеце», — падкрэсліў Ігар Луцкі.

Памяць. У дзень нараджэння народнага артыста, заснавальніка ансамбля «Песняры» Уладзіміра Мулявіна міністр культуры Беларусі Анаоль Маркевіч сустраўся з дачкой музыканта Марынай Мулявінай. На сустрацы ў міністэрстве прысутнічалі кіраўнік ліцейнага дома «Дубровін» (Екацярынбург, Расія) Іван Дубровін і музыкантаўца, аўтар кнігі «Беларуская эстрада. Насталгічныя дывертсымент. Гісторыя эстрады Беларускай дзяржаўнай філармоніі. 1930—1980-я гады» Вольга Брылон. Анатолю Маркевічу перадалі юбілейны медаль, выраблены ліцейным домам. «Дубровін» выканаў і помнік у бронзе народнаму артысту, устаноўлены ў Мінску на бульвары імя Мулявіна. «Гэта першы медаль, прывесчаны заснавальніку ансамбля «Песняры», паведамляе БелТА.

Творчасць. Урачыста цырымонія ўзнагароджвання пераможцаў літаратурнага конкурсу «Беларускі салавей», прывесчанага 135-годдзю з дня нараджэння Змітрака Бядулі, пройдзе 18 студзеня ў галерэі «Лабірынт» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, паведамліў у НББ. Конкурс праходзіў у межах праекта «На хвалі часу, у пільны жыцц» і быў аб'яўлены восенню мінулага года Нацыянальнай бібліятэкай пры ўдзеле газеты «Літаратура і мастацтва», «Настаўніцкай газеты», часопіса «Бярозка», Вялікага тэатра, Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра юнага глядача і іншых. Творчае спаборніцтва стала папулярным сродкам шырокай аўдыторыі дзяцей і дарослых з розных куткоў Беларусі, а таксама прыцягнула ўвагу замежных удзельнікаў, адзначыў у НББ.

Агляд афіцыйных падзей ад Інэсы ПЕТРУСЕВІЧ

прэміі

Патрыятызм. Пазіцыя. Пашана

На пачатку новага года Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка прысудзіў прэміі «За духоўнае адраджэнне» і спецыяльныя прэміі дзеячам культуры і мастацтва. 11 студзеня Кіраўнік дзяржавы ў ўрачыстай абстаноўцы ўручыў узнагароды. Падчас выступлення Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў, што ўручэнне прэміі па традыцыі прымеркавана да калядных свят. Бо гэта дзіўны час, напоўнены верай, каханнем і радасцю. Час, які, на думку беларускага лідара, аб'ядноўвае людзей, нахатня, дорыць надзею. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што разам з прэміямі «За духоўнае адраджэнне» і спецыяльнымі прэміямі традыцыйна ўручаюцца і прэміі «Беларускі спартыўны Алімп» атлетам і трэнерам, якія праслаўляюць Беларусь на міжнародных арэнах і ўласным прыкладам дэманструюць перавагу здаровага ладу жыцця.

Дзеля духоўнага...

Па выніках 2021 года за актыўную дзейнасць у гуманітарнай сферы, якая садзейнічае захаванню і прымнажэнню нацыянальнага культурнага здбытку, выхаванню ў моладзі любові да Радзімы, умацаванню духоўных каштоўнасцей і ідэй міласэрнасці прысуджаны пяць прэміі «За духоўнае адраджэнне».

Грамадскае аб'яднанне «Магілёўскі абласны гісторыка-патрыятычны пошукавы клуб «Вікру» ўганаравана за значны ўклад у патрыятычнае выхаванне моладзі, увекавечанне памяці абаронцаў Айчыны, рэалізацыю разведвальных пошукавых праектаў «Памяць», «Дняпроўскі рубец» і «Сожскі рубец» на Магілёўшчыне.

За дасягненні ў справе патрыятычнага выхавання дзяцей і моладзі, рэалізацыю праекта «Пост Паміці Брэсцкай крэпасці», актыўны ўдзел у міжнародным міратворчым руху адзначаны калектыву дзяржаўнай установы адукацыі «Цэнтр дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі г. Брэст».

Прэміі ўганараваны мясцовы дабрачынны фонд імя Аляксея Талая — за асабістыя заслугі ва ўвасабленні ідэй гуманізму, рэалізацыю дабрачынных праектаў, накіраваных на захаванне гістарычнай памяці і традыцый, падтрымку дзяцей, якія пацярпелі ад ваенных дзеянняў.

Адзначана праца прагаіерэя, настаіцеля храма іконы Божай Маці «Усецарыца» ў г. Мінску, старшыні Сінадальнага аддзела па царкоўнай дабрачыннасці і сацыяльным служэнні Беларускай праваслаўнай царквы Кірыла Шолкава. Ён удастоены прэмія за вялікі асабісты ўклад ва ўмацаванне духоўных каштоўнасцей, самаадданую працу ў сферы асветы і царкоўнай дабрачыннасці.

Нагодай для ўшанавання прэміяй сталі дасягненні Рэспубліканскага грамадскага аб'яднання «Патрыёты Беларусі» па рэалізацыі сацыяльна значных праектаў, накіраваных на фарміраванне грамадзянскай самасвядомасці і ўмацаванне дзяржаўнага суверэнітэту.

У ракурсе грамадскага прызнання

За важкія дасягненні ў сферы музычнага, выяўленчага, дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, журналістыкі, народнай і амаатарскай мастацкай творчасці, навучання і выхавання творчай моладзі, што атрымалі грамадскае прызнанне, прысуджана 9 спецыяльных прэміяў Прэзідэнта Беларусі дзеячам культуры і мастацтва.

Сярод іх — аўтарскі калектыву ў складзе аглядальніка рэдакцыі аддзела палітычнай інфармацыі ўстановы Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Выдавецкі

Фота БелТА.

дом «Беларусь сегодня» Людмілы Гладкай, аглядальніка аддзела падрыхтоўкі ліострацыяў установа аб'яднанага сакратарыята ўстановы Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Выдавецкі дом «Беларусь сегодня» Алега Карповіча, генеральнага дырэктара таварыства з абмежаванай адказнасцю «Тэхнагруп» Юрыя Цераховіча. Спецпрэміяй адзначаны ўклад у развіццё беларускай журналістыкі, цыкл публікацый па актуальных пытаннях грамадска-палітычнага жыцця краіны.

За стварэнне высокамастацкіх вобразаў у прэм'ерных спектаклях Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь спецпрэмія прысуджана артысту-вакалісту (салісту) — вядучаму майстру сцэны гэтай установы, народнаму артысту Беларусі Уладзіміру Промува.

За ўклад у захаванне традыцый харэаграфічнага мастацтва, актыўны ўдзел у грамадска-культурным жыцці краіны ўганараваны заслужаны амаатарскі калектыву Рэспублікі Беларусь народны ансамбль танца «Крыжачок» Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Выхаванне творчай моладзі, пасапыха ўдзел у рэспубліканскіх і міжнародных конкурсах і фестывалях сталі нагодай для прысуджэння прэміі заслужанаму амаатарскаму калектыву Рэспублікі Беларусь узорнаму тэатру эстрады «Кропелька» Мірскага сельскага Дома культуры дзяржаўнай установы культуры «Баранавіцкая раённая клубная сістэма».

Заслужаны калектыву Рэспублікі Беларусь Прэзідэнцкі аркестр Рэспублікі Беларусь дзяржаўнай установы «Палац Рэспублікі» Кіраўніцтва справамі Прэзідэнта ўдастоены прэмія за значныя дасягненні ў развіцці эстраднага мастацтва, рэалізацыю музычных праектаў у рамках Года народнага адзінства.

Спецыяльнай прэміяй таксама адзначаны асабісты ўклад у захаванне традыцый ганчарнага рамства загадчыка філіяла нумар 15 Цэнтра ганчарства в. Гарадня дзяржаўнай установы культуры

«Столінская раённая клубная сістэма» Васіля Казачка.

Калектыву ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» спецпрэмія прысуджана за значны ўклад у патрыятычнае выхаванне моладзі, рэалізацыю грамадска-культурных праектаў.

За плённую працу па захаванні традыцый вырабу беларускай выцінанкі прэміі ўдастоена кіраўнік народнага амаатарскага калектыву Рэспублікі Беларусь клуба майстроў

народнай творчасці «Каляровая альтанка» Навагрудскага раённага Цэнтра раместваў дзяржаўнай установы культуры «Навагрудскі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці» Наталія Клімко.

Нацыянальны алімпійскі камітэт Рэспублікі Беларусь стаў лаўрэатам спецпрэмія за арганізацыю і правядзенне спартыўна-культурнага фестывалю «Вытокі. Крок да Алімпіу», накіраванага на папулярызаванне здаровага ладу жыцця, умацаванне сямейных каштоўнасцей і захаванне нацыянальных традыцый.

Шляхам гістарычнай праўды

Дзейнасць лаўрэатаў прэміі Кіраўнік дзяржавы назваў прыкладам для іншых у разуменні таго, што толькі стваральная праца вядзе дзяржаву да росквіту, а прызначэнне грамадзяніна ва ўсе часы — абарона і будаўніцтва Айчыны. Толькі такія справы, перакананы Аляксандр Лукашэнка, узабагачаюць чалавека і вядуць яго да духоўных вяршынь, прымушаюць імкнуцца да святла і несіць яго іншым.

«Кожны з вас, паважаныя лаўрэаты, вялікі талент. Сваёй дзейнасцю, сваім жыццём вы пацвярджаеце простую ісіцу: мастацтва, творчасць, спорт, грамадска дзейнасць павінны быць высокамаральнымі і стваральнымі, — канстатаваў Прэзідэнт. — Вы патрыёты па ўчынках, сапраўдны народная інтэлігенцыя па духу, для якой любоў да Радзімы — перш за ўсё служэнне ёй, прага зрабіць родную краіну прыгажэйшай», — звярнуўся Аляксандр Лукашэнка да ўганараваных.

Падчас выступлення беларускі лідар збыў акцэнт на тым, што менавіта трывалыя духоўныя апоры дапамаглі беларусам захаваць родную мову, культуру і традыцыі. Таму надзвычай важна брагчы памяць народа, гістарычную праўду, не дапускаць фальсіфікацыі лёсавызначальных для краіны падзей.

Інеса ПЕТРУСЕВІЧ

стасункі

Грунт трох дзесяцігоддзяў

У Рэспубліканскім інстытуце кітаязнаўства імя Канфуцзя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта адбылася міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Тры дзесяцігоддзі беларуска-кітайскіх адносін і стварэнне супольнасці адзінага лёсу чалавецтва».

З прывітальнымі словамі да ўдзельнікаў сустрэчы (канферэнцыя, дарэчы, праводзілася вочна і анлайн) звярнуліся першы намеснік прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь, старшыня Беларуска-Кітайскага ўрадавага камітэта па супрацоўніцтве Мікалай Снапкоў, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Кітайскай Народнай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь Се Сяаюн, рэктар БДУ Андрэй Кароль, старшыня Прэзідыума Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі Ніна Іванова.

Дырэктар РІКК БДУ, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у КНР у 2006—2011 гг., прафесар Аналог Тозік выступіў з дакладам «Асноўныя этапы і вынікі развіцця беларуска-кітайскіх адносін у палітычнай сферы». Пра навукова-

тэхнічнае супрацоўніцтва Беларусі і Кітая расказаў першы намеснік старшыні Прэзідыума НАН Беларусі акадэмік Сяргей Чыжык.

Шмат цікавага ў аглядзе здзейсненага і вызначэнні перспектывы беларуска-кітайскіх адносін адзначылі акадэмік-сакратар АДДзялення гуманітарных навук і мастацтва НАН Беларусі Аляксандр Каваленя, кіраўнік Адміністрацыі Кітайска-Беларускага індустрыяльнага парка «Вялікі камень» Аляксандр Ярашэнка, незалежны дырэктар ААТ «Банк развіцця Рэспублікі Беларусь», Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у КНР у 2016—2020 гг. прафесар Кірыл Руды, дырэктар Беларускага інстытута стратэгічных даследаванняў Алег Макараў.

Да культурных стасункаў у дакладзе «Летапіс беларуска-кітайскага супрацоўніцтва ў галіне культуры» звярнуўся міністр культуры Рэспублікі Беларусь у 2012—2017 гг. Барыс Святлоў. Выступіў на міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі з дакладам «Асноўныя напрамкі супрацоўніцтва беларускіх і кітайскіх сродкаў масавай інфармацыі: пачатак, сучасны стан,

перспектывы» дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Алякс Карлюкевіч. Ішла гаворка на канферэнцыі і пра шэраг кніжных, выдавецкіх праектаў, якімі ў апошнія гады асабліва вылучаецца выдавецтва «Мастацкая літаратура», дэманструючы супольныя падыходы з кітайскімі кнігавыдаўцамі.

Згаданы на канферэнцыі і такія важкія творчыя праекты, як анталогіі кітайскай паэзіі «Пад крыламі Дракона: сто паэтаў Кітая», «Пялёсткі лотаса і хрызантэмы: паэты Кітая XX стагоддзя», народжаныя дзякуючы перакладчыцкаму таленту лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Міколы Мятліцкага і выдадзеныя пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Несумненна, гуманітарныя, культурна-асветніцкія, кнігавыдавецкія, медыйныя адносіны Беларусі і Кітая патрабуюць далейскага развіцця. І гэта немагчыма без удзелу ў генерацыі новых ідэй той вялікай каманды кітаістаў, усходназнаўцаў, якая дзякуючы нацыянальнай сістэме адукацыі сфарміравалася ў Беларусі за апошні час.

Раман СЭРВАЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Старт дадзены!

Вынікі дзейнасці Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі і задачы творчай суполкі на гэты год абмеркавалі ў горадзе над Сожам.

Мінулы год быў аб'яўлены на Гомельшчыне яшчэ і годам класічнай літаратуры і чытання. Вялікая ўвага — папулярызачны кніг сярод усіх катэгорый насельніцтва. Самастойна і разам з партнёрамі творчай суполкі праведзена больш чым паўсотні мерапрыемстваў патрыятычнай тэматыкі, арганізавана звыш 1040 сустрэч пісьменнікаў з чытачамі. Творцы бралі актыўны ўдзел у літаратурных, краязнаўчых, грамадска-культурных акцыях, канферэнцыях, прэзентацыях, дыскусійных пляцоўках і круглых сталах.

Найбольш значны і яркі падзеі літаратурнага жыцця — правядзенне адкрытых конкурсаў з нагоды 100-гадовага юбілея Івана Шамякіна і Івана Мележа, сумесная праца з расійскімі калегамі па адкрыцці музейнага пакоя Івана Мележа ў Растоўскай вобласці, ініцыяванне і правядзенне III абласнога фестывалю літаратуры, культуры і народных традыцый «На зямлі Кірылы Тураўскага», XVI міжнародны фестываль-свята «Славянскія літаратурныя дажыткі», канферэнцыя славянскіх літаратараў да 80-годдзя пачатку Вялікай Айчыннай вайны і інш.

Яркімі кнігамі парадвалі чытачоў Ізяслаў Катляроў (зборнік паэзіі «Мое духоўнае прастранства»), публіцысты — «Война — время подвигов и трагедий», Уладзімір Гаўрыловіч (проза — «Сэрца сваё не падманеш...», «Куда улетае Ангел», «Не сварыся з нябёсамі»), Алена Матвіенка

спадчына

Растлумачыць глыбінныя сэнсы

Лялькі-абярэгі, абрадавыя вырабы, а таксама лялькі, якія прадстаўляюць касцюмы з розных куткоў Беларусі, — усё гэта складала экспазіцыю «Музея беларускай лялькі», які надаўна адкрыўся ў Чачэрскім раённым цэнтры рамёстваў, фальклору і этнаграфіі. У прэзентацыйнай экспазіцыі — больш за 100 прадметаў ручной работы. Музей стылізаваны пад беларускую хаду.

Жаданне аднавіць свой строй, паказаць традыцыі раёна папярэднічала ідэі стварэння такой установы. Затым арганізатары задумалі аднавіць выявы ўсіх беларускіх строяў. «Стварылі свой касцюм — Краснапольскага строю, да якога адносіць і Чачэршчыну. У ім прадстаўлялі ўласныя экспазіцыі ў раён на розных мерапрыемствах, фестывалях. Ляцці даўляюць шукаць доўга, нейкія рэчы і дэталі набывалі

ў людзей. А вось фартку работлі самі, кашуля таксама новая. Усё астатняе аўтэнтчнае. Многае нам перадалі жыхары раёна. Касцюмы шьем па эскізах, якія прадстаўлены ў кнізе выдання этнаграфіа, фалькларыста, археолага і публіцыста Еўдзіма Раманава, а таксама па іншых аўтарытэтных крыніцах», — адзначыла дырэктар цэнтры Юлія Фенік.

Экспазіцыя стваралася на працягу года. Прадумвалі і рэалізавалі ўсё ўласнымі сіламі. Аднак калекцыя, натуральна, будзе папаўняцца. Лялькі ствараюць шэсць майстрых раёнага цэнтры рамёстваў, фальклору і этнаграфіі. Работа над адным вырабам займае каля месяца. Тры

(дзіцячая паэзія «День рождения кота»), Васіль Ткачоў (дзіцячая проза «Як сон знайшлі»), Міхась Сліва (зборнік прозы «Родныя сцяжынкамі» і гумару «Кума з Аўстры»), Валерыя Вятошкіна (паэтычныя зборнікі «Отчество души» і «Поступь вечности»), Ганна Атрошчанка (зборнік трыялетаў «Пазычце ў сонца дабрыні!»), Галіна Рагавая (зборнік паэзіі «Каліны горыч») і інш.

Па сумеснай ініцыятыве абласнога аддзялення СПБ і растоўскіх калегаў у Таганрогу выйшаў зборнік вершаў Міхася Болсуна «Родное, близкое» (перакладзены на рускую мову ўдзельнікамі міжнароднага праекта паэтычных перастварэнняў «Берагі дружбы»). Выдадзены зборнікі прадстаўлены ў бібліятэках, на сайце аддзялення і ў сацыяльных сетках, на большасць выданняў з'явіліся станоўчыя рэцэнзіі ў СМІ.

Па ацэнцы членаў Савета творчай суполкі, нягледзячы на пандэмію, пісьменніцкай арганізацыяй зроблена нямаля. Быў разгледжаны, абмеркаваны і зацверджаны план работы на 2022-і. Паводле старшыні абласнога аддзялення СПБ Уладзіміра Гаўрыловіча, гэты год будзе не менш насычаны на літаратурныя падзеі, шмат увагі — мерапрыемствам, прысвечаным Году гістарычнай памяці.

Асобнае месца, улічваючы, што Дзень беларускага пісьменства пройдзе ў Добрушы, зойме адкрыты рэспубліканскі літаратурны конкурс кароткай прозы «Сэрца на далоні», прысвечаны Івану Шамякіну.

Дарэчы, на працягу года будзе праведзена некалькі літаратурных конкурсаў, пройдучы як традыцыйныя, так і новыя літаратурныя святы, фестывалі і творчыя акцыі.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

Фота: БелТА

дні — сапраўдны рэкорд чачэрскіх умеліц.

Супрацоўнікі цэнтры імкнуча расказаць аб традыцыйных маладому пакаленню, растлумачыць глыбінныя сэнсы, навучыць ствараць і захоўваць. На майстар-класах наведвальнікі музея робяць свае лялькі.

Яўгенія ШЫЦЬКА

«ЛІМ»-люстэрка

Канцэрт лаўрэата міжнародных конкурсаў Кацярыны Мікалаевай пройдзе 22 студзеня ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі ў рамках аўтарскага цыкла «Шэдэўры сусветнага арганнага мастацтва» музыказнаўцы, кандыдата мастацтвазнаўства Волгі Савіцкай. У імпрэзе прыме ўдзел лаўрэат міжнародных конкурсаў Юлія Пярэу (фартэпіяна). У першым аддзяленні прадставіць творы Іаана Себастыяна Баха і Марыса Дзюруфле. У другой частцы канцэрта прагучаць творы для фартэпіяна і аргана Кліфарда Дэмарэста і дзве транскрыпцыі Кацярыны Мікалаевай, якія яна падрыхтавала спецыяльна для аргана Белдзяржфілармоніі: сюіта з балета Пятра Чайкоўскага «Шчаўкунок» і «Рапсодыя ў блюзавых тонах» Джорджа Гершвіна.

Праект міжнароднай тэхнічнай дапамогі «Вектар у мінулае. Развіццё традыцыйнай культуры як драйвер росту турыстычнага патэнцыялу» стартаваў у Маларыцкім раёне, інфармуе БелТА. Вядучым бенефіцыярам выступіла аддзел ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі райвыканкама, яго партнёрам — Цэнтр культуры, спорту і адпачынку ў горадзе Кляшчэле і асацыяцыя «Спадчына Падляшша» Падляскага ваяводства. Праект рэалізоўваецца па праграме трансграннага супрацоўніцтва «Польшча — Беларусь — Украіна» на 2014—2020 гады. «Мата — захаванне і папулярызаванне рэгіянальных асаблівасцей аўтэнтчных культурных традыцый беларуска-польскага пагранічча для павышэння турыстычнай прывабнасці трансгранічнай тэрыторыі. Мы маем намер аб'яднаць намаганні трох бенефіцыяраў, у кожнага з якіх ёсць вопыт і кваліфікацыя ў сваёй кампетэнцыі», — адзначылі ў райвыканкаме.

Музей антрапалогіі і этнаграфіі Расійскай Акадэміі навук, пераемик першага расійскага дзяржаўнага публічнага музея — знакамітай Кунсткамеры, заснаванай Пятром I у 1714 годзе, адкрые новую пастаянную экспазіцыю ў дзень 350-годдзя з нараджэння імператара — 9 чэрвеня 2022 года. Галерэя пад назвай «Пятроўская Кунсткамера» размесціцца на першых двух паверхах вежы гістарычнага будынка музея. Сапраўдныя экспанаты будуць дапаўняцца элементамі сучаснага дызайну. Дарэчы, у галерэі другога паверха прадставіць прадметы з калекцыі, сабраных падчас першых акадэмічных экспедыцый і першых расійскіх кругасветных падарожжаў, паведамляе «ІТАР-ТАСС».

Таргі рэдкіх кніг, аўтаграфуў, антыкварных прадметаў і фатаграфій з прыватных маскоўскіх і пецярбургскіх збораў правядзе 20 студзеня аўкцыённы дом «Літфонд». У ліку топ-лотыў — другое выданне рамана ў вершах «Яўгенія Анегін» Аляксандра Пушкіна (1833) і жалобная павязка 1924 года з выявай Маўзалея для цырымоніі развітання і пахавання Уладзіміра Леніна. Яе перадае «ІТАР-ТАСС», на таргі таксама выстаўлена першая літаграфаваная кніга Уладзіміра Маякоўскага «Я!» 1913 года. Першы зборнік вершаў паэта быў выданы ў трынаццаці томнага ўсяго 300 экзэмпляраў. На аўкцыёне прадставіць і першы зборнік вершаў Ганны Ахматавай «Вечар» 1912 года са збору Марыны Пятэавай з яе рукпісных ўладальніцкіх папакі.

Аўкцыёры Марк Руфала і Х'ю Лоры здымуцца ў міні-серыяле Netflix, заснаваным на раманах Энтані Дора «Усё нябачнае нам святло», перадае RIA «Новости». Дзеянне ў драме, якая будзе складацца з чатырох эпізодаў, разгорнецца падчас Другой сусветнай вайны і засяродзіцца вакол сляпой французанкі па імені Мары-Лора. Разам з маладым нямецкім салдатам Вернерам яна спрабуе перажыць жахі ваенных гадоў у акупаванай Францыі. Адаптуе раман Стывен Найт («Востры казыркі»). Па яго сцэнарый эпізоды здыме Шон Леві, які стварыў камедыю «Галоўны герой» і прыгодніцкую трылогію «Ноч у музеі». Раман «Усё нябачнае нам святло» быў прадстаўлены ў 2014 годзе, амаль адразу стаў бестселерам і ўдастоены Пулітцэрскай прэміі ў катэгорыі «Мастацкая проза».

Найлепшым кіна- і тэлепраматам года асацыяцыяў прызыві ў трох катэгорыях: найлепшыя фільм, рэжысёр і мужчынская роля другога плана (Кодзі Сміт-Макфі). Найлепшым акцёрам назвалі Уіла Сміта за ролю бацькі амерыканскіх тэнісістак Серэны і Вінуса Уільямс у драме «Кароль Рычард». Найлепшай драматычнай актрысай стала Ніколь Кідман. Шосты «Залаты глобус» ёй прысудзіла роля зоркі сікомаў 1950-х гадоў Люіль Бол у фільме «Быць Рычардам». У катэгорыі «Камедыя/мюзікл» асацыяцыяў ўзнагародзіла «Вестсайдскую гісторыю» Стывена Спілберга. «Залаты глобус» у катэгорыі «Найлепшы драматычны серыял» заявала шоу «Спадчынікі», піша RIA «Новости».

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКА

Пакліканне — расчытваць мінуўшчыну

Распаўсюджана думка, што дакументальных помнікаў у краіне амаль не засталася: архіўныя дакументы, рукапісныя і друкаваныя кнігі былі знішчаны, згублены, вывезены за мяжу. Але, нягледзячы на тое, што страцілі мы шмат, у сховішчах — бібліятэках, архівах, музеях — знаходзяцца яшчэ не засвоенныя багаці. Адна з найважнейшых задач беларускіх культуролагаў, на думку Таццяны Рошчынай, бібліяграфа і заслужанага дзеяча культуры Беларусі, у мінулым загадчыка аддзела рэдкай кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, — захаваць і зрабіць даступнымі гэтыя скарбы, увесці іх у навуковы ўжытак. Сёння Таццяна Рошчына распавядае пра тое, як фарміраваўся фонд аддзела рэдкай кнігі бібліятэкі, якія перспектывы ў гэтага кірунку і чаму ён будзе запатрабаваны заўсёды.

Таццяна Рошчына.

Хобі і праца

Уладкавалася ў бібліятэку спачатку ў аддзел беларускай літаратуры, потым перайшла ў аддзел замежнай літаратуры. І толькі пазней пачала працаваць з рэдкай кнігай. Яе камплектаванне — справа вельмі складаная, асабліва калі ўлічыць, колькі кніжных скарбаў загінула альбо вывезена... Загадчыцай прызначылі ў 1983 годзе. Аддзел быў не ў лепшым стане: не хапала людзей і памяшканняў, плюс арганізацыйныя пытанні. Але так атрымалася, што самым цікавым напрамкам дзейнасці для мяне стала камплектаванне. Калі кажуць, што найлепшая праца — гэта хобі, за якое плацяць, то гэта пра мяне: з часоў маладосці маё хобі і ёсць праца з кнігай. То-бок кнігі былі найвялікшым захапленнем з вытокаў маленства: бацька працаваў дырэктарам гістарычнага архіва ў Мінску, і кніг у доме заўжды было шмат. Праўда, не думала, што буду імі займацца прафесійна: працавала з бібліяграфіяй, а потым давялося ўнікнуць у праблемы камплектавання — гэта і стала самым цікавым. Расшуквалі рэдкія выданні... Спачатку здавалася, быццам нічога знайсці немагчыма. Нават бывала, што выяўлялі нечаканае ва ўласных фондах: гэта былі выключныя рэчы, у тым ліку айчыныя выданні XVIII стагоддзя на польскай мове, на латыні, кірыліччым... Яны былі заінвентарызаваныя, у некаторых выпадках нават часткова апісаныя, але пра іх ніхто не ведаў. Бо каб паўнаватрасна апісаць такую кнігу, трэба ведаць адмысловыя правілы, кірыліцу і замежныя мовы, не кажучы пра родную. Акрамя таго, неабходна ведаць і саму кнігу...

Адкуль?..

Крыніц камплектавання ў нас шмат. Напрыклад, пры ліквідаванні спецфонду ў аддзел былі адабраны ўнікальныя беларускія выданні 20—30-х гг. XX ст. — творы Францішка Аляхновіча, Вацлава Ластоўскага, Максіма Гарэцкага і іншых. Калісьці ў наш спецфонд трапіла і калекцыя рускай эмігранцкай літаратуры з адметнымі аўтографамі. Сярод самых каштоўных — два Марыны Цвятаевай, аўтографы Ірыны Адоўцавай, Георгія Іванова і шмат іншых. Усё з трафейных фондаў. Справа ў тым, што пасля вайны ў нашай бібліятэцы з двух мільёнаў засталася толькі 321 тысяча тамоў, астатняе — вывезена. Пасля вайны частку знайшлі ў Германіі, нешта адшукалася ў Польшчы, Чэхаславакіі, Ка-

Фота Андрэя Шукіна.

З рарытэтай бібліятэкі.

лінінградзе. Агульна вярнулася каля мільёна, астатнія зніклі, перайшлі ў іншыя фонды альбо не выяўлены ці загінулі... Ёсць кнігі з нашым даваенным штампам, дзе пазначана: гэтую кнігу знайшоў афіцэр альбо салдат (прозвішча і горад) і вяртае яе дадому... Вярталі кнігі і іншыя людзі... У якасці рэпарцілі выданні, якія былі вывезены ў Германію з іншых акупаваных краін.

Заўсёдна практыка: запрашалі нас і ў букіністычныя крамы, дзе мы набывалі кнігі, перш чым іх выстаўлялі на агульную вітрыну. Так здабылі першае ўкраінскае выданне «Апостала» Івана Фёдарова 1574 года. Яно было дэфэктным, але, нягледзячы на гэта, цяпер — прадмет гонару кніжніцы.

З букіністычных знаходак трапіліся прыжыццёвыя выданні Адама Міцкевіча, казкі Пушкіна ў ілюстрацыях Івана Білібіна, рукапісныя кнігі.

Набывалі мы і стараабрадніцкія калекцыі — там знаходзілі шыкоўныя рукапісы XVII—XIX стагоддзяў, у тым ліку рукапісы з крукавымі нотамі спеваў — потым з нашага фонду іх бралі расчытваць спецыялісты з Акадэміі музыкі.

Адна з музычных знаходак трапіла ў бібліятэку зусім нечаканым спосабам. У 1997 г., падчас работы ў складзе прэзідэнцкай камісіі ў касцёле Божага Цела ў Нясвіжы, я звярнула ўвагу на вялікую колькасць нот, рукапісных і друкаваных, для органа і хору. Рукапісныя ноты па рашэнні камісіі былі перададзены ў Нацыянальную бібліятэку Беларусі. Запрасілі спецыялістаў, якія займаліся гісторыяй беларускай музыкі. Яны высветлілі, што гэта аказаўся архіў арганіста сабора Божага Цела Эдварда Гірдо. У нааўнасці былі надзвычай цікавыя музычныя формы, якія раней у Беларусі не выкарыстоўваліся. Дзяўчаты расшукалі яго фотаздымкі і магілу ў Нясвіжы, а ў часопісе «Мастацтва» апублікавалі вялікі артыкул. Частку гэтых нот выкарыстала «Беларуская капэла» Віктара Скорбагагатава — выконвалі музычныя творы Э. Гірдо.

Былі знаходкі і ў іншых бібліятэках. Калі пасля вайны вярталі страчаныя фонды, часам трапляліся незвычайныя рэчы.

Чытачы самі нам падказвалі, маўляў, у гэтай бібліятэцы ёсць адно, у іншай — другое... У Прэзідэнцкай (на той час — урадавай), напрыклад, былі кнігі кірылічнага друку, літаратура не па профілі бібліятэкі — яе пагадзіліся перадаць нам... Тое ж і ў абласной маглёўскай бібліятэцы: палетапы (выданні першай паловы XVI стагоддзя) і іншыя старадрукі на замежных мовах былі ім не патрэбны — адсутнічалі спецыялісты, як бібліятэкары, так і чытачы, якія маглі б працаваць з імі. Прывезлі адтуль шмат каштоўнейшых кніг...

З Гомельскай абласной кніжніцы да нас трапілі арабскія рукапісы з бібліятэкі Паскевіча. Найстаражытнейшым аказаўся рукапіс XIV стагоддзя.

Бывала, што людзі самі прыносілі бяспечныя кнігі. Адзін жыхар Віцебскай вобласці прынёс кнігі з калекцыі стараабрадцаў (яго родныя былі стараабрадцамі). Сярод выданых аказалася Евангелле Пятра Мсціслаўца 1575 года — выключна рэдкае, якое ў нас

адсутнічала. Спонсары набылі нам спадчыну Казіміра Семяновіча.

Трапляліся выключныя тамы з абменных фондаў найбуйнейшых бібліятэк былога Саюза. Сярод кніг, атрыманых з Масквы быў канвалют з некалькіх алігатаў з дароўным надпісам Аляксандра Ельскага. Кнігі былі падараваны Элізе Ажэшцы. На іх захавалася пячатка яе бібліятэкі. З тагачаснага Ленінграда перадалі і альбом гравюр Напалеона Орды ў добрым пераплёце.

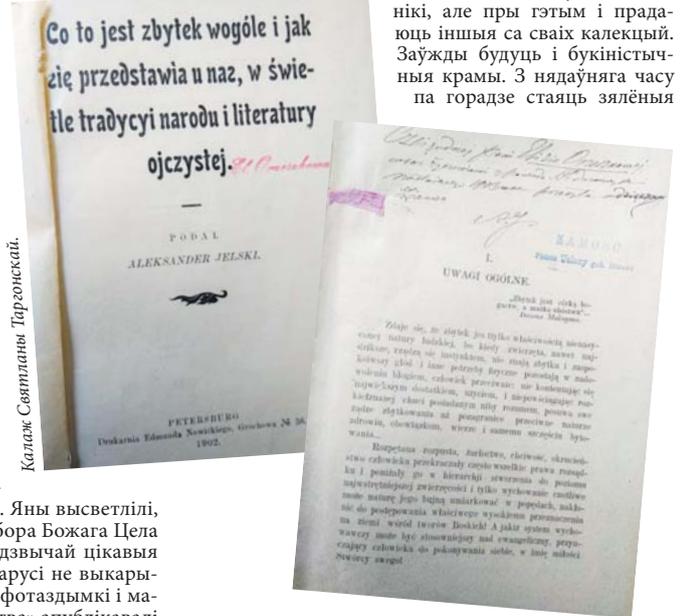
Ладзіліся археаграфічныя экспедыцыі, акрамя таго, былі і каштоўныя падарункі. Так, удава Валянціна Таўлая перадала рукапісы Якуба Коласа.

Кнігазнаўца Мікалай Батвіннік пакінуў нам свой архіў — кнігазнаўчую частку, матэрыялы па архітэктурных помніках (займаўся падрыхтоўкай Збору помнікаў архітэктурны і культуры Беларусі) па халак-сцце.

Варта дадаць, што грошы, на якія набывалі многія вельмі цікавыя кнігі, выдаткоўваліся з Фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва.

Перспектывы

Пошукі рукапісаў старадрукаваных і рэдкіх выданняў будуць актуальнымі заўсёды. Людзі прыносяць кнігі пастаянна. Калекцыянеры набываюць каштоўныя асобнікі, але пры гэтым і прадаюць іншыя са сваіх калекцый. Заўжды будуць і букіністычныя крамы. З нядаўняга часу на горадзе стаяць зялёныя

Каталог Святапіяна Таргонскага.

З аддзела рэдкай кнігі НББ.

скрыні для макулатуры. Супрацоўнікі гэтых фірм перабіраюць кнігі і вартыя перадаюць бібліятэкам. Калісьці знайшлі кнігу з Будслаўскага касцёла XVIII стагоддзя, якую аддалі нам.

Сыдзе шмат прафесій, але прафесія бібліятэкара рэдкай кнігі застанецца... Тое, што ёсць у фондах рэдкай кнігі, алічбоўваецца. Нацыянальныя каштоўнасці павінны захоўвацца заўсёды.

Цяпер актульна ідзе апрацоўка фондаў, каб кожны мог карыстацца электронным каталагам, робіцца рэестр кніжных помнікаў. Чытачы заўсёды працуюць з рукапісамі, дзе нярэдка знаходзяць тэксты невядомых спецаў вядомых дакументаў...

Адкрывальнікі

Каб даследаваць амаль некранутыя пласты гістарычнай спадчыны, патрэбны даследчыкі, якія могуць працаваць з кірыліцай, старадрукамі на замежных мовах, расчытаць старыя польскія і лацінскія тэксты. Мы падтрымліваем сувязі са сталымі вучонымі, да нас ідуць і маладыя даследчыкі.

Праца гэтая карпатлівая, але спецыялісты з'яўляюцца. Прыходзяць тыя, хто вельмі гэтым цікавіцца: так, у архівах заўсёды паўнотка чытальныя залы. Гэта асабліва пакліканне...

Спявалі «Песняры», пяе народ

Аднак нярэдка вялікая папулярнасць і шкодзіць песням. Правільнай, не самім ім, а іх аўтарам. Такі лёс напаткаў і «Ручнікі». Песня набывала ўсё большую вядомасць. Не ў апошнюю чаргу дзякуючы яшчэ і таму, што гучала на розных аглядах, канцэртах, у тым ліку на святочных. А там часам забывалі назваць аўтараў. З-за гэтага многія слухачы ўспрымалі «Ручнікі» народнымі. З аднаго боку, гэта, як быццам, і прыемна. Аб такой папулярнасці многія толькі маралі, а з іншага...

Сваю лепту ў «безыменнасць» унеслі і знакамцы «Песняры». Веры Варбе, безумоўна, было прыемна, што, дзякуючы аранжыроўцы, зробленай Уладзімірам Мулявіным, «Ручнікі» ператварыліся ў шлягер. Але мала прыемнага, калі ў канцэртах вядучы аб'яўляў: «“Ручнікі”». Словы і музыка народныя». Так пазначалася і ў праграмах. Чаму такая несправядлівасць, вытлумачыць не магла. З Уладзімірам Георгіевічам яны не толькі працавалі, але і сябралі. Балазе, усё стала на сваё месца.

Кожны паэт быў на сёмым небе ад шчасця, калі такую вядомасць набыў яго верш. Ды яшчэ напісаны ў сямнаццацігадовым узросце! Хоць шчасце ў нечым падобна на нітак. Там, дзе, здавалася б, павінна быць трывалы, нечакана рвецца. У іншым месцы — наадварот. Адкуль тая сіла бярэцца, каб вытрымаць. Народ на-конт гэтага сказаў праўдзіва: «Жыццё пражыць — не поле перайсці...»

Нарадзілася Вера Варба 14 студзеня 1942 года ў вёсцы Высокі Гарадзец Талачынскага раёна. Бацьку свайго ніколі не бачыла. У паэме «Белыя пісьмы» прызнавалася: «З маленства прывыкшы да стра-ты, // Я слова не ведала тата».

Пётр Маркаў загінуў у сорок першым пад Смаленскам. Маркава — яе сапраўднае прозвішча, імя — Гертруда. Часам пішуць, што па прозвішчы Сакалова, але гэта па мужу. «Явар маленства шчасліва» бачыла нядоўга. З маці, якой прапанавалі працу інжынера, пераехала ў Мінск.

Безумоўна, паэту многае дае маленства, праведзенае на ўлонні прыроды. Ці не таму пераважна большасць знакамітых твораў родам з вёсак. Але ў горада для тых, хто мае якія-небудзь творчыя таленты, іншая перавага. Прыймаючы таленту лгчычэй заявіць аб сабе. Асабліва тым, хто паспеў назапасіць шмат уражанняў ад стварэння першапачатковых краіваў. Да такіх людзей адносілася Вера Варба. Важна і то, што яна была... Як бы сказаць... Хоць лепш, як гэта зрабіў Мікола Аўрамчык, наўрад ці магчыма. Мікола Якаўлевіч, як вядома, даў творчую пуцьку ў жыццё не аднаму дзясятку паэтаў, якія сталі знакамітымі. Калі гаворка заходзіла пра Веру Варбу, свядраўцаў, што нікога не можа з ёю параўнаць. Адначасна своеасаблівай і як чалавека, і як творцу. А яшчэ падкрэсліваў, што была смелай, упэўненай. У гэтым пераконаўся і пры знаёмстве. Першыя вершы не па пошце прыслала, а сама завітала ў рэдакцыю часопіса «Маладосць», дзе ён кіраваў аддзелам паэзіі. А тады вучылася яшчэ ў васьмым класе...

Часопіс «Маладосць» яна пакарыла крыху пазней, у 1959 годзе, калі ўжо мела сякі-такі творчы набытак. Годам раней дэбютавала ў часопісе «Вясёлка» вершам «Косця і коціца», следам былі «Чаромха» — у «Польмія» і «Зайка» — у «Работніцы і сялянцы», цяперашняй «Алесі». І гэта ў 16 гадоў! А «Ручнікі» былі змешчаны ў трэцім нумары часопіса «Польмія» за 1959 год разам з вершамі «...Я к вуснам...» і «Люстэрка». Верш «Ручнікі» ўразіў Мікалая Пятрэнку тым, што, як адначасна пазней Алег Лойка ў сваёй кнізе «Сустрэчы з днём сённяшнім» (1968), «напісаны ў інтанацыях і рытмах народнай песні». Таму з'явілася па-сапраўднаму песня, як кажуць, на адным прысеце.

На дзівя прыхільна была сустраці і першая кніга Веры Варбы «Вочы вясны», якую выдала ў 22 гады. Водгукаў з'явілася куды больш, чым на дэбютны зборнік Яўгеніі Янішчыц «Снежныя грамяніцы», што выйшла ў 1970 годзе. Але, што цікава, да Яўгеніі Янішчыц у рэцэнзіі «Праз першае лісце» прыхільна паставіўся Рыгор Барозкін, якога тады ўспрымалі мэтрам беларускай крытычнай думкі аб паэзіі. А пра «Вочы вясны» прамаўчаў. Чаму? Як мне

Злева направа: Аляксей Адамовіч, Эдзі Агняцет, Іван Мележ, Вера Варба, Васіль Быкаў, Алег Сурскі, 1960-я гг.

здаецца, прычына ў псеўданіме, які Вера Варба сабе ўзяла. Есць меркаванні, што спачатку хацела стаць Бярозкінай. Зноў напрошваецца — чаму? Чаму адмовілася ад яго? Магчыма, нехта адгаварыў. Магла і сама ўпэўніцца, што Варба гучыць лепш. А да Рыгора Бярозкіна гэта дайшло. Таму і не сказаў ні слова пра яе першую кнігу.

Ды і без яго водгукаў з'явілася больш, чым дастаткова. У захапленні былі Варлен Бечык, Аркадз Куляшоў, Вячаслаў Рагойша, Аляксей Яскевіч... Алег Лойка — таксама. Але ён «Вочы вясны» не рэцэнзаваў, затое да дэбютнага зборніка Веры Варбы звярнуўся ва ўжо згаданай кнізе, назваўшы яе «паэтэсай свежага голасу, своеасаблівай малодзічцай». Як паспяхова творчы кірунак адзначыў пошукі ёю «навейшых выўленчых сродкаў» — асацыятыўных вобразаў. Новых рытмаў і інтанацый. У якасці прыкладу прывёў верш «Сны»:

Вочы вясны,
водар сасны,
голос лясны —
Вось мае сны.
Горад заснежаны
гасіць агеньчыкі,
Нібы хто ў рэчку
штурхне каменчыкі,
Тоне каменчык —
гасне агеньчык,
Самкнуцца кругі —
гасне другі.

Зразумела, што лірычная геранія, а яе па-чучы, перажыванні Вера Варба «спісала» з сябе, будучы такой юнай, не магла не закранаць тэму кахання. Часам пры гэтым была празмерна даверлівай і завельмі адкрытай. Але гэта можна было (і трэба) зразумець. Калі прагнецца споведзі, без яе не абыйсці. Ды адзін з рэцэнзентаў Пётр Валкадаў — сам небагіт рускамоўны паэт — не наклапаціўся глыбока пранікнуць у сэнс таго, пра што яна пісала. Ацэньваючы гэтую кніжку на старонках газеты «Знамя юности», ужо назвай свайго водгуку «Глаза весны: рэцензія на адноіменны зборнік стихов Веры Вербы», па сутнасці, засведчыў, што размова будзе «сур'эзная». Таму я і ўзяў гэтае слова ў дзюкссе, бо яна атрымалася не сур'эзная, а аглабельная. Папракнуў юную паэтэсу за «адраванасць ад вялікіх праблем сённяшняга дня», за адсутнасць у творах «грамадзянскай адказнасці за ўсё, што робіцца вакол». Асабліва абурыва Пятра Валкадаева тое, што «матывы адрываўтага кахання становяцца рэфрэмам і пераходзяць у надукучлівае выццё».

А было ж не «выццё», а тое, што Вера Варба хавала ў глыбіні душы. Некаторыя пра гэта і ведалі. Значна пазней яно вылілася ў радкі аднаго з вершаў:

Было... І быў, калі прызнацца,
Скупы любові праваянт.
Была з вясны,
было мне дваццаць,
А ты — з вайны,
мой лейтэнант.

У сапраўднасці, калі прыйшло гэтае каханне, споўнілася ёй нават не дваццаць, а меней. Верш быў змешчаны ў кнізе «Сіняя бухта». Есць у ёй і аднайменная «паэма даўняга кахання». Кніга выйшла ў 1975 годзе

і стала для Веры Варбы пятай па ліку. А магла быць шостай. Калі б выйшаў зборнік «Снежань», падрыхтаваны ёю ў 1965 годзе. Аднак ты, каму прапанавалі рукапіс на «ўнутраную рэцэнзію», далі яму адмоўныя водгукі. Гэта, безумоўна, радасці не прынесла і творчому настрою не спрыяла. Тым больш што меліся і наскокі ў друку.

Буду справядлівым. Сяму-таму яна не падабалася як чалавек. З'яўлялася незалежнай, смелай у выказванні поглядаў. Рэзала праўду-матку ў вочы там і тым, дзе не тое што можна, а лепш прамаўчаць. А хтосьці проста зайздросціў яе папулярнасці. Толькі выбіць з каліны было няпроста. Якая ёсць, такой і заставалася:

За што вы толькі не судзілі —
Я па-своёму ўсё раблю.
На зайздросце вам мяне любілі,
І я на зайздросце вам люблю.

Пакінуў свой след катынін
На маладой маёй душы,
Мой вобраз юны абабіты,
Як ступі аб'яўны ля шапы.

А што яна не такая, як іншыя, я ўпэўніўся, прыйшоўшы ў самым пачатку верасня 1972 года на працу ў «ЛіМ», у тагачасны аддзел літаратуры, які ўзначальваў Яўген Каршук. Супрацоўнікамі яго былі Вера Варба, Аляксей Майжыка. Незадоўга да майго прыходу звольніўся Міхась Стральцоў. Галоўны рэдактар Хведар Жычка, які запрасіў мяне са Слуцка, змяніў на гэтай пасадзе Леаніда Проху. «Зверху», а гэта, як вядома, быў Цэнтральны камітэт Кампартыі Беларусі, задумалі ў шотыднёвіку вялікую чыстку. Таму і прыйшлі ў «ЛіМ» супрацоўнікі як бы збоку. Хведар Дамітрыевіч папярэдзіў мяне, каб паводзіць сябе асцярожна, быў далей ад розных кампаній. І — ніякіх выпівак у кабінце!

Як у ваду глядзеў... Прайшло некалькі дзён, і Вера Варба, калі не выйшаў на работу Яўген Каршук, прапаноўвае:

— Па рублі...

Канешне, па логіцы я, як новы супрацоўнік, павінен быў адзначыць свой прыход. Але ж трэба трымаць слова, дадзенае галоўнаму рэдактару.

— З цябе першага, — працягвае Вера.

З першага дык з першага. Ужо не памятаю, па колькі збіралася. Купілі што трэба. Запрасілі, здаецца, і Святлану Клімковіч. Яна звольнілася ці збіралася звольніцца. Таксама запамятаў. Зачыніліся ў кабінце. Першаму наліваюць мне, а я:

— Не буду.

Ва ўсіх на тварах здзіўленне: — Непітушчы!

Расказваю, у чым прычына.

— На першы раз дарум.

Так арыгнальна я і ўліўся ў калектыў «ЛіМа». І адразу стаў сваім. Зразумела, што хутка пачаў не стрымліваць слова, дадзенае Хведару Жычку.

Але пра творчасць Веры Варбы... Другой кнігай сталі «Белыя пісьмы» (1967). Пад такой жа назвай праз 20 гадоў яна выпусціла і зборнік свайго выбранага. Другі па ліку, першы, што так і называўся — «Выбранае», выйшаў у 1976 годзе. Трэціе выбранае — «Апошні верасень» (1995). Была прадстаўлена і ў «Бібліятэцы беларускай паэзіі» — «Мая маленькая планета» (1982). Назву гэ-

таму зборніку дала яе аднайменная нізка вершаў пра свайго сына.

Як лепш за ўсіх у беларускай паэзіі скажаў пра маці Рыгор Барадудлін, так яна прамовіла пра сваю галоўную радасць і ўцеху. Увогуле, была пераканана: «У холадзе снежнай завіў // Сонечным промнем — дзеці». А што ўжо казаць пра родную крывінуку. Прызнанне: «Я б сэрца пад тапор паклала // За першы дзень твайго быцця» — гэта не толькі яе любоў, а і кожнай маці. І катэгарычнае: «Што ты зрабіла для народа?... // Я гадала вам дзіця» — таксама не толькі сваё, а ўсіх матуль. У той час прамовіць падобнае трэба было мець яшчэ якую смеласць. Веры Варбе, паўтаруся, смеласці было не займаць. І як не прамовіць гэта, калі яшчэ ў 18-гадовым узросце, марачы аб прадаўжэнні свайго роду, напісаны верш «Дачцэ, якой яшчэ няма»:

Як найшчаслівейшая жанчына,
Дзіця панаднісі да зруды.
На твары свеціцца маршчыны,
І вочы сталі маладзей.

«Сіняя бухта» — не адзіны яе твор у жанры паэмы. Напісала і «Белыя пісьмы», «Снежная горка», «Натхненне», дзе раскрыліся найлепшыя лірычныя якасці таленту. Як дакладна прыкметыць Аляксей Бельскі, «яе паэмы малафарматыныя ці, інакш кажучы, невялікія, іх сэнсава-кампазіцыйнае ядро складаюць інтымна-спавядальныя матывы. Вызначальнай у гэтых творах з'яўляецца дынаміка аўтарскіх пацуючых, іх суб'ектыўная загібленасць», а гэта і сведчыць на карысць лірычнасці. Напісала і дзве паэмы грамадзянскага гучання.

«Каліна» прысвечана Веры Харужай. Дарэчы, падрыхтавала і кінасцэнарый пра Веру Захарану, але ён па розных прычынах так і не стаў мастацкім фільмам. Відаць, і літаратуранае імя сабе выбрала з прычыны захаплення жыццём і падзвігам гэтай выдатнай дзялячкі нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі, арганізатар папюля ў Віцебску ў Вялікую Айчынную вайну.

А ў паэме «Падаліст» — паэтычны роздум над гісторыяй Мінска, калі шырэй — лёсам беларускага народа. Магчыма, пэўныя высновы, зробленыя ёю, паграбуючы удакладнення, але не будзем забываць, што гэта не навуковае даследаванне, а мастацкі твор. У кожнага аўтара можа быць сваё ўспрыманне пэўных падзей. Ды і тое даўняе, да чаго звярталася паэтэса, узята, каб лепш асэнсавач сённяшні дзень, а яшчэ, з'ядноўваючы ўчарашні і сённяшні, зірнуць і на сабе самую.

У апошнія гады жыла ў Крыжоўцы пад Мінскам. Вершаў не пісала — разводзіла кветкі, даглядала агародчык. За ўспаміны не бралася, як гэта любіць рабіць многія на схіле жыцця. Нават аўтабіяграфію не пакінула. Ці не таму, што напісанае і так шмат расказа пра яе: «Дык будзеце ж у строгай важнасці // Да шчырасці ласкавай. // Чакайце, чытайце ўважліва, // Як пісьмы, вершы мае».

У творах Веры Варбы кожны знойдзе для сябе штосьці свайго. Тое, што па-сапраўднаму ўсхваляе. Прымусіць задумачца. І над вечнасцю жыцця, і над яго хуткавечнасцю. Над хвілінамі радаснымі і змрочнымі. Над спадзяваннямі, якія здзіўляюцца, і над такімі, што застаюцца мройнымі. А яшчэ над тым, што Вера Варба выказала проста і на дзівя вобразна: «Жыве між нас, як смалчаныя, юнацтва, // Як буслыня сярэд камічных зор». Гэта больш падыходзіць для тых, чый жыццёвы шлях хутчэй імкнецца ў завоблачную вышыню. Туды, куды накіравалася і яна пасля 15 ліпеня 2012 года, калі сэрца раптоўна спынілася.

У мяне ж пра яе не толькі добрыя згадкі засталіся, але і кніга «Сіняя бухта» з аўтаграфам:

Алесь Марціновіч на светлы ўспамін аб нашай працы ў славетнай аўце «ЛіМ».
Подпіс
6/ V-76
Подпіс
Мінск

І, канешне, жыве ў памціц пудоўная песня «Ручнікі». Яе спявалі «Песняры» і па-ранейшаму спявае народ.

Алесь МАРЦІНОВІЧ
Фота з фондаў Дзяржаўнага музея
гісторыі беларускай літаратуры

Кліча памяць, кліча сэрца

«Краязнаўчая дылогія» — выпадак унікальны. А што такая ёсць у нашай краязнаўчай, а калі глядзець шырэй — радзімазнаўчай літаратуры, чытачы даведлівыя тры гады таму, пазнаёміўшыся з кнігай Алеся Бельскага «Тут наша радзіма».

Дэгэтуль у яго ўжо была адна падобнай тэматыкі — «Тут іх карані і вытокі». У абедзвюх апавяданых пра ўрадженцаў Капыльшчыны, вядомых у Беларусі, а некаторых і за яе межамі. Адзін з рэцэнзентаў тады і назваў гэтыя дзве кнігі свайго роду гісторыка-краязнаўчай дылогіяй. Адначасова адзначыў, што зробленае Алесем Іванавічам на краязнаўча-даследчыцкай ніве хутка стане і трылогіяй, бо працягвае працу ў гэтым кірунку. Ужо вызначыўся і з назвай — «Тут жыцця пачатак».

Выданне з'явілася напярэдадні Новага года. Наклад, праўда, невялікі — усяго 99 асобнікаў. Прычына праявілася: як і першыя дзве, аўтар выдаў яе за свае сродкі. Таму ж і гэтая кампактная, сціслая, як і папярэдняя. Ды не ў аб'ёме справа. Усе яны настолькі пазнавальныя, багатыя на фактычны матэрыял, што каторы раз упэўніваешся, як шмат можа зрабіць адзін чалавек, апантаны сваёй справай, па-сапраўднаму ўлюбёны ў родны край.

У прадмове «Вяртанне да вытокаў» Алесь Бельскі не прамінае магчымасці прызнацца зноў у любові да малай радзімы, а родам ён з Цімкавіч — аднаго з найпрыгажэйшых куткоў Капыльшчыны: «Тут усё дужа знаёмае, дарагое і блізкае сэрцу. [...] Кліча памяць, кліча сэрца». Гэтай поклічнай паміжцой і напоўнены яго згадкі пра блізкія яму людзей, каб, адштурхнуўшыся ад іх лёсаў, іх лістоў, што спалілі з далёкіх дарог на радзіму (ёсць сярод гэтых пасланняў і даваеннае, ёсць і ваенныя, трэба ж так ашчадна ставіцца да таго, што таксама свайго роду гісторыя ўласнага роду!).

размотваць стужку часу, прыгадваць тое, што не толькі не забываецца, але і такое, якое забываецца. Ды знікнуць назаўсёды не павінна.

З любові да родных Цімкавіч у Алеся Іванавіча і пачалася любоў да ўсёй Капыльшчыны, а яна выклікае жаданне больш даведацца пра найлепшых прадстаўнікоў яе, раскажаць, дзе працавалі, які ўнёсак зрабілі, што дазваляе ўспрымаць іх з удзячнасцю. У новай кнізе пра адных раскажаецца менш, пра іншых — больш. Гэта і зразумела. У першых дзвюх у асноўным гаварылася пра тых, чые прозвішчы, як кажучы, на відзі ці пра тых, імёны чые адкрыўшы, даследчык знайшоў даволі шмат звестак.

У гэтай жа часцей ступае па цаліку, а па ім, вядома, ісці заўсёды цяжка. Найперш тады, калі звестак у архівах амаль не захаваўся. Нярэдка даводзілася вышукваць пэўныя факты ў шматлікіх выданнях, карыстацца многімі электроннымі рэсурсамі. Калі-нікала да гэтага падштургоўвала тое, што захавала яго ўласная памяць.

Здзіўляцца не трэба. Цімкаўцы — такі людзі, якія здаўна паважна ставіцца да свайго мінулага. Не толькі да таго, што адбывалася некалі ў іх мястэчку, але і цяпер — у аграгарадку. Са сваёй памяццю не выкрэсліваюць тое, сведкам чаго былі, здавалася б, выпадкова. Пра гэта сведчыць і такая згадка Алеся Бельскага: «[...] я, хлапчук-падлетак, часта па нядзелях раніцою бачыў на нашай Слудкай вуліцы самавітых мужчын з георгиеўскімі крыжамі на пінжаках, і гэтыя ўзнагароды выклікалі маю цікаўнасць. Тыя мужчыны з суседніх вёсак пры поўным парадзе кіраваліся на цімкавіцкі базар, але больш за ўсё мяне ўражваў калека, чалавек без

ног, які з узнагародамі на грудзях на так званай «самаходцы» рухаўся-перамяшчаўся, адштурхоўваючыся драўлянкамі ад зямлі». Калі Алесь пацікавіўся ў бацькі, хто яны такія, у адказ пачуў: «Гэта Георгіі, іх давалі за царскім часам». Пасля ўдакладніў: «За мужнасць і геройства».

Праз гады Алеся Бельскаму захацелася даведацца, а хто з яго землякоў быў удастоены такой высокай узнагароды. Высветліў, што пра Вялікую Вайну, як у Расіі называюць Першую сусветную, надрукавана шмат кніг, гістарычных даследаванняў. Выйшаў на тэму «Першая сусветная вайна ў лёсе землякоў». Дзякуючы напружаным пошукам і адкрыў трох поўных георгиеўскіх кавалераў, якія былі родам з Капыльшчыны. Гэта Мікіта Сямёнавіч Гагчырык, Якаў Іосіфавіч Варвашэня і Навум Сямёнавіч Вячурок. Ужо тое, што імёны іх праз столькі час вярнуліся з небыцця, — добры знак. А цуд адбыўся б, калі б Алеся Іванавічу ўдалося знайсці сямія-такія звесткі пра іх. Думаецца, гэта справа часу. Як вядома, хто шукае — той знаходзіць.

Шукаць жа ён умее. На працягу доўгага часу збіраў факты пра «ўрадженцаў Капыльскага краю, якія вызначыліся ў баях і аперацыях на фронце, у партызанскім руху ў гады Вялікай Айчыннай вайны». Не адзін дзясятка прозвішчаў, прыведзеных ім у кнізе, — чарговае сведчанне таго, што гэта была ўсенародная вайна, а «Капыльшчына — радзіма герояў, сапраўдных патрыётаў, край мужных, самаахвярных і нескаронных духам людзей. Абарона Бацькаўшчыны, барацьба супраць гітлераўскай захопнікаў за свабоду і незалежнасць сталі прыкладам

патрыятычнага ўздому, гераізму, мужнасці, адданасці Радзіме і яе народу». Так і хочацца знакамітае выказанне Янкі Сіпакова «ўсе мы з хат» дапоўніць такім сведчаннем: «ўсе мы і з вайны». Няма ў Беларусі, па сутнасці, такой сям'і, якой бы ні краўшася фашысцкая навала сваім крылом. Хто загнуў, хто вярнуўся параненым. Капыльшчына, зразумела, не выключэнне.

Ахоп персаналій у кнізе шырокі. Апа-вядзецца пра пісьменнікаў, дзеячаў культуры, дзяржаўных, нацыянальных і рэлігійных дзеячаў, якія нарадзіліся на Капыльшчыне ці працавалі на гэтай зямлі альбо тут жылі блізка ім людзі. У асобных выпадках гэта кароткія згадкі. Няма сумнення, што Алесь Іванавіч прадоўжыць сваю працу. Гэта відаць і з раздзела «Выпісы, занатоўкі, накіды». У ім прадстаўлены асобныя матэрыялы, якія збіраліся ім для кнігі «Тут жыцця пачатак». Аднак часам патрабуюцца пэўныя ўдакладненні.

Давядзецца звяртацца да архіўных крыніц, у якіх іх можна атрымаць, а таксама, што не менш важна, пастарацца выйсці на тыя, якія па нейкай прычыне пакуць недаступныя. Ды гэта той выпадак, калі адступаць нельга. Тое, чым Алесь Бельскі заняўся, — назаўсёды, у чым ён і прызнаецца: «Радзімазнаўства — надзвычай цікавы і захапляльны занятак. Па сабе ведаю: краязнаўча-пошукава праца прываблівае, прытым усур'ёз і надоега, займае вольны час, уцярпае ў сябе, нібы ў вір. Ніколі не шкадую, што ўсе гэтыя гады, апрача іншага, займаўся краязнаўствам, назапашваючы інфармацыю для капылян».

Так што ўсім, хто прагне лепш спазнаць сваю любімую краіну Беларусь, застаецца чакаць чарговую кнігу Алеся Бельскага. Як і тыя, што, напісаных рознымі аўтарамі, выходзяць у сэрві «Падарожжа па родным краі», якую выпускае выдавецтва «Беларусь».

Язэп ЛІТВИНОВІЧ

Беларуская птушка Усходу

У выдавецтве «Чатыры чвэрці» ў серыі «Жаночыя лёсы» выйшла трэцяя кніга маладой пісьменніцы з Салігорска Марыі Літашкі пад назвай «Турыстка». Варта адразу адзначыць яркую вокладку выдання — партрэт жанчыны ў хіджабе глыбокага сіняга колеру, з-пад якога — пранізлівы погляд прыгожых вачэй. У спалучэнні з яркім жоўтым колерам узыходзячага сонца і насычаным аранжавым пустыні паўстае поўная колеравая гама Усходу. Вокладка, як сігнальны сцяг, заклікае звярнуць увагу на раман.

Калі прачытаеш анатацыю, прага нязведанага хутка развейваецца... Некалькі сказаў раскрываюць увесь сюжэт. Не прачытаўшы нават пралог, ужо разумееш галоўную сюжэтную лінію. «Алена — маладая мастачка з Беларусі, якая марыць пра славу. Але не заўсёды шлях да поспеху бывае лёгкі... Правал першай выстаўкі прымушае задумацца пра стварэнне асаблівай карціны. Натхненне заахвочвае яе адправіцца ў далёкі край... Тамнічая краіна, новы ўражанні і нават каханне. Аднак сумныя абставіны разбураюць чужою казку, ператвараючы ціхае падарожжа ў сапраўдны кашмар».

Узяўшы да ўвагі вокладку і серыю, у якой выдалася кніга, можна здагадацца, што гаворка пойдзе пра цяжкі лёс жанчыны на Усходзе. Назва твора «Турыстка» прадказвае, што выпрабаванні на Усходзе чакаюць менавіта славянскую дзяўчыну. А дадуўшы яшчэ стэрэатыпы пра рабства, зневажальнае стаўленне да славянскіх жанчын у некаторых краінах Усходу, уовуле складаюцца ўсе пазлы. І з такім настроем адкрываеш кнігу, кіруючыся не прагай разгадаць сюжэт, а жаданнем упэўніцца, што ўсё зразумее правільна. Хацелася такога антуражу, які б не дазволіў выпусціць з рук кнігу. Вельмі хацелася інтрыгі, але...

Увесь час адчуваецца, што аўтар падрыхтоўвае чытача да хуткай кульмінацыі. Быццам вось-вось — і нітка напружання абарвецца. «Мінск аплакваў мой ад'езд, але ў гэты дзень я не ведала, што развітаўся з ім на цэлую вечнасць...» «Маё апошняе смс перад нерашучым

поглядом у невядомасць...» «Але не ведала я, што гэты шчаслівы вечар будзе апошнім...»

Чым больш аўтар ужывае шматкроп'яў, тым больш чытач разумее, што зараз нешта адбудзецца. Аднак кульмінацыя адбываецца нечакана і непрадказальна. Удар прыходзіць з таго боку, з якога яго не чакаеш. І акурат у гэты момант «чапляешся» на сюжэты кручок і больш не можаш адарвацца ад кнігі. Тут і з'яўляецца доўгачаканая інтрыга.

Нельга не звярнуць увагу на падабенства аўтара і галоўнай гераіні рамана Алены. Абедзве маладыя, энергічныя, адкрытыя, прыгожыя, займаюцца творчай працай і марач аб прызнанні сваёй мастацкай і літаратурнай творчасці. Пра напісанне кнігі творца распавяла: «Праца ішла не без цяжкасцей... Як вядома, настрой аўтара вельмі важны для працы. Шмат разоў я перапынялася, каб прыйсці ў гармонію з сабой, адкладала рукі, змяняючы абставіны, а потым, поўная энергіі, працягвала зноў». Творчы крызіс напатакаў і гераіню рамана Алену, якая не атрымала прызнання на сваёй першай выстаўцы ад вядомага крытыка і ў пошуках натхнення вырашыла адправіцца ў іншую краіну. Імпульсам для яе выбару паслужыў пах духоў, прывезены з Марока, які Алена выпадкова адчула ў саброўкі. Так выбар спыніўся на Марока.

Яшчэ да ад'езду Алены шмат фактараў-знакаў сігналізавала пра надобную задуму. Затрымка рэйса, прадчванні родных павінны былі папярэдзіць гераіню, аднак прага знайсці натхненне пераважала. Так мастачка трапіла ў Касабланку. «Гуляць цэлымі днямі, запамінаць, назіраць, фатаграфавать, а потым прыходзіць у свой нумар і малываць — такі быў план. Зараз я адчула сябе птушкай, крылы якой заліці з ветрам, і ён нясе мяне да часосці чужоўнага... Гэта быў незабыты момант першай сутрэччы!» Параўнанне гераіні з птушкай небеспастаўнае. А яшчэ больш дакладнае параўнанне з птушкай у залатой клетцы.

Алена трапіла ў палон да аднаго з тэарыстаў, якія расстралялі турыстаў у кафе і толькі яе пакінулі жывой, бо самы галоўны з іх, Рахыд, закахаўся і вырашыў з ёй ажаніцца. Так мастачка трапіла ў вельмі багаты дом мусульман, пад прымусам прыняла іх веру і пасяліла ў сабе адзіную надзею і мэту: выбрацца любым шляхам. Аднак усе спробы былі дарэўна. Яе зноў і зноў, як прыгожую птушку, вярталі ў залатую клетку, каб цешыцца і любавалася. Яна страціла волю, але не страціла надзею, веру ў дабрабыт і справядлівасць. «Гэты свет ніколі не падзе, не рассыплецца прахам, пакуць будзе жыць хача б адзін добры чалавек». Менавіта дабрабыт, спачуванне, прага справядлівасці, жыцця і выратавалі галоўную гераіню. Чытача чакае пазітыўная развязка. Як па канонах, дабро перамагло зло...

Варта адзначыць, што аўтар вельмі ўдала аздобіла раман шматлікімі апісаннямі. Гэта важна не толькі для разумення, але і для адчування настрою твора, характараў гераюў. Нягледзячы на тое, што Марока выступае толькі фонам, дзе адбываюцца падзеі, аўтарцы ўсё ж удалося перадаць атмасферу краіны. Імпануе таксама аўтарска манера пісьма: тэкст насычаны мастацкімі трыпамі, стылістычнымі фігурамі. Развіццё падзей адбываецца пераважна праз дыялогі. Дынамічнасць, хуткалінасць характэрны ўсяму рамуну.

Сюжэт нельга назваць ні банальным, ні арыгінальным. Падобныя матывы сустракаліся раней і ў літаратуры, і ў кінематографі. У чытача, безумоўна, могуць узнікаць пытанні наконт дэталей, пэўных неспадзваных, аднак нельга не згадзіцца з тым, што кніга чытаецца на адным дыханні. Абыякавым застацца немагчыма. Разам з гераіняй праходзіш складаны шлях, суперажываеш, баіся, змагаешся, прымаеш той ці іншы бок. Непрадказальна? Не. Цікава? Так.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Гісторыі з малюнкамі ад Святланы Татарнікавай

Нельга адразу не заўважаць: такіх кніг проста не хапае — і самым юным чытачам, і маладым бацькам, якія выбралі як мову выхавання родную, беларускую. Тры кнігі мастака Святланы Татарнікавай (а яна выступіла і аўтарам кароткіх, зусім лакалічных тэкстаў), выдадзеныя ў выдавецтве «Янушкевіч», прыцягваюць і літаральна па-добраму прымушаюць адкрыць іх, перагарнуць старонкі.

«Трылогія» наступная: «Дзе расце пяхэнне» (на апошняй вокладцы, што падаецца не лішнім, — тлумачэнне: «Вясёлая і пазнавальная гісторыя пра пшаніцу для маленькіх»); «Адкуль прылятае сыр?» (ізноў аўтар і выдавецтва патлумачваюць: «Вясёлая і пазнавальная гісторыя пра сыр для самых маленькіх»); «Хто нам дорыць рукавічкі?» («Вясёлая і пазнавальная гісторыя пра воўну для самых маленькіх»). Лаканічнасць тэкстаў, яснасць у вызначэнні адрасага кнігі — гэтая рыса гаворыць пра добрую культуру кнігавыдання, пра культуру зносінаў выдаўца, чытача, пакупніка. Пацвярджае тое і фармат анатацыі на ўсе кнігі Святланы Татарнікавай: «Вясёлая і займальная кніжачка для самых маленькіх дзяцей пра тое, як на нашых сталах з'яўляецца смачнае пяхэнне»; «Займальная кніжачка для самых маленькіх дзяцей пра тое, адкуль з'яўляецца на нашых сталах смачны сыр розных гатункаў»; «Карысная і займальная кніжачка для самых маленькіх дзяцей пра тое, як вырабляецца воўна, ніткі і розныя рэчы з іх».

Агульная канструкцыя «трылогіі» трымаецца на тым, што цікаўнасць да той ці іншай тэмы працягваюць мышаняты. «Цікаўныя мышаняты» вельмі вобразна вымалюваны аўтарам.

«У цікаўныя мышаняты заўжды шмат пытанняў! Адкуль? Навошта?»

— Дзе расце пяхэнне? — спытала аднойчы мышаня ў свайго братачка.

— Можна, на высачэнным дрэве, сярод зялёных лісточкаў? — адказаў ён.

— А можа, пяхэнне, як жоўценкія кветчкі, расце ў траве на лузе? — сказала яна.

— Ах, мае вы фантазёры! — усміхнуўся мышкатата. — Пойдзем са мной, я пакажу, дзе і як расце самае смачнае пяхэнне.

— Хадзем!..

— Вось гэтае пшанічнае зярнятка мы пасадзілі у зямлю. Потым яшчэ адно, і яшчэ — шмат зярнятак. Засеем цэлае поле!..»

Пісьменніца і мастачка ў адной асобе запрашаюць юнага чытача пазнаёміцца з дзеяннямі мышанят у справе высвятлення, як нараджаецца пяхэнне... Мышаняты збіраюць зерне, ссыпаюць яго ў нару (яны не парушаюць свае звякля клопаты! Хто не ведае, што мышаняты збіраюць зерне, зносяць яго ў полі і ў хаце і шукаць у таямнічыя сховішчы, у свае норкі!). «А ці хутка зярняты стануць пяхэннем? — Пачакай трохі. Спачатку зерне трэба змалоць. Тады з яго атрымаецца мука...» Мастачка паслядоўна, крок за крокам, паказвае ўсе дзеянні, якія павінны прывесці да таго часу, пакуль на сталах не з'яўляецца пяхэнне. А напрыканцы вымалёўвае «шлях» як напамін паслядоўнасці адкрыцця мышанят: «Зярнятка... Колас... Зерне... Мука... Цеста... Пяхэнне». Ёсць яшчэ — на адзін кніжны разварот — і заданне: «Дапамажы мышкам злучыць пяхэнне з формачкамі».

Святлана Татарнікава ўзяла на ўзбраенне ідэю, як правіла скандынаўскіх аўтараў, спалучыўшы ў адным выданні тэкст, які адказвае на тое ці іншае важнае пытанне (на адно галоўнае пытанне, падкрэслім гэта), з ілюстрацыямі, паказаць паслядоўны шлях да адказу. Ёсць дзеючыя героі — мышаняты, ёсць мэта — знайсці адказ, ёсць памагаты ў пошуку адказу — мышкатата. У пошуку ісціны, адкуль вылятае сыр, дапамагае мышка-мама. У кніжцы «Хто нам дорыць рукавічкі?» ізноў на сцэну жыццёвага спектакля выходзіць тата: «Мышка-тата ўзяў вялікі нажніцы і пачаў састрыгаць кудзеркі адну за адной...» Зразумела, кудзеркі авечак...

Але мастачка стылістыка таленавітага кніжнага графіка — зусім не паўтарэнне пройзданага яе папярэднікамі з іншых кніжных сусветаў. Ды калі і адчувальны

пэўны грунт традыцый, то ён бацьчыца хутэй у ілюстраванні дзіцячых кніг беларускімі мастакамі. Напрыклад, Аленай Лось... У памяці ўзнікаюць вымалюваныя ёй кнігі беларускіх народных казак... Разглядаючы станаўленне почырку Алены Лось як мастака, выдому мастацтвазнаўца Міхась Баразна на прыкладзе афармлення беларускай народнай казкі «Ох і залатага табакерка» (1967) заўважае: «У кніжку ўвайшлі 12 тэмперных ілюстрацый. У гэтай рабоце вельмі яскрава выявілася бачанне мастачкай прыцягваюць афармлення літаратуры для дзяцей. У палосных ілюстрацыях спалучаюцца інтэнсіўна гучныя колеры. Ад народнага мастацтва ў гэтым творы ўзяты плоскаснасць кампазіцыі, умоўнасць мадэліроўкі формы, гучнасць каларыстычнага вырашэння. Мастачка стварае ўмоўнае кампазіцыйнае асяроддзе, атмасферу казанасці і чакання чудаў. Ілюстрацыя «вершнік» сваёй пластыкай і дэкаратывнасцю асацыіруецца з формамі народных размалёвак. Выкарыстанне прыёмаў народнага мастацтва дапамагае адлюстроўваць дух беларускай народнай казкі, удаля раскрывае тэму — ілюстрацыя літаральна зліваецца са зместам...»

Святлана Татарнікава прадстаўляе, зразумела, зусім іншае пакаленне беларускіх кніжных графікаў. Заўважым, не меней цікавых і не меней таленавітых, чым іх папярэднікі... І ўсё ж у колерах, пластыцы графічных рашэнняў адчуваецца выключна беларуская, нацыянальная стылістыка дзіцячай кніжнай графікі. І ў гэтым таксама праява таго, што кнігі «Дзе расце пяхэнне?», «Адкуль прылятае сыр?», «Хто нам дорыць рукавічкі?» сталі добрай мастачкай, кніжнай з'явай мінулага, 2021 года. А мо яшчэ — і пачаткам серыі, пачаткам адмысловай бібліятэчкі аднаго аўтара, які адрасатам абраў самага маленькага чытача?..

Мікола БЕРЛЕЖ

Тым, «хто ў сонейку»...

Беларуская дзіцячая пісьменніца-казачніца Надзея Ясмінска напярэдадні Новага года зрабіла цудоўны падарунак сваім чытачам. У выдавецтве «Чатыры чэрці» пачыла свет маляўнічае выданне — «Мурмурзік: казка пра незвычайнага коціка» ў двух варыянтах — на рускай і беларускай мовах. «Кніга для дзяцей, якія вераць толькі ў лепшае і ніколі не адчайваюцца».

У цэнтры твора — незвычайны коцік Мурмурзік. А незвычайны ён таму, што быў «не белым і не чорным. Не шэрым, не рудым. Ані ў палосачку, ані ў крапінку. Без «галыштук» на грудцы. Без «шкарпэтак» на лапках. Поўсць Мурмурзіка стракацела плямамі. Блакітнымі, зялёнымі, ружовымі. Біццам нейкі мастак пераблытаў яго з палітрай для фарбаў». Іншыя каты смяяліся з яго, бо ён быў не падобны на іх. Часта такое здараецца ў жыцці, ці не так? Мурмурзіка гэта засмучала і крыўдзіла, але ён не плакаў, бо проста не ўмеў. Коцік толькі і думаў, як пазбавіцца ад плямаў. І вылізваўся так старанна, што пачынаў балець язык, і мыўся ў тазіку, дзе пралася бізліна, — усё марна, плямкі не знікалі. І Мурмурзік пачаў пазбываць іх і заставаўся самасам з думкамі, што ён «клякса».

Так і працягвалася б далей, калі б не адна важная для героя падзея. Мурмурзік сустраў дзядзючкіну, на скуры якой таксама былі плямы, толькі дробныя і рудыя.

«Быццам той жа мастак наставіў кропак зусім тонкім пэндзілкам. Дзядзючкіна плакала: «Я плямістая!» «Не, ты адзіная і непаўторная», — супакойвала яе мама, запэўніўшы, што гэта не кропкі, а сонейкі. Пачуўшы гэта, і Мурзік задумаўся пра свае плямкі: «І з аблокамі не

плямкі пачаў асацыіраваць з кветкамі, жыццё яго змянілася, бо змяніўся погляд на самога сябе, а разам з гэтым — стаўленне да іншых. «Добра, што ёсць на свеце тыя, хто ў сонейкі. Тыя, хто ў зорчкі. Нават тыя, хто ў хмаркі. І, вядома ж, у кветчкі!»

«Мурмурзік: казка пра незвычайнага коціка» — маленькі твор на вялікую і сур'ёзную тэму: успрымання сябе, сваіх адметнасцей і асаблівасцей, самапрэзентацыя. Твор вучыць змалку ставіцца да сваіх адметнасцей як асаблівасцей, не цурацца іх, а атаясамліваць з каштоўнасцю. У сучасным свеце выдзяляцца з асноўнай масы — вялікая раскоша і вартасць. Ва ўсёпаглынальным патоку імкнення быць падобным да ідэалаў прыгажосці не варта забываць пра ўласную індывідуальнасць і самазначнасць. Вось галоўная ідэя гэтага невялікага твора. Кот Мурмурзік — гэта кожны, хто мае хоць нейкую адметнасць і дзюкуючы ёй супрацьстаяць негатыўна настроенаму грамадству. Галоўная задача такога чалавека з «плямамі» — паверыць у каштоўнасць сваёй індывідуальнасці настолькі, каб паверылі і іншыя. Кот Мурмурзік з гэтай задачай справіўся. Спадзяёмся, справіцца і чытач.

«Казка пра незвычайнага коціка» — вясмянацатая па ліку кніга Надзеі Ясмінскай. Кожнае выданне пісьменніцы вылучаецца сакавітай, меладычнай мовай. Надзея Ясмінска вядома таксама як выдатная словатворца. Сярод яе новаўтварэнняў такія словы, як «кнігармонія» (ідэальнае спалучэнне кніжных радкоў і чалавечай душы), «кнігаварот» (самая натуральная з'ява ў прыродзе чытача), «кнігарызонты» (тое, што адкрывае добрая кніга), «кнігараваць» (смуткаваць з-за адсутнасці патрэбнай кнігі), «гэта кнігіяльна!» (пашыраны ўсклік пасля прачытання добрай кнігі) і інш. Але ў кнізе пра Мурмурзіка не хапіла падобных новаўтварэнняў ці проста сакавітых слоўцаў, якія маленькі чытач з задавальненнем запомніў бы і, магчыма, ужываў у сваім маўленні. Мелодыя тэксту — звычайная, зразумелая, напісаная проста мовай, лёгкай для ўспрымання. Аўтар у маленькую кніжку заклала цікавую і важную думку, але хацелася б адлучыць непаўторны аўтарскі стыль, характэрны Надзеі Ясмінскай.

Па словах пісьменніцы, кніга ў супрацоўніцтве з выдавецтвам і мастачкай Вольгай Данілюк, якая яе ілюстравала, нараджалася доўгія чатыры гады. У выніку атрымалася сонечнае, утульнае выданне, напоўненае важнымі думкамі і яркімі фарбамі. Дзве кніжкі (адна па-руску, другая — па-беларуску) — быццам дзве сёжкі да адной мэты. Гэта робіць шлях чытача максімальна зручным. Упуўнена, сонечнае выданне знойдзе водгук сярод маленькіх чытачоў.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Калаж Святланы Татарнікавай.

Ізяслаў КАТЛЯРОЎ

* * *

Так хараша на белым свеце!
Улёгся ў полі дымны вецер
на святланосныя снягі,
і толькі ў мроіве морозным
лунаюць пышныя бярозы,
як аблачыны скрозь вякі.
Высокі дзень вітаюць птахі.
У гурбах і двары,
і дахі,
і не цягнуець ішчэ сляды...
У цішы срэбна-заінелай,

у гэтым снезе слепка-белым
ікнучца ў неба правады.
Сняжынка абарвецца з елкі,
і віхру снежная кружэлка
крутнецца плаўна зноў і зноў.
Я выдыхну з дыханнем светлым:
“Так хараша на белым свеце!
Так хараша на белым свеце!” —
і белаі будзе сутнасць слоў.

* * *

Зірні, зірні ў акно!
Заплач ад захаплення...
Бы ў першы дзень стварэння,
з’яўляе свет яно.
Бы дыша снег, —

не сціх,
зямля святлей, чым неба...
Ізноў падумаі нема,
што Бог мудрэі за ўсіх.
Усё-ткі аддзяліў
зямлю Ён ад нябёсаў.
Зірні, як вербалозы
Ён снегам падвяліў.
Святая чысціня,
і грэх —
падумаць грэшина,
калі ляжыць бязмежна
на далах вышыня.

* * *

Зноў прасачу за падаючым снегам,
за ветрам,
што на лёдзе слізгаціць...

Гасподзь,
спадоб застацца чалавекам, —
бядоту сам не ў стане я пазбыць.
Я так люблю марознае дыханне
і снежную зямную пекнату,
бязважжае сняжынак трыпанне,
іх заміранне нават на ляту...
Змяшаюцца услёскі святлаценяў, —
дзе даль, дзе высь —
звышколаерна ўваччу.

О Госпадзі,
усё — з жывых імгненняў...
Ты знаеш Сам, як я жыцця хачу.
Не аднімай ні розуму, ні волі,
мець сілу хоць бы нейкую дазволь,
калі я спетну ад скразнога болю
і выдыхаю, і ўдыхаю боль...
Гасподзь,
спадоб застацца чалавекам!

* * *

Снегу запазнаеае свячэнне.
Ранак. Сонца. Вецер і мароз...
Вось яно, маё супакаенне,
ціхае, тужлівае да слёз.

Рэжавы рассыпсты дзесь выкрык...
Хараша, калі ідзеі адзін
і паўзуць атрэсеныя віхры
паміж елак, сосен і асін.
Ні гудка,
ні блізкага сялення.
Ні слядоў,
што мкнулі шлях вяршыць.
І супакаенне як змірэнне
з тым, чаму ніколі ўжо не быць.

* * *

Запалала мігценнем наветра
за мяжою (чыгой ўжо?) быцця.
Тут, па ўсіх беспрямых прыметах,
і маё завяршаецца «я».
Безыменнае ўспыхнула ззянне,
думка ўзнікла,
але без імя...
Можа, смерць —
гэтаксама яднанне
з тым, што тойць нябёс вышыня?
Гэта шэрань?

Ці ішчэ навуцінка?
Аніякіх на тое разваг.
І ляціць за сняжынкай сняжынка
праз усё,
што падумаць мне — страх...
Пераклад з рускай Соф’і ШАХ

Яўген СКІБСКІ

* * *

самая цяжкая праца —
рэдактар аддзела паэзіі
ад сёвай даўніны
да нашых змрочных часоў
ходзяць легенды
паданні (і байкі)
пра суровых паэтаў
апантаных
да небяспечнасці,
якія ламаюць звычай
стэрэатыпы
традыцыі
веру
і нават галовы
я чуў на ўласныя вушы
словы паэтаў
распаведы іх
падобныя да гісторый
пра чорнага альпініста
калі энк пераходзіць ва ультрагук
калі па пакоі
лётаюць вазы келіхі і часопісы
калі сэрца выскоквае з горла
ад крыві
якая раптам
становіцца кіпенем
бо ў тэксце змянілі слова

калі іх такіх не было б
я б першы сказаў
што паэзіі больш няма
прышліце кветкі
паэтам усім і паэткам
і можна спакойна піць

але пакуль яны ёсць
пакуль яны
нервы душы і сэрца рвуць
рэдактару аддзела паэзіі

а найперш — сабе
жыццё мае сэнс

але
памятайце
пра рэдактара аддзела паэзіі
якому на жаль
ніхто не дае малака
за шкоднасць умоў працы

а можа
таму і не дадуць
што па ўсмішчы
ў яго на твары

па вачах
якія бачылі глыбіні і дно
палёты ў невядомае
і ледзяны змрок вакууму
і засталіся жывымі
ўсім зразумела:
рэдактар аддзела паэзіі —
самая лепшая праца

* * *

Ю. Ш.

Сіняе неба
зменіць мой пыльны шлях.
Кожнаму з нас,
тых,
хто ішоў па палях,
наканавана аднойчы
прайсціся высока між зор —
не спіць, працуе
старая з вострым лязом.

Фота Кастуся Дробава.

А я не чакаю,
пакуль анёлак
дзьмухне ў трубу.
Зусім не гэта
зараз мяне турбуе.
Пакуль мой лёс
адусюль мяне не сапрэ,
мне трэба забыць цябе,
трэба забыць цябе,
трэ...
ох,
як трэба
забыць цябе,
адступіцца,
мне трэба схаватца,
заішыцца,
забіцца
ў кут,
у шафу,
у цемру,
мне трэба
закрэсліць цябе,
зрабіцца ценем.

Я ж моцны,
мне падаецца
гэта магчымым.
Я волат,
я глыба,
я, урэшце, мужчына,
а вось упаў,
упаў,
як зрэзаны колас,
пачуўшы голас
твой.

Віктар ШНІП

Балада Васіля Шаранговіча

(14.01.1939—31.12.2021)

Годны сын каваля, ты нялёгка ў жыцці выбраў шлях,
Хоць і лёгкіх шляхоў не бывае на роднай зямлі,
Дзе растуць камянікі ў палітых крывёю палях
І стралы вастрыём па-над намі лятуць жураўлі.

Ты каханнем вялікім да жонкі жывеш, як і жыў,
Як яна адышла ў іншы свет, ты за ёю пайшоў.
І счарнелі ў тумане снягі, праліліся дажджы,
І закончыўся год, і такіх больш не будзе гадоў,

Як не будзе для нас больш ніколі ўжо новай зямлі,
Што ты з Коласам нам перадаў, дзе жыве заповет,
Каб любілі зямлю, нібы маці сваю, бераглі,
І ўжо толькі тады зберажэцца ўвесь белы наш свет.

І адказ на пытанне Купалы: «А хто там ідзе?»
Ты ў карцінах і ў сэрцах людскіх на вякі запісаў.
І агню не спаліць, і не змыць аніякай вадзе
Наш адказ, што краіна нашай на радасць нам стаў.

І стралы вастрыём па-над намі ляцець жураўлям,
І усё новым карцінам пісацца пра родны прастор,
І табе быць ічаслівым, калі быць ічаслівым нам
На зямлі, што ніколі не знікне, як пыл, сярод зор...

◆ ◆ ◆

Памяці Адама Іосіфавіча Мальдзіса — пісьменніка, журналіста, літаратуразнаўца, крытыка, гісторыка, перакладчыка, доктара філалагічных навук, прафесара... Рыцарам беларускага Адраджэння назваў яго Анатоль Грыцкевіч.

Сяргей ПАНІЗЬНІК

З верша-прысвячэння Адаму Мальдзісу «Спадчыннікі» (1985).

Будучыня, моцны твой падмурак!
Для усіх — зямля і землякоў —
вырасцілі помнікі культуры,
памяць нестрачаных вякоў.

Бо цаглінка кожная у замку —
нашых продкаў скамянелы крыві.
Толькі праца — вечная! І заўтра
праца — наш надзейны мацярык.

На дарозе творчага сталення
нам любоў за вернага ганца.
У тваіх, Радзіма, пакаленняў
столькі працы — не відаць канца!

Ігар ПРАКАПОВІЧ

Атамная вайна і каровы

У 60-я гады свет напружыўся ад пагрозы атамнай вайны. Кіраўніцтва ліхаманкава шукала спосабы падрыхтаваць насельніцтва і гаспадарку да наступстваў ядзернага ўдару. Жыхароў гарадоў і вёсак навучалі асновам грамадзянскай абароны, рэпетыравалі выццё сірэн і хаванне ў падземеллях ды склепах.

А як захаваць скаціну? Напрыклад, калгасны статак кароў. Што рабіць, калі раптам выбухне атам? Як дзейнічаць?

Дык вось, нейкая светлая галава між начальства прымудала выдатны (як ёй, той галаве, здавалася) план рэпетыцый з буйной рагатай жывёлай на выпадак ядзернай вайны. Навукоўцы распрацавалі спецыяльныя касцюмы для хатняй жывёлы, якія павінны былі абараняць скаціну ад радыяцыі.

Указанні разаслалі па ўсіх раёнах, у тым ліку ў наш. Задача — правесці трэніроўкі-рэпетыцыі з каровамі на выпадак ядзернага ўдару. Правярць, так бы мовіць, магчымасці захавання дойнага статка.

Мясцовае кіраўніцтва вырашыла правесці трэніроўку ў найбліжэйшым ад райцэнтра калгасе. На ферму ў Юнькі прывезлі два чорныя, вырабленыя як бы са шчыльнай цыраты, касцюмы на кароў. Яны павінны былі як папонай накрываць усю жывёліну ад галавы да хваста. Напэўна людзі ад навукі лічылі, што такая абарона ў стане адбіць любое варожае выпраменьванне. Калі раптам што.

І вось у вызначаны час на пашы каля фермы сабралася ладная група зацікаўлена асоб: раённае начальства, калгасныя спецыялісты, даяркі, даглядчыкі жывёлы. Як жа — эксперымент!

Са статка выбралі дзвюх самых спакойных кароў і пачалі надзяваць на іх касцюмы. З першай падвопытнай ніякіх клопатаў не было: усцягнулі на яе бліскучую чорную папону, а на галаву — адмысловую маску з акулерамі. Скацінка стагала спакойна і, здаецца, абьякава ўспрымала праз апрапанне.

Потым падвялі другую і пачалі таксама насюваць касцюм. А тая, «апанутая», глядзела-глядзела на гзгую, потым... Што з ёй здарылася? Можна, авадзень які ўкпісуці ці што... Як страпанылася яна, як плянула хвостом па сваёй папоне! Як пугай! Аж завінела, здаецца.

Другая, якую ўжо амаль «убралі», спужалася, падскочыла, узбрыкнула і рванула галолам у бок статка. І першую раптам ахапіў жах. Яна вылупіла вочы, нема зараўла і таксама паддалася да суродзічаў. Падчапіла рогам брызент райкамаўскага ГАЗіка, паламала загарадку...

Іншыя каровы, якія разняволены ад пачувалі каля фермы, а некаторыя даілі, пачуўшы страшны рык, ураз паднялі галовы і, убачыўшы, што на іх нясуцца дзве чорныя фіркі, рэзка развярнуліся і кінуліся наўцёкі.

Цяжкі тупат паўсотні кароў змяшаўся з іх жалівым рыканнем і цяжкім дыханнем. У адно імгненне ашалелая скаціна разламала і раструшчыла капітамі драўляную загарадку і рванула ў бок горада. Дзве каровы ў «камуфляжы» разуменчы, што адбываецца штосьці

страшнае, прыпусцілі шпартэй, каб хутчэй далучыцца да суродзічаў. А тыя, азіраючыся, у гвалце і пене імкнуліся ўратавацца ад страшыдлаў, папаны на якіх уздымаліся як крылы нейкіх вялікіх страшных птушак ці д'яблаў.

Натоўп спужаных жывёл панёся спачатку ў бок Пастаў, потым развярнуўся і падаўся на Бакавічы. А якраз тым часам мясцовы жыхар ехаў на ровары па дарозе з Юньк у вёску. Мы можам толькі прыблізна ўявіць, якую хвалю пачуццяў давалася перажыць чалавеку, калі ён убачыў жывую лавіну, што рухалася наўпрост на яго. Кінуўшы ровар, вясковец ледзь паспеў схвацацца за найбліжэйшае дрэва.

А раз'юшаны статак пранёся праз дарогу, фарсіраваў раку і толькі дзесьці за вёскай, убіўшыся ў малады альшэўнік, супыніўся. Скаціна поўнацю выдыхнулася і не мела ўжо моцы змагацца з тымі пачварамі, якія так апантана яе даганялі. Каровы цяжка дыхалі, азіраліся назад, але страшыдлаў не бачылі.

Фота Кастуся Дробава.

Ды іх ужо і не было: густы хмызняк здэёр з эксперыментальных кароў «атамнае адзенне», і сталі яны зноў падобныя на супляменніц.

Пакуль заняты ў паветра пыл паступова асядаў на палеткі, удзельнікі і сведкі эксперымента паступова прыходзілі ў сябе. У павіслай цішыні начальства і спецыялісты спрабавалі асэнсаваць вынікі «мерапрыемства», даяркі збіралі каля фермы раскіданыя і пагнутыя вёдры, шафёр засяроджана аглядаў парваны брызент, вясковец на дарозе спрабаваў скласці разламаны ровар. Хтосьці прамовіў: «Не дай Бог — атамная вайна. Досыць і рэпетыцый!..»

Апалон не падвядзе

Раніцай Казека, абышоўшыся каля скаціны, паснедаў і прылёг на ложак, каб, як ён казаў, «параўняць спіну». І толькі задрамаў, як дзверы ў пакой шумна расчыніліся, застанглі-зарыпелі дошкі падлогі пад аб'ёмнай вагой жонкі, і амаль тут жа над ім завяс я твар.

— Ну і што ж ты ляжыш?! От гаспадар — нічога не трэба! А людзі ж ужо каторы дзень з палаца цягнуць. Людзям трэба, а табе — не!

— З якога палаца? Што цягнуць? — Казека не мог спрасоння ўцяміць, што хоча ад яго жонка.

— Ды Лучайскі палац разбіраюць. Вунь Пётра з Круткой сабе жалеззя нейкага прыпёр, тканіны. Можна б, і табе што перапала. Едзь!

Апавяданні з краззнаўчых вандровак

Казека падхапіўся, выйшаў на двор, запрог кая і падаўся на Лучай.

Калі пад'ехаў да палаца, то і не пазнаў спачатку: кветнікі вытаптаныя, кусцікі і дрэўцы паламаныя, а сам будынак як бы раптам пачарнеў, асунуўся: расчыненыя вокны і дзверы, бітае шкло, друз. Па ўсім было відаць, што многа ўжо тут работаўнікоў пагаспадарыла.

Казека прывязаў кая лейцамі да дрэва і пайшоў у палац. Усюды было пуста. Усё, што можна выцягнуць, ужо выцягнулі. Стаялі толькі некаторыя вялізныя рэчы, якія ні ў гаспадарцы не скарыстаеш, ні на воз не ўзваліш.

Прайшоўся мужык па першым паверсе, падняўся на другі — нічога не нагледзеў карыснага, каб дамоў забраць. Выйшаў на двор. Глядзіць — на табе! На яго возе ляжыць вялікая статуя голага Апалона. Агледзеўся — нідзе нікога. Відаць, мясцовыя дзецюкі пажартавалі. Паспрабаваў спіхнуць Апалона з возу — дзе там! — важыць будзь здароў! І так пнуўся, і сяк — а ніяк! Што рабіць? Павёз дамоў.

і не абы-якія. Урэшце, выйшаў ліст прыблізна такога зместу: «Дарагая мамка! Зарабляю я тут дахалеры. Грошай — куры не клююць. Дзевак вакол многа, не даюць мне праходу. Ледзь паспяваю парадкаваць. Маю ўжо двух бахуроў. Ну не важна — гэта мне не страшна...»

І паляцеў гэты ліст на радзіму. Маці прысылае адказ. Хлопец жа той чытаць не ўмеє, прасіць пісьменнага. Той чытае так, як напісана: «А мой ты сыночак, па кім ты ўдаўся?! Не думалі мы... У нас жа ў радні ўсе такія талковыя былі. А ты гэтка!..»

Камедыя! Пакуль разабраліся... Але потым надыктаваны каму-небудзь ліст хлопец даваў прачытаць яшчэ якому пісьменнаму і, упэўніўшыся, што ўсё правільна, адсылаў дадому.

Людзі і змеі

Калі ўтварыліся калгасы і арганізавалі ферму, то спатрэбіліся кармы. Каб назапасты сена, у вёску прывязджалі дзве бартавыя машыны і забіралі мужчын з косамі. Да сарака касцюў збіралася. Груззіліся ў машыны, вешалі косы на заднія барты і ехалі туды, куды іх везлі. Звычайна абкошвалі балоты, а ў іх змей — нагой не ступіць. Некаторыя паўзунны паспявалі ўцячы на мокрай траве, а некаторых рэзалі косамі.

Амаль усе мужыкі не любілі гэтых стварэнняў, але імкнуліся не звяртаць на іх вялікай увагі. Ну ёсць і ёсць. І хай сабе. Але быў адзін дзяцюк, які гэтых змей страшэнна баўся. Яго аж трэсла, калі на вочы трапіліся гадзюка ці вуж.

Аднойчы касілі вяскоўцы вялікае балота каля лесу. Змеі там сустракаліся вельмі часта. Але балаціна была не дрыгвістая, роўная, касілася лёгка. У абед, прытаміўшыся, сабраліся ўсе касцы каля стажаркі, перакусілі, паляглі на сена. А той дзяцюк-бязлівец, асерагаючыся змей, паставіў на сена нейкае карыта і лёг на яго. Усё ж вышэй, не на зямлі. У стоме ад жывай фізічнай працы, разамлеўшы, ён задрамаў. Убачыўшы гэта, адзін з шустрых мужычкоў вырашыў пажартаваць: адышоўся на сенажаць, падабраў нежывую парзаную гадзюку і, вярнуўшыся, паклаў тую дзецюку на грудзі.

Касцы суцішыліся і пачалі чакаць, што ж будзе. Дзяцюк, працнуўшыся, салодка пацягнуўся, працёр вочы і раптам убачыў на сваіх грудзях змяю. «Аааа!..» — нема зароў, рэзка падхапіўся, схалпіў рукамі тую гадзюку і пабег на сенажаць. Потым спыніўся, кінуў змяю, развярнуўся і падбегам кінуўся назад да стажаркі. Касцы, якія спачатку весела рагаталі, у адно імгненне змоўклі і падхапіліся на ногі. Да іх бег раз'юшаны, амаль шалёны, чалавек: вочы былі шырока расплюшчаны, твар крывіўся ад нейкай балочай пакуты, з шырока раскрываюча роту вылятаў адчайны крык: «Аааа!..» Падбегшы да стажаркі, ён дрыжачымі рукамі схалпіў касу, падняў яе над сабой і, задыхаючыся, злосна зарычэў: «Хто?! Хто зрабіў?»

Яшчэ б некалькі імгненняў, і на сенажаці засталіся б ляжачы не толькі скошаная трава і змеі, а і нечыя целы і галовы. Добра, што нехта са старэйшых мужычкоў выгукнуў: «Сядзь! Кінь касу!» І дзяцюк некалькі раптам абмяк, абсунуўся на траву і, закрывшы твар рукамі, заплакаў. Яго пачалі суняшаць, сулакойваць, прасіць прабачэння. І з'явілася разуменне, што са, здавалася б, простага жарту магла надарчыцца крывавае трагедыя. Мы, людзі, вельмі розныя, і таму трэба клаталіва ставіцца і да сябе, і да тых, з кім давядзецца жыць побач на гэтай планеце...

Лісты на радзіму

У пяцідзясятыя гады працаваў я па камсамольскай пуцёўцы ў Карэліі. Наших з Беларусі там было многа. Розныя людзі сабраліся. І вось быў у нашай брыгадзе адзін непісьменны хлопец. Ну, усё пісалі лісты дадому, і яму, канечне ж, хацелася. Таму і прасіў ён каго-небудзь напісаць колькі радкоў бацькам у вёску. Аднойчы звярнуўся ён з такой просьбай да аднаго нашага супрацоўніка. А той «чудзіла» — жартаўнік, хітрун. Хлопец яму дыктуе адно, а той піша свае прыдумкі

Аўтарытэт для маскоўскага калекцыянера

У Беларусі добра вядома імя мастака, аўтара многіх кніжных знакаў, зробленых на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў, Анатоля Тычыны (1897—1986), каго па праве называюць летапісцам Мінска, адным са стваральнікаў беларускай графікі XX стагоддзя. Патрыярх беларускай каларовай лінаграфіі. У мастацкіх выстаўках удзельнічаў з 1919 года. Анатоль Мікалаевіч — аўтар кніжных знакаў М. Каспяровіча, М. Шчакаціхіна, В. Вольскага, А. Малдзіса, У. Караткевіча, П. Глебкі, Я. Маўра, З. Азгура, М. Кацара...

Радзей пра Анатоля Мікалаевіча гздаваюць як пра калекцыянера і даследчыка экслібрысаў. У 1928 годзе ў Мінску пачыла свет кніга А. Шлюбскага «Exlibris А. Тычыны». А ў 1975-м — В. Шматава і А. Тычыны «Беларускі экслібрыс».

У многім святло на калекцыянерскія і мастацкія памкненні Анатоля Мікалаевіча пралівае яго перапіска з калекцыянерамі, вядомымі савецкімі экслібрысістамі... Гэтыя лісты і цяпер захоўваюцца ў фондах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва. Адзін з найбольш актыўных карэспандэнтаў графіка — Сяргей Фарцінскі (1906—1971). У калекцыянерскім руху Фарцінскі, які стаў дасведчаным юрыстам, абараніў доктарскую дысертацыю, быў выкладчыкам, напісаў мноства прац па сваёй спецыяльнасці, увайшоў з самай маладосці. З дзяцінства Сяргей бачыў перад сабою кнігі, багатую хатнюю бібліятэку. Бацька меў кнігазбор больш чым з 6000 тамоў. У маладосці Фарцінскі сыходзіў за дырэктарам бібліятэкі Наркамата асветы Мікалаем Ульянінскім (1872—1937), рускім і савецкім бібліяграфам і бібліяфілам. Мікалай Юр'евіч сабраў унікальную бібліятэку ў 25 000 тамоў. Ульянінскі пазнаёміў Сяргея Фарцінскага з многімі маскоўскімі бібліяфіламі і кнігавыдаўцамі. Менавіта яны — Адарукаў, Арлоў, Сідараў, Эцінгер, Сабаннікаў — прывілі маладому чалавеку сапраўдную любоў да кнігі, кніжніцтва. Ужо ў 1926-м 20-гадовы Сяргей Фарцінскі меў калекцыю ў 500 кніжных знакаў. Праўда, праз некалькі год экслібрыс пачаў займацца нумізматыкай. А да актыўнага збірання экслібрысаў вярнуўся толькі ў пасляваенны час. Калекцыя С. Фарцінскага з часам налічвала 39 000 (!) экслібрысаў. А ў яго бібліятэцы мелася 6500 тамоў кніг па рускай гісторыі, мемуараў, выданняў па мастацтве, нумізматыцы і кнігаснаўстве. Фарцінскі выдаў 15 кніг, прысвечаных экслібрысу, гісторыі кніжнага знака, калекцыянерам-экслібрысістам і мастакам — аўтарам кніжных знакаў.

...10 жніўня 1960 года Сяргей Фарцінскі піша Анатолю Тычыну з Тарусы: «Шматпаважаны Анатолю Мікалаевіч! Прабачце, што звяртаюся да Вас, не маючы задавальнення быць з Вамі знаёмым. Вы, верагодна, прабачыце мне гэтую вольнасць, даведаўшыся, што я калекцыянер экслібрысаў і аўтар шэрагу невялікіх прац пра іх.

З заматкі ў «Вечерней Москве» я даведаўся, што вы наладзілі ў Мінску выстаўку кніжных знакаў, у сувязі з гэтым і звяртаюся да Вас з пакорнай просьбай: калі выйшаў каталог выстаўкі, ці нельга атрымаць 2-3 экзэмпляры яго? Калі гэта падасца магчымым, то буду Вас прасіць высласць мне яго накладным пляншжом па майму маскоўскаму адрасу: Масква-Цэнтр, вул. Чарнышэўскага, д. 2/1, кв. 15, Сяргею Пятровічу Фарцінскаму. У Маскве я буду да 1 верасня.

Калі Вы калекцыянеруеце экслібрысы, быць можа, я змогу быць Вам карысным: я вяду абмен. Вашы работы ў мяне маюцца, але, канешне, відаць, не ўсе.

Пра сябе я магу паведаміць наступнае: я навуковы работнік, жыву ў Тарусе толькі ў час адпачынку. Збіраю рускія і савецкія кніжныя знакі, абмежаваны тэрыторыяй б.

Расійскай імперыі і СССР. <...> Памер калекцыі 15 тыс. нумароў.

Укладваю мой апошні экслібрыс працы маст. А. І. Юпатава ў двух памерах. Іншых маіх экслібрысаў у мяне з сабою няма.

У чаканні адказу, з Павагай да Вас С. П. Фарцінскі».

Так пачаліся ліставанні і фактычна эпістальнае сяброўства двух захопленых экслібрысам і кнігай. І хаця паміж імі была розніца ва ўзросце ў дзевяць гадоў, усё адно яны былі людзьмі аднаго пакалення, аднаго часу... 28 верасня 1960 года Сяргей Пятровіч піша ўжо з Масквы: «Шматпаважаны Анатолю Мікалаевіч!

Вельмі ўдзячны за паштоўку, я атрымаў яе сёння і шмат разоў спрабаваў звязацца з «Домам мастака» па тэлефоне, але дарэмна: тэлефон увесь час заняты, верагодна, ён проста сапсаваны. Таму, хаця я і ведаю, што пошта ў падмаскоўныя мясціны ідзе вельмі марудна, вымушаны прыбегнуць да гэтага ліста.

Экслібрыс П. Глебкі
работы А. Тычыны. 1960 г.

Я быў бы вельмі рады, калі б Вы заехалі да мяне, папярэдне пазваніўшы мне па тэлефоне: Б-8-33-56, у любы вечар, акрамя пятніцы і панядзелка. Я быў бы рады паказаць Вам сваю калекцыю, і калі Вы не прырочыце, то пацэць абмен. Кнігі пра Вас выдання 1923 года ў мяне няма...» Размова, зразумела, пра кнігу А. Шлюбскага выдання 1928 года... І далей: «Калі звяніць мне лепей вечарам, то пра сустрэчу можна дамаўляцца і на дзень: у мяне бываюць вольныя гадзіны, а часам і дні. Знайсці мяне проста: побач з метро «Плошча Дзяржынскага» Армянскага завулка. Справа, прадаўжэннем Армянскага завулка з'яўляецца Старасадскі завулак, у якім я жыву. Па завулку мой дом № 1 (рагавы), побач з маім парадным — уезд у двор. На 3-м паверсе кватэра № 15 і справа ад дзвярэй мой званок. Буду вельмі рады прыняць Вас у сябе. Дарэчы, сёння атрымаў ад Л. А. Літошанкі Ваш хатні адрас...» Невялікае адступленне. Леанід Літошанка (1907—1972) — архітэктар, старшыня праўлення Курскага аддзялення Саюза архітэктара (люты 1954 — красавік 1955). Бібліяфіл, калекцыянер экслібрысаў і паштовых марак. Літошанка быў першы, хто ўзняў пытанне пра стварэнне ў Курску помніка-аркі (зараз Трыумфальная арка) у гонар перамогі ў Прохараўскім баі — галоўным у Курскай бітве. Першы экслібрыс стварыў у 1936 годзе. Авадоў мастацтвам лінаграфіі, тэхнікай «сухой іголки» і распрацаваў уласную тэхніку трайравання. Усяго Літошанка выканаў каля 80 кніжных знакаў. Сярод іх — экслібрысы К. Паўстоўскага, К. Федзіна. Шырока вядомы экслібрыс, што курскі мастак выканаў для маскоўскага калекцыянера Матко, які сабраў унікальную калекцыю «Усе пра Гашка і Швейка».

Але ж вернемся да лістоў Фарцінскага... 4 снежня 1960 года маскоўскі калекцыянер піша ў Мінск:

«Шматпаважаны Анатолю Мікалаевіч! Удзячны Вам за дасланы каталогі экслібрысаў. З задавальненнем разглядаў іх і з задавальненнем адзначыў, што экслібрысы іноў пачынаюць атрымліваць права грамадзянства! Пры белым праглядзе знайшоў некалькі памылак <...> А ўвогуле, каталог робіць добрае ўражанне. Ці нельга раздабыць яшчэ некалькі экзэмпляраў?

Ці ўгаварылі Вас прадаць калекцыю? Калі ўгаварылі, не сумуйце: шляхам абмену ўзновіце яе. З цікавасцю чакаю атрымання ад Вас абяцаных знакаў: псылаю Вам дваццаць экслібрысаў работы майго таварыша, мастака В. М. Багданава, да наступнага разу падрыхтую яшчэ адну партыю: ён выканаў шмат кніжных знакаў, за 30 гадоў сваёй працы — болей 200 штук...» Рукою А. Тычыны ўнізе ліста Сяргея Пятровіча — пазнака алоўкам пра тое, што 27 снежня адпраўлена 44 знакі і 8 выдавецкіх марак...

І ўжо 3 студзеня 1961 года Сяргей Фарцінскі піша ў Мінск:

«...Сардэчна дзякую Вам за пісьмо і экслібрысы. І ў мяне ўсе дасланыя Вамі знакі пайшлі ў калекцыю. Экслібрыс з літарамі: Е. В. выкананы В. М. Багданавым для Е. Веліставай і павінен адлюстроўваць сустрэчу Асоль карабля з пунсовымі ветражамі.

Адпраўляю Вам 36 экслібрысаў работы таго ж В. М. Багданава, шэсць прыбалтыйскіх, экслібрыс Брытанскага консульства ў Маскве работы невядомага мне мастака і, нарэшце, экслібрыс вядомага бібліяфіла М. А. Рубакіна, выкананы ім самім. Як Вы бачыце з даслanych знакаў, В. М. Багданаў любіць выконваць свае экслібрысы рознымі фарбамі. Паколькі я збіраю варыянты, то мне ў яго экслібрысамі даводзіцца часам няпроста!

Ваш артыкул у «Советской культуре» прачытаў з вялікім задавальненнем. Ён вельмі своечасовы, і я лішні раз парадаваўся таму, што на кніжныя знакі пачалі звяртаць болей увагі. Мне даслаў выразкі з Уладзімірскай газеты і з Новасібскай газеты, прысвечаныя экслібрысам.

Тамбоўскага Нікіфарова ведаю праз свайго таварыша, які калекцыяніруе матэрыялы пра рускіх і савецкіх мастакоў. Нікіфараву зброе ўсё і як быццам, па сутнасці, нічога. Адзіны цікавы яго збор заключаецца ў малонках Бурлюка, якія ў яго налічваюцца сотнямі.

Мяне цікавіць Ваша меркаванне пра мой артыкул з 2 тома «Кнігі», канешне, Вы мне нічога за адбіткі не «абавязаны». Як ставіцца іншыя беларускія мастакі да экслібрысаў, і ці не збіраюцца па Вашаму прыкладу выконваць іх? Ці цікавіцца эстонскімі экслібрысамі? Калі так, то дашло ў наступны раз. Не знойдзецца ў Вас яшчэ аднаго экзэмпляра кнігі пра Вас? Мяне пра яе прасяць, калі знойдзецца і Вы зможаце даслаць, буду надзіва абавязаны...» І напрыканцы яшчэ дось пра што: «Рыхтуюце патроху артыкул для «Советской книжной торговли». Было б пажадана адзін з іх атрымаць у студзені».

Анатолю Мікалаевічу даслаў Сяргею Пятровічу яшчэ адзін асобнік кнігі, за што Фарцінскі вельмі дзякаваў ужо ў лісце ад 8 лютага 1961 года... На лісце Фарцінскага за 5 сакавіка 1961 г. — тычынаўскага пазнака пра тое, што 22 сакавіка Анатолю Мікалаевічу адправіў у Маскву 25 кніжных знакаў і заматку з «Чырвонай змены». А ў самім лісце Фарцінскага чытаем: «Днямі было па-сяджэнне рэдакцыйнай калегіі часопіса «Советская книжная торговля», у якую мяне ўвялі па лініі экслібрысаў. Галоўны рэдактар зацкаўлены ў Вашым артыкуле пра беларускіх мастакоў-экслібрысістаў. Таму, вельмі прашу Вас, не адкладаючы ў доўгую скрыню, прыдумаць яго старонка на 7—8 машынапіснага тэксту і разам з 12—14 фотаздымкамі экслібрысаў даслаць як найхутчэй...» І далей: «Як складаюцца справы з Ва-

шай калекцыяй? Што новага выканалі? Ці не ўдалося падахвоціць іншых мастакоў заняцца экслібрысамі? Вільнбахаў паведаміла, што на выстаўцы твораў 1960 года будзе прадстаўлена 890 экслібрысаў. Гэта — выдавочнае дасягненне. Рост экслібрыснай прадукцыі заўважны, і, акрамя таго, судасіны, як быццам, пачынаюць складацца на карысць рускіх, беларускіх і іншых, а не Прыбалтыйскіх, чаго я заўсёды баляўся...»

Фарцінскі і Тычына высвятляюць прыналежнасць некаторых экслібрысаў, пыхтаюцца пра мастацкія вартасці кніжных знакаў, якія дасялаюць адзін аднаму. Відавочна, што Анатолю Мікалаевічу з'яўляецца для маскоўскага калекцыянера высокім аўтарытэтам. Фарцінскі дзеліцца інфармацыяй пра пашырэнне сваёй калекцыі: «Я, канешне, працягваю калекцыяніраванне. Яно крыху затармазіла ў гэтым годзе з-за моцнай заняцкасці і адсутнасці часу на лісты. Аднак, зараз я вызваліўся і буду наўвесьце ствараць. У мінулым годзе я набыў даволі вялікую калекцыю...» Гэта — з ліста ад 4 ліпеня 1963 года. 13 мая 1963 года Фарцінскі піша ў Мінск: «Дзякуй за дасланыя экслібрысы. Вашы работы заўсёды з вельмі прыемным пачуццём змяшчаю ў свой збор. Дасялаю Вам некалькі знакаў. Стараўся падабраць болей цікавае і найноўшае, хаця дублетаў вельмі мала з-за затрымкі перапіскі. Атрымаў ад Судлянкова другі выпуск яго «Беларускіх экслібрысаў». Вітаю яго ініцыятыву, з задавальненнем перапліту выпускі, калі іх стане болей...»

Размова — пра мінскага калекцыянера, шчырага прапагандыста экслібрысістыкі Алега Судлянкова, які збірае кніжныя знакі амаль шэсць дзясяткаў гадоў. І яшчэ актыўна выступае ў друку з матэрыяламі пра бібліяфільскія справы, кніжны знак.

З ліста С. Фарцінскага ад 22 сакавіка 1969 года: «Дзякую Вам за ліст, каталог і экслібрыс Палікарава... <...> Каталог выдадзены вельмі добра. З Вашай лёгкай рукі сталі з'яўляцца каталогі беларускіх знакаў і ў Мінску, і ў Баранавічах. Вельмі гэта радуе: людзі разабраліся, што такое экслібрыс і зацікавіліся ім усур'ёз.

Кніга Мінаева і Фарцінскага знаходзіцца ў друкарні...»

Размова, пэўна ж, пра «Экслібрыс» Яўгена Мінаева і Сяргея Фарцінскага (Масква, 1970)... Кніга пачыла свет накладам 20 000 экзэмпляраў і даволі хутка разошлася. Зрэччас яе і цяпер можна знайсці праз буквіністычны гандаль у інтэрнэце... У «Экслібрыс» ёсць некалькі здак пра А. Тычыну. Анатолю Мікалаевічу прысвечана і асобная старонка ў вельмі лаканічным раздзеле «Мастакі Беларусі» — з рэпрадукцыйнага знака «3 кнігі літ. гуртка Колас». І — усяго дзевяць радкоў пра А. Тычыну.

7 лютага 1970 года Сяргей Фарцінскі піша ў Мінск: «Шматпаважаны Анатолю Мікалаевіч! Вельмі Вам удзячны за пісьмо і экслібрысы, а таксама і за калекцыю знакаў Радзівілаў...» Гэма старых кніжных знакаў праходзіць і ў іншых лістах. «Калі будзеце ў Маскве, — піша Фарцінскі 9 красавіка 1970 года, — абавязкова заходзьце, незалежна ад фатаграфавання Радзівілаўскіх знакаў. Канешне, з задавальненнем прадстаўлю сваю калекцыю ў Ваша распараджэнне. Вы толькі павінны ведаць прозвішчы ўладальнікаў тых знакаў, якія Вам патрэбна будзе фатаграфаваль: мая калекцыя размешчана пра прозвішчых уладальнікаў...» 18 красавіка 1970 года: «Шматпаважаны Анатолю Мікалаевіч! Влікі Вам дзякуй за падборку Вашых экслібрысаў... <...> Вяртаю фота Радзівілаўскіх знакаў. На адвароце кожнага алоўкам запісаў тыя скупыя звесткі пра ўладальнікаў, якімі валодаю. Знакі ўнікальныя і, відаць, не часта сустракаюцца...»

Кніжная культура набывае сёння новыя характарыстыкі. Ранейшыя гістарычныя формы ўшанавання Яе Вялікасці Кнігі часам губляюцца. І, як на маё прыватнае меркаванне, постаці такіх алантаных служак кнігі вярта гздаваць найчасцей.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

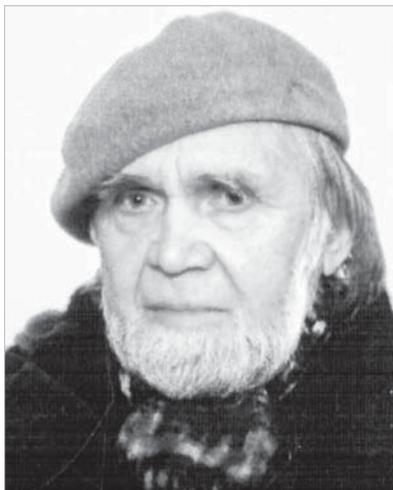
«Жывая памятка...»

Упаэга, перакладчыка Івана Бурсава (19.12.1927. Клімавічы — 11.11.2019. Масква) доўгі жыццёвы шлях. Творчы след яго адметны, і памяць па ім светлая. Архівам мужа апякуецца яго жонка Рыта Маркаўна. Яна дзаволіла мне карыстацца ім. Ужо частка матэрыялаў, перасланая ў Магілёў (лісты, паштоўкі, фотаздымкі, партрэты), перададзена ў Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры і Беларускае дзяржаўнае архіў-музей літаратуры і мастацтва.

Якім быў Іван Бурсаў, расказваюць дарчыя надпісы сяброў. Цёплыя адносіны шмат гадоў звязвалі яго з Рыгорам Барадуліным. У канцы жыцця Іван Цярэнцьевіч пачаў пісаць артыкул пра свайго сябра, але не скончыў. У якасці назвы скарыстаў словы Ніны Мацяш «Зярняты з роднага загону». Так яна назвала ліст 2008 года да Ніны Дзявольскай, у якім дзякавала за пераклады сваіх вершаў на французскую мову. Матэрыял быў надрукаваны ў літаратурна-навуковым гадавіку «Скарыніч» (Вып. 8—9. М.: Советский писатель, 2010). А пачынаецца артыкул так: «*Перагортваю расстрапаныя блакноты, гартаю старонкі спісаных шыйткаў, корпаюся ў пажаўцельных паперах.*

Рэвізую, усламінаю, вяртаюся...
А вось і пухленькі стосік лістоў і паштовак Рыгора Барадуліна, жывая памятка нашага больш чым сяброўства. У іх — і творчыя інтарсы, і сяброўская павага, і прывітанні, і пажаданні — мімалётны сколак часу, у якім нам выпала жыць.

Вечаровае рэха маладосці...
 У гэтым лапідарным тэксце сканцэнтравана аб'ёмная думка, змястоўна насычаная і па-мастацку вобразная. Пасля ўступных слоў Іван Бурсаў друкуе ліст, вершы-прывітанні, некалькі дарчых надпісаў Рыгора Іванавіча. Я дапоўніла гэты спіс матэрыялаў, атрыманым ад Рыты Маркаўны, і напісала артыкул «Вечаровае рэха маладосці...» Рыгор Барадулін адрасуе свае аўтографы «сябру, брату, казачніку, чарадзею». Называе яго галоўным фортам цытадэлі сумленнасці і таварыскай вернасці. А якія цёплыя звароты: «Дарагі мой Іване!», «Родны Іване!», «Любы і дарагі Іван Цярэнцьевіч!», «Дарагія мае і дужа блізкія Іване і Рыта!»

Іван Бурсаў.

Пры знаёмстве з дарчымі надпісамі, адрасаванымі Івану Бурсаву, заўважаем, што яго звязвалі сяброўскія адносіны з Аляксеем Каўкам, Уладзімірам Караткевічам, Карласам Шэрманам і інш.

«Дарагому Івану Цярэнцьевічу Бурсаву — клапатліваму ратаю-сейбіту на скарынавым палетку з пабратаўчым узнаньнем. Аляксей Каўка. 2 жн. 1989 г. У Маскве». (*Аляксей Каўка. Тут мой народ: Францішак Скарына і беларуская літаратура XVI — пачатку XX стст. Мінск: Маст. літ., 1989.*)

*«Мой таварыш ляжыць у бальніцы...» —
 Хай мінуць яго навалніцы,
 На Парнаса вячэйшай наверхі
 Грукатаць не стамляецца сэрца...*

Івану і Маргарыце Бурсавым з даўняю ласкай пабратамчэй Аляксей Каўка 22.07.06» (*А. К. Кавко. От Скорини до Куналы: белорус. лит. в контексте нац.-культ. возрождения. М.: Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького, 2006.*)

Дарчыя надпісы Уладзіміра Караткевіча адносяцца да 1960, 1961, 1968 гадоў, але гэта не значыць, што пасля гэтага сяброўства перапынілася. Захаваліся здымкі 1982 (83?) года, на якіх яны разам. Дарэчы, Рыта Маркаўна ў сяброўскіх адносінах мужа адыгрывала важную ролю. Яна іх прывячала, стварала ўмовы для сяброўскіх зносін.

Прывяду тры аўтографы Уладзіміра Караткевіча: «Любаму Янку Бурсаву, шчыраму казаку, нястомнаму ў паэзіі і (як я мяркую) у каханні. Уладзімір» (*Вячэрняя ветраці. Вершы і паэмы. Мінск: Маст. літ., 1960.*)

«Дарагому Ваню Бурсаву, добраму хлопцу і паэту — ад усяго сэрца, — Ул.Караткевіч 26.X.61» (*Блакит і золата дня. Апаэзія і аповесці. Мінск: Маст. літ., 1961.*)

«Дарогім Ване і Рите Бурсовым, друзьям моим, людям, которых крепко люблю — Уладзімір Караткевіч» (*Каласы над сярпом тваім. Раман. Кніга першая. — Мінск: Беларусь, 1968.*)

Карлас Шэрман, паэт, перакладчык, чалавек самаіранічны, з пачуццямі гумару, фота на памяць падпісаў так: «Дарогім Рите и Ивану Бурсовым — с любовью и благодарностью».

Белавы аўтограф Карласа Шэрмана на аркушы паперы 10,5 на 15 см «Песенка о весёлом муравье» (прыпеў) на рускай мове і іспанскай:

*Трам-па-па! Трам-па-па!
 Жил муравей на свее.
 Трам-па-па! Трам-па-па!
 Он тем известен был.
 Трам-па-па! Трам-па-па!
 Что был он незаметен.
 Трам-па-па! Трам-па-па!
 Лишь песни петь любил.*

На адваротным баку аркуша: «Карлос Шэрман. 1967». Яшчэ адзін аўтограф: «Дарагому Івану Терентьевічу Бурсову с пожеланиями доброго здоровья и творческой удачи. Твой Карлос Шэрман. Минск, январь, 1979 г.» (*Табриэль Гарсиа Маркес. Осень патриарха. Роман. Перевод с испанского В. Тараса и К.Шермана. М.: Худ. лит., 1978.*)

Дарчы надпіс на партрэце-шаржы: «Доброму другу Ивану Бурсову на добрый смех. Карлос Шэрман. Минск, июнь, 1987».

Ёсць дарчыя надпісы і ад землякоў: «Дарагому Івану Бурсаву — земляку і паэту, шчыра, па-магілёўску Яўген Крупенька. 19/IV- 69 г. Масква» (*Яўген Крупенька. Салаўі. Першая кніга паэты. Мінск: Беларусь.*)

«Родному Ивану — Игорь» (*Игорь Шкляревский. Слушаю небо и землю: Новая книга. М.: Советский писатель, 1985.*)

Яшчэ па-сяброўску шчырыя аўтографы: «Ваню Бурсаву — цудоўнаму паэту, хлопцу, якога шчыра люблю, па-сяброўску — Васіль Зуёнак 14 студзеня 1976 г.» (*Васіль Зуёнак. Нача: Лырыка. Мінск: Маст. літ., 1975.*)

«Дорогому Ване Бурсову и его Маргаритке от Валюшка и его коня —

Валентин Тарас, март 81, Минск» (*Валентин Тарас. Проциальные костры. Минск: Маст. літ., 1980.*)

«Дорогому Ивану Бурсову с братняй любовью. Твой Олег Лойко. Москва, 24.03.89» (*Олег Лойко. Скорина. М.: Молодая гвардия, 1989.*)

Аўтографы ўдзячнасці і павагі: «Дорогому Ивану Терентьевичу, поэту и человеку прекрасной души! Петрусь Бровка июль, 79» (*Петрусь Бровка. И молодость, и зрелость. Стихи и поэмы. М.: Советский писатель, 1979.*)

«Дарагому Івану Цярэнцьевічу Бурсаву, сааўтару гэтай кнігі, з удзячнасцю і ад усяго сэрца — Пімен Панчанка 20.12.79.

З Новым годам!
 З новым шчасцем!»

(*Пімен Панчанка. Гдзе ночует жаворонок. Стихи. Мінск: Маст. літ., 1979.*)

«Шаноўнаму Івану Цярэнцьевічу Бурсаву — на ўсё самае сонечнае і па-вечнаму добрае, шчырае, чалавечае. З удзячнасцю і павагай — Мікола Чарняўскі. 1.07.87» (*Мікола Чарняўскі. Навечна з сонцам. Дакументальныя паэмы. Мінск: Юнацтва, 1986.*)

«Добраму майстру паэтычнага слова Івану Бурсаву са шчырай падзякай за добрыя пераклады маіх вершаў. Шчырапрыхільны А.Зарыцкі. 8.11.1981» (*Аляксей Зарыцкі. У вешняга костра. Стихи. М.: Советский писатель, 1981.*)

«Дарагому Івану Цярэнцьевічу Бурсаву, шчыраму майму перакладчыку, удзячна. 26.1.85» (*Владимир Павлов. Тихий свет. Стихи. М.: Советский писатель, 1984.*)

«Дарагому Івану Бурсаву Дзякуй шчыры, Іване, за цудоўнае і мяне перакладанне!

Твой Алег 27.07.94» (*Алег Лойка. Вершы і паэмы. Мінск: Маст. літ., 1993.*)

Паэт жывы, пакуль мы памятаем яго. А забыць Івана Цярэнцьевіча не даць напісанае ім. Друкавацца пачаў у 1953 годзе. За 66 гадоў творчай дзейнасці ў яго выйшлі шматлікія ўласныя кнігі паэзіі, у тым ліку для дзяцей, а таксама пераклады на рускую мову — А. Астрэйкі, Р. Барадуліна, Д. Бічэль-Загнетавай, П. Броўкі, Г. Бураўкіна, В. Зуёнка, У. Караткевіча, Е. Лось, К. Цвіркі, М. Федзюковіча і многіх іншых. 20 гадоў складалася кніга выбраных перакладаў «Слово по кругу».

Ва ўступным артыкуле «По долгу сердца» распавядае, як упершыню сябе паспрабаваў у якасці перакладчыка на творах Сцяпана Гаўрусёва, як паступова разумеў, што для гэтага не так важна нават веданне мовы, як душы народа, яго бытавых і фальклорных традыцый, нацыянальнага характару. У кнізе «По долгу сердца» прадставлены вершы трыццаці трох беларускіх паэтаў.

За свой кошт выдаў дзве анталогіі беларускай паэзіі на рускай мове: «Шаги» (2011) і «Дыхание времени» (2016). Вячаслаў Рагойша ў артыкуле «Беларуская паэзія ў рускамоўным узнаўленні» сцвярджае, што анталогіяй «Шаги» «можна карыстацца ў расійскіх універсітэтах у якасці вучэбнага дапаможніка пры вывучэнні гісторыі беларускай літаратуры адпаведна перыяду». Гэта тычыцца і «Дыхания времени».

Вялікі ўклад зроблены Іванам Бурсавым у літаратуру братніх народаў кнігай «Братья родные». Ён склаў зборнік твораў рускіх і беларускіх пісьменнікаў, напісаў уступны артыкул, зрабіў заўвагі. Перакладчыкамі выступалі А. Таркоўскі, В. Бурсаў, М. Лазінскі, С. Маршак, М. Горкі, В. Тушнова, Я. Смеляковіч, а таксама І. Бурсаў, І. Шклярэўскі, В. Спрынчан, В. Тарас, П. Кошаль, Я. Хелемскі, Н. Кіслік і многія іншыя.

Іван Бурсаў — сапраўдны «пасол беларускай культуры» для рускамоўнага чытача. А матэрыялы, якімі дзеліцца Рыта Маркаўна, — жывая памятка часу.

Тамара АЎСЯННІКАВА

Паэт жывы, пакуль мы памятаем яго. А забыць Івана Цярэнцьевіча не даць напісанае ім. Друкавацца пачаў у 1953 годзе. За 66 гадоў творчай дзейнасці ў яго выйшлі шматлікія ўласныя кнігі паэзіі, у тым ліку для дзяцей, а таксама пераклады на рускую мову — А. Астрэйкі, Р. Барадуліна, Д. Бічэль-Загнетавай, П. Броўкі, Г. Бураўкіна, В. Зуёнка, У. Караткевіча, Е. Лось, К. Цвіркі, М. Федзюковіча і многіх іншых. 20 гадоў складалася кніга выбраных перакладаў «Слово по кругу».

Дасылаў паштоўкі адусюль. Гэтая з Рыжскага ўзмор'я. На штампце дата 22.02.79: «Дарагі Іване! Кажуць, што апошнім часам Балтыка робіць уплыў на ўсё надвор'е. Спецыяльна паехаў разганяць чым магу аблокі, каб да цябе вясна ішла. Абдымаю. Рыгор».

А гэтая з Мінска: «Дарагі мой Іване! Усе добрыя людзі спяць, а я сёння прыехаў з Ушач і вось апоўначы пішу вершы ў твай гонар, каб табе святлей крыху на душы было!

Трымайся!
 Твой Рыгор. Мінск, 22.09.1980 г.

Івану Бурсаву

*З гадамі мени і мени сяброў.
 Нібы ў бары трывалых сосен...*

*Нас сабірае усё радзей
 Застолле, шумнае калісці.
 Настрой — вясёлы дабрадзея
 Хаваецца, а ўсё люцей
 Туга свайго шукае выцісця.
 І усё цяпер як у людзей:
 Трывай, забудзь пра клопат дробны.
 Яшчэ далёка стол жалобны.
 Як бор, шумі і не хлудзей!»*

На якім паверсе будзе «куфня»?

У Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь гэтымі днямі праходзіць Шостая выстаўка архітэктурных праектаў Школы архітэктурнага мыслення для дзяцей. Экспазіцыя ўяўляе сабой характэрную паўгадавую справаздучу ўнікальнай адукацыйнай ініцыятывы і складаецца з архітэктурных праектаў і макетаў, створаных навучэнцамі школы за апошнія шэсць месяцаў. Прадстаўлены работы вучняў двух курсаў — «Сістэмнае мысленне» і «Развіццё».

Спазнаючы белы свет

Школа архітэктурнага мыслення заснавана архітэктарам Аляксандрам Новікавым і мастацтвазнаўцай, дызайнерам Аленай Карпілавай у 2016 годзе. Насуперак сваёй назве сталічная ўстанова дадатковай адукацыі прапануе навучэнцам не вузкас спецыяльнай веды ў галіне архітэктуры, а паўнаважную праграму комплекснай, усебаковай адукацыі, заснаваную на ідэі аб міждысцыплінарным узаемадзеянні. Крэда каманды — данесці дзецям разуменне непарыўнай сувязі розных галін ведаў, разуменне іх узаемазалежнасці.

Структура ўстановай налічвае больш ад 16 студый: уласна архітэктуры, сучаснага мастацтва, скульптуры, журналістыкі, графічнага дызайну, псіхалогіі, біялогіі, сацыялогіі, эканомікі і многія іншыя. У педагагічны склад уваходзіць каля 50 спецыялістаў-практыкаў, кожны з якіх дасягнуў у той ці іншай дысцыпліне пэўных вышынь і напрацаваў сабе імя. У сваёй дзейнасці педагогі-куратары прытрымліваюцца інавацыйных падыходаў, пазычаных у найлепшых адукацыйных устаноў свету: ад скандынаўскіх школ да Гарварда, ад Архітэктурнай асацыяцыі ў Лондане да інстытута «Стрэлка» ў Маскве.

Фота з сайта aschool.by.

Падчас адкрыцця выстаўкі.

Часта гэта, як вы можаце здагадацца, вельмі нетрывіяльныя рашэнні з непрадказальным фіналам.

У адрозненне ад вучняў секцыі «Сістэмнага мыслення» навучэнцы курса «Развіццё» даследавалі свет і спрабавалі зразумець, якім чынам пабудавана наша планета з пункту гледжання геаграфіі, біялогіі і экалогіі. Вынікам іх працы сталі вялікія макеты Зямлі з нанесенымі акіянамі, кантынентамі, краінамі, а таксама прадстаўнікамі эндэмічных форм фаўны. Да макетаў далучаюцца архітэктурныя фантазіі вучняў на тэму жыцця ў розных пунктах свету. Дзеці прыдумвалі жылля пабудовы, арыентаваныя на клімат і нават эканоміку асобных краін.

Хадзячыя замкі і роботы-кракадзілы

Узрост удзельнікаў выстаўкі — ад 5 да 10 гадоў. Цікава, што яго часта можна ўгадаць па самай рабоце. Напрыклад, аўтараў ва ўзросце 5—7 гадоў звычайна нічога, акрамя, так бы мо-

віль, чыстага мастацтва, не цікавіць. Галоўнае, каб у доме маглі змясціцца асноўныя члены сям'і, тых, хто заўсёды побач: мама, тата і пры наяўнасці браты і сёстры. Сталечныя, дзеці ўдакладняюць межы «сям'і». Ціпер мамы з тагай недастакова, не абісцясь і без бабুলі з дзядулем і нават без любімых хатніх гадаванцаў. Зразумела, для ўсіх насельнікаў ідэальнага дома прадугледжаны асабістыя пакоі (нават для жывёл).

Акрамя таго, з павышэннем узросту ў «архітэктараў» з'яўляюцца і новыя патрабаванні. Скажам, у «Бамбукавым доме» дзесяцігадовай Дамінікі Шашок побач з асабістай «спальняй» галоўнага дойдліва змясціўся і ложак для яе сяброўкі: «Тут спальня — і я. Тут спіць мая сяброўка». У сваю чаргу праект «Дом для людзей і жывёл» дзевяцігадовай Эмы Шахловіч змяшчае вялізную гардэробную і разлічаны на пастаяннае пражыванне ў ім менавіта пяці чалавек ды дзвюх жывёлін. Такіх вось цікавых дэталей у экспазіцыі вялізная колькасць!

Апошні трэнд «дзіцячай архітэктуры», мяркуючы па прадстаўленых на выстаўцы работах, рухома пабудовы. Тут можна знайсці вандружныя дамы на лубы густ: хадзячыя, лятучыя, плавальныя, дамы-ўсюдыходы... Адно толькі — звычайных «дамоў на колах» тут няма. Найбліжэй да гэтага паніяцы падбраецца хіба што «Шар, які ездзіць па дарозе» з загадкавай назвай «Мобуль» (аўтар праекта — Ілья Мамчыц, 7 гадоў). Дарэчы, усе забаўныя арфаграфічныя недакладнасці старанна захаваны. З пацешных прыкладаў згадваюцца «куфня» альбо «Капрэдом», дзе стрэлачкамі перастаўлены месцамі «е» і «р».

З іншых трэндаў, заўважных у экспазіцыі, можна выдзеліць памкненне архітэктараў выбраць экзатычнае месца для будаўніцтва. Дамы пад вадой, дамы ў скалах, дамы ў льдах запаланілі выставачную прастору. Звычайна такія праекты вырашаюцца ў двух кірунках: альбо будынак уступае ў прамое супрацьстаянне з навакольным асяроддзем, альбо, наадварот, існуе ў гармоніі з ім. Напрыклад, «Дом Мядзведзь» (Міша Хвацік, 7 гадоў), які «знаходзіцца ў лесе ў Расіі», пабудаваны вакол ручая і напоўніцу выкарыстоўвае рэсурсы праточнай вады. Чымсьці нават нагадвае вядомы «эстакі дом наглядчыка ракі Лу» французскага мегаламана, архітэктара неакласіцызму Клода-Нікаля Леда.

Ёсць у экспазіцыі і надзвычай экстравагантныя праекты. З найбольш уражальных уславінаца, напрыклад, «Свінка-скарбонка» сямігадовай Леі Дабаровіч. Вялічэзныя свіння ружовага колеру з панарамным дахам і басейнам унутры, зробленая з гумы і шкла ды пузам пакладзеная на ваду. У легендзе праекта, апроч іншага, пазначаны трохвугольнік — там, дзе трохвугольнік, там «пахне спакоем». Іншы шэдэўр сярод прадстаўленых на выстаўцы — «Усіх-відзімка!!!» васьмігадовай Эвеліны Кісялёвай. Усе сцены ў ім празрыстыя, акрамя ваннай: «Я люблю, калі ўсё бачна».

Фота з сайта aschool.by.

Падчас адкрыцця выстаўкі.

Ядром адукацыйнай праграмы, вакол якога пабудавана ўсё астатняе, з'яўляецца, натуральна, архітэктура. Думаецца, ніхто не стане аспрэчваць думку, што дойдліства — з'ява комплексная і складаная. Адпаведна, і тых, хто ўзяўся гэтую ніву апрацоўваць, могуць лічыцца спецыялістамі ўніверсальнымі. Паспяхова архітэктар павінен добра разбірацца ў розных сферах чалавечай дзейнасці і быць максімальна дасведчаным ва ўсіх асноўных дысцыплінах на так званай лясцы навук (ды і ў многіх больш дробных таксама).

Архітэктар як акумулятар ведаў, пункт судакранання розных сфер чалавечай дзейнасці, што знаходзіцца на сумежжы паміж мастацтвам і тэхналогіямі, творчасцю і дакладнымі навукамі, уключае поўную гаму актуальных (для таго ці іншага перыяду гісторыі) уяўленняў аб навакольным свеце. Уласна кажучы, таму пад «архітэктурным мысленнем» у дадзеным выпадку трэба разумець менавіта згаданыя сістэмнасць і міждысцыплінарнасць.

Які ён, мой будучы дом?

На Шостай выстаўцы архітэктурных праектаў экспануюцца малюнк «ідэальных дамоў», выкананыя, як належыць, у трох плоскасцях (фасад, план і разрэз). Амаль для ўсіх праектаў дзецямі з падручных матэрыялаў зроблена аб'ёмная мадэль — макет «Майго ідэальнага жылля». Кожная з работ суправаджаецца тлумачальнай запіскай, падпісам і дадатковай інфармацыяй, пакінутай аўтарам на паперы (гэта могуць быць легенда з умоўнымі знакамі, надпісы на самім малюнку альбо часам гісторыі, звязаныя з задумай).

Навучэнцы курса «Сістэмнае мысленне» з дапамогай сваіх праектаў спрабуюць адказаць на сур'ёзныя пытанні, якія тычацца архітэктуры: што такое дом? якія ў яго вобраз і форма? як на яго выгляд уплываюць кліматычныя асаблівасці? ды навошта ён увогуле патрэбны? Праца над уласна архітэктурнымі праектамі дзеці, назапасіўшы веды, пачыналі толькі пасля праходжання курсаў 14 студый (ад паліталогіі да сторытэлінгу). Іншымі словамі, выстаўленыя работы ёсць вынік паўгадавога разумовага напружання.

Тэматычна дзяцей ніяк не абмяжоўвалі. Усе іх ідэі, як запэўніваюць стваральнікі выстаўкі, педагогамі-куратарамі толькі падтрымліваліся і развіваліся. Само сабой, ход работы абмяркоўваўся на групавых занятках. Падчас такіх сеансаў дзеці спрабавалі абараняць і прэзентаваць свае праекты. Падобныя практыкі, як сцвярджаецца, спрыяюць лепшаму разуменню творчых задач і нюансаў мастацкага замыслу. І, лаверце, тут няма ніякіх хітрыкаў, бо за знешняй прастай малюнкаў нярэдка хаваюцца па-сапраўдному глыбокія ідэі.

Напрыклад, якім чынам наладзіць электразабеспячэнне, калі дом перасоўваецца і не мае пастаяннага геаграфічнага адраса (а такіх у экспазіцыі шмат)? З якога матэрыялу трэба будаваць дом на вадзе (таксама папулярная сярод дзяцей ідэя), каб ён не патануў, захававшы цэласнасць на доўгія гады і пры гэтым заставаўся камфортным для пражывання? Кожны з юных архітэктараў знаходзіць адказы на такія пытанні самастойна.

Фота аўтара.

Макет Зямлі, створаны навучэнцамі курса «Развіццё».

Атмасфера ў выставачнай зале прасякнута светлымі, вельмі цёплымі адчуваннямі. Экспазіцыя нібыта прызвана нагадаць наведальнікам аб нястрымным крэатыўце і той жыватворнай энергіі, якія хаваюцца ў кожным без выключэння чалавеку, пачынаючы з самага дзіцяцінага. Буянства колераў і форм, ігнараванне «здаравага сансу», фантазія і казка — тое, з чаго складаецца новая выстаўка, тое, што сустракае яе наведальнікаў з парога. І будзьце ўпэўнены: нават самы закарэзлы мозг адшукае для сябе тут нешта ўражальнае.

Чарадзеі для дзяцей

Па сабе ведаю: у каго вайна адабрала дзяцінства, той усё жыццё прагне трапіць у краіну, дзе сонца высокае, травы росныя, птушкі галасістыя, неба вясёлкавае, а мама з татам вечно жывыя. Леанід Улашчанка, чарадзеіны артыст дзіцячага тэатра, якраз з такой кагорты маіх сучаснікаў.

У прозвішчы Улашчанка заўсёды чую лагоднае слоўка «ўлашчыць». Дык ён жа і ёсць такі, каб пакрыўджанага ўлагодзіць, беднага задобрыць, хмурнага развесяліць, сумніўнага абнадзеіць. Яго чарадзеіствам, здаецца, няма мяжы ні на сцэне, ні ў жыцці. І калі я, дарагі чытач, хаця б на міг зацікавіў цябе сваім героем, дык гайда за мною ў яго вечно дзіцячае, маладое, натхнёнае жыццё.

Леаніда Аляксандравіча Улашчанкі, заслужанага артыста Беларусі, увогуле магло б не быць на белым свеце. Увайце: жудасны дзень 22 чэрвеня 1941 года. Пачалася вайна.

Бацька Лявона Улашчанкі, кадравы ваенны, арганізоўвае эвакуацыю сям'і падалей ад вогненнай зямлі. У цягнік садзіцца сям'я: цяжарная жонка, трое малых дзяцей і дзед. На адным з прыпынкаў, ужо пад Данбасам, парадзісе зрабіла блага. І яна ноччу пайшла шукаць льякарню. Дзед застаўся глядзець малышню.

Усё магло б здарыцца. Роды пад жывёным зорным небам. Адзін на адзін з бядой, без падмогі медыкаў. І расстанне з новым жыццём. Але Бог мілаваў Лярысу Улашчанку, шматдетную маму. Яе пятае дзіця нарадзілася здаровенькім у бальнічнай палаце. Па прапанове дзеда яго назвалі Лявонкам.

Дзед Язэп Паўлавіч быў адукаваным чалавек, нават пачытваў Біблію і ведаў, што імя гэтага азначае «львіны». Святывецца ў праваслаўных храмах Лявонція як свяціцель, свяшчэннаму-чаник, мучанік, прападобны. Якраз жа і дата свята супадала з днём нараджэння Лявонкі. Дзеці па-свойму ўспрымалі імя брацкія. Называлі, хто як хацеў: Лёня, Лёнік, Лёнька, Лявон, Лявонька, Лявонка.

Але ж Лявонку выпалі з нараджэння пакутныя выпрабаванні. Прабіваючыся ў безваенную вобласць Расіі, сям'я Улашчанкаў двойчы губляла немаўля! На нейкай са станцыі наляцелі на цягнікі чорныя самалёты са свастыкай. Ускочылі ў бамбасховішча, зірнулі ў коўдрачку, у якой ляжаў Лёнік, а яго там няма. Выслізнуў. Маці кінулася на перон і амаль з-пад колаў паравоза выхапіла сынка жывым. Цягнік, у якім уцякалі Улашчанкі ад вайны, быў халодным, аніяк не прыстасаваным да перавозкі людзей, тым больш немаўляў. Каб хоць які падсушыць пялёнкі, маці абгорталася імі. Уласным цяплом саргавала. Паўвільготныя пялёнкі зрабілі Лёнікава цела пунсовым... А калі прывезлі бежанцаў у Пензенскую вобласць, то тут напачатку Лявонку ледзь не згубілі. Пераадолювалі па дарозе нейкую рачулку. Скрыня, у якой сядзелі Улашчанкі, перакулілася. Усё саскочылі ў ваду, а падушка, на якой ляжаў Лёнік, папыла па цячэнні. Дзед ледзьве дагнаў жывое воблачка на вадзе.

Дзеці вайны пасля мамаіна малачка адразу налягалі на галоўны наедак беларусаў — бульбу. Яна ішла апетытна, аж нос у прысідкі, ва ўсялякім гатунку: печанка, варанка, тоўчанка, смажанка, у бульбё ці драчонікам. Увесь гэты бульбяны асартымент Лёнік Улашчанка каштаваў і ў бежанцах, і ў Самахвалавічах, куды сям'я вярнулася пасля вайны. Дзед часам браў старэйшых унукаў, ішлі прапашнічаць. З успамінаў Леаніда Аляксандравіча пра маленства мне запомніліся іх бульбяныя вясчэра.

Селі есці вялікім гуртом. Дзед падлічыў бульбу ў чыгунку. Усім — па тры. Хто павольна, смакуючы, еў сваю пайку. Хто вельмі згаладаваў, пракаўтуў мігам той наедак. Спрыгту хапіла і ў малага Лёніка. Ён вокамгненна з'еў свае тры бульбыны і зайздросна пазіраў на дзеда. Той няспешна лупіў бульбінку, ад якой ішоў цёплы парок, пасыпаў на яе сольку і раптам аддаў смакату Лёніку.

О цуд! О падарунак!

Праз гады Леанід Аляксандравіч ацэньвае дзедаву дачынальнасць:

— Ён жа радаваўся, што ўлагодзіў мяне сваёй бульбынай. А сам жаваў шалупіне...

І я зразумеў, з якіх жыццёвых крыніц ён наталіўся дабрыйнёй, чаму ценіць у людзях найперш дабрыйню і як ахвотна дзеліцца дабрыйнёй з дзецьмі.

Артыстам Лёню Улашчанку пачалі называць яшчэ ў дзяцінстве. То возьміцца паказаць, як ходзіць і кашляе стары чалавек. То рассяміяць хворага суседа, каб ён каштаваў кашу са спіртамі. Тады і ачуныя. То выягнае суседчыню карову за хвост, якая залезла ў іх кветнік. То пад гітару цёткі Валі пушыцца бясанож танцаваць цыганачку...

Леаніду Улашчанку вельмі спатрэбіліся дзіцячыя дзівоўсы, жарты, калі пачаў вучыцца на сапраўднага артыста.

Прафесар Дзмітрый Арлоў патрабаваў ад студэнтаў, каб назіралі за жыццём і ўмелі паказаць жывыя эцюды. А Улашчанка амальку бачыў і ведаў жыццё галоднае, боязнае і ў той жа час аптымістычнае, смяшлівае. Яго жыццёвыя, творчыя эскізы экзаменатараў і вяселлі, і даводзілі да слёз.

Аднойчы Улашчанка падлавіў на эскізі самога прафесара Арлова. Ішоў з інстытута па праспекце. Бачыць, уперадзе яго рухаецца чалавек, відаць, стомлены, сталы. Леанід змяніў сваю лёгкую, маладзёжную паходку на яго, пачаў пахіствацца з боку на бок, шаркаць нагамі. Усё гэта адбівалася на ценях двух пешаходаў. Арлоў адчуў, што за ім ідзе нехта вельмі г падобны на яго. Рэзка павярнуўся, выгукнуў:

— Улашчанка, ты?

— Ага. Эцюды з натуры збіраю. Як раліл...

Леанід Улашчанка мог бы адыцца паспяховым чыгунчыкам. З першых дзён жыцця — на чыгунцы, у вагоне для бежанцаў. А пасля школы паступіў у чыгунчынае вучылішча. Са сваімі працавітымі, умелымі рукамі Леанід Улашчанка мог бы стаць выдатным будаўніком. Не павяршыце, сам збудаваў для сябе трох'ярусны дом... Ён, да і б, мог бы трапіць на Алімпі ў якасці печніка, сталяра, настаўніка, вінароба, шафёра, вахцёра...

Фота з саіма тиз_priemnyy@tut.by

Леанід Улашчанка (Язэп Карыта) у спектаклі «Беларускія вадэвілі».

Быць артыстам Лёніку Улашчанку прадказалі амаль усе сямейнікі. У школе яго прыкметліва з першага класа кіраўніца драмгуртка, выкладчыца беларускай мовы і літаратуры Ніна Арцэмаўна Сакольчык. Яна не адпускала свайго любімага з самадзейнай сцэны ажно да дзевятага класа. За гэтыя гады загартоўваўся ў душы Улашчанкі герой сцэны, пакутнік і трыумфатар. А далей усё пайшло, як прадказваў лёс.

Будучы навучэнцам чыгунчынага вучылішча, Леанід Улашчанка ў тайне ад мамы праішоў кастынг у студыю кінаакцёраў «Беларусьфільма».

У жыцці і творчасці Леаніда Улашчанкі мяне багата чаго кранула ды магнітам прыцягнула да яго. Адно — што ён сваю маму называў пшчотна «мамулечка». Ён ценіў яе за ўсё: за вернасць мужу, які загінуў у вайну, за шчодрасць і строгаасць да ўсіх дзяцей, за шчыраванне ў працы. Маміну навуку Леанід прымяніў у сваёй жыццёвай і творчай дарозе.

Бацьку бачыў толькі на фотаздымку. А як жа хацелася мець заступніцу, абаронцу, адчуваць мужчынскую руку... От сабраўся ён аднойчы і махнуў у далёкую, нязведаную дарогу, ажно ў вялікі Харкаў. Пачаў шукаць бацькаву радню. На яго шлях сустрэліся добрыя, як і ён сам, людзі.

Леанід мог бы двойчы загінуць у вайну, але лёс пашкадаваў яго. І, відаць, яму наштаптуць таць артыстам, каб паспець, пакуль гарыць зямная свечка, пражыць некалькі жыццяў. І гэтае нябеснае пажаданне спраўдзілася. Заслужаны артыст Беларусі Леанід Аляксандравіч Улашчанка ажывіў у тэатры і кіно сто дваццаці герояў. Я ж назаву толькі некалькі. Яму сталі папулярныя вобразы Канстанціна Заслонова і Фелікса Дзяржынскага, генерала міліцыі і крмынальнага аўтарытэта, начальніка станцыі і рэвізора, снайпера і дырэктара рэстарана, ювеліра і танкіста, цара і барона, Дартаньяна і Эзопа... А ў казках і апавесцях для малалетаў, відаць, няма такой ролі, якую б ён не адолеў. Быў Львом і Катом, Веліканам і Багатыром, Дзедам Марозам і Кашчэем Бессмяротным...

Не павяршыце, Леанід Улашчанка быў... пнём у спектаклі «Анчутна». Прыстаю да яго, каб прызнаўся, як іграў Пня. Ліха зарагатаў, а, увольно насмяяўшыся, звёў свае густыя бровы і сказаў:

— А ведаеш, Сцяпанавіч, свайго сядзячка Пня мяне ўдалося ажывіць, удыхнуць у яго жыццё. Засядзеўся ён, мог струляець, рассыпацца. Але ж рух, гукане да вышні, умёнае ўзняцця надаюць надзею Пню. Ён адчувае, што ажываюць яго карані, галіны і пачынаецца, аднаўляецца жыццё. Такое змаганне ўхваляе само неба. Дык вунь чаму

вучыць дзяцей-гледачоў стары Пень. Гэта мая натхнёная роля ў спектаклі!..

Яшчэ адну чалавечую якасць ухваляю ў вобразе Леаніда Улашчанкі — пастаянства і вернасць прафесіі. Галоўнае, па маралі артыста, знайсці сябе ў жыцці, а знайсцішоўшы, быць верным свайму Я. І калі звіў гняздзечка па сваім гусце, то не мітусяся як матылёк, не стракачы як страказа. У працоўнай кнізе Леаніда Улашчанкі — адзін запіс. Ён зроблены ў 1965 годзе, пасля заканчэння тэатральна-мастацкага інстытута. Кадравічкай Тэатра юнага гледача. Запіс кароткі — акцёр тэатра. Яго першыя гледачы ўжо даўно самі сталі дзядыма...

Я адправаў у дзіцячым часопісе «Вясёлка» сорок два гады і добра ведаю, што значыць даражыць знойдзеным рабочым месцам, якое і ёсць менавіта тваё, адзінае, непаўторнае і акрыленае на кожны дзень. Гэткі ж шчасліўчык і тыгавец Леанід Аляксандравіч Улашчанка. Адчуваю: дужа багата хваляванню, траўмаў і ўзлётаў, радасцей і пакут перанёс артыст. Усё гэта і ёсць яго душэўныя мускулы, яго Алімпі і сонца над галавой. Ён вырас у Асобу, у Сына Беларусі. Падзякуем часу, што падарыў нам выдатнага сучасніка.

Леанід Улашчанка спазнаў у жыцці сапраўднае каханне. Яго сын Жэнька ад першага няўдалага шлюбу вельмі хацелі пазнаёміць тату са сваёй дзетсадаўскай выхавальніцай Наталіяй Дзмітрыеўнай. Такая сустрэча аднойчы адбылася. Паміж артыстам і выхавальніцай праскочыла іскра высокіх пацуняў.

— Жонку мне выбраў сын! — хваліўся Леанід Аляксандравіч.

Яны шмат гадоў пражылі ў шчаслівым шлюбе. Называлі адно аднаго няінакш як Наталечка, Лёнечка. Для поўнага шчасця Улашчанкі займелі ўсё: дачку Варвару, унукаў, кватэру, машыну. Сваімі рукамі збудавалі дачу пад Мінскам. А над усімі радасцямі і клопатамі заўсёды віравала сапраўднае каханне. Яно ўзвышала іх, надавала сілы для пераадолення любых цяжкасцей, і яны верылі, што гэта — дар Божы.

Ды смяротна бядя падпіліўвала закаханых. Аднойчы Наталія Дзмітрыеўна стала вельмі блага. Леанід завёў яе ў другую клінічную бальніцу сталіцы. Доктары аказаліся бездапаможны перад хваробай... Рэквіём свайго каханя Леанід Аляксандравіч апісаў ва ўспамінах, якія нельга чытаць без хвалявання.

Дзед Лявон Улашчанка багаты на ўнукаў. У сына Жэні — Леў, Марыя, Кацярына, Паліна. У дачкі Варвары — Даніла, Сафія, Марыя, Лявон. Кожнаму дзед прыдумляў казкі. Ці то на сон смачны, ці то як паратунак ад слёз, ці то для азбукі душы. Дзецам падабаўся дамашні казачнік. Яны ўсё болей даяраліся яго апоедам, забываючы часам, што мудры дзед хітруе з імі.

А штуршом да таго, калі Леанід Аляксандравіч паверыў, што ён сапраўдны казачнік, быў адзін выпадак. Неж пад Новы год дзед Лявон шапантуў сваёй бабуні Наталечцы: «Збірай дзятву і выдзі да ёлкі ў наш лясок. Я сустрэну вас там у вобразе Дзеда Мароза. Толькі ж не прагаварыся!» Прыводзіць бабуля ўнукаў да снежнай ёлкі, а яна ўжо апрадулася ў грлянды, цацкі. На ёй вясіць цукеркі, апельсіны. А з-за зялёнага ўбору ёлкі выходзіць сам Дзед Мароз.

— О, колькі гасцей у мяне! — урадаваўся лясны казачнік ды пачаў раздаваць падарункі, вадзіць карагод.

Раптам адзін з унукаў, старэйшы, безумоўна, вырашыў праверыць Дзеда:

— А вы можаце, дзядулька, цуд які-небудзь утварыць?

— Магу!.. Чаму ж не!..

Леанід Улашчанка, калі прыгадваў мне гэта, весела засмяяўся, вочы яго ажно бліснулі расінкамі:

— Не павяршыце, Сцяпанавіч, а было так. Калі мяне дзеці пачалі экзаменаваць, я тут жа выгукнуў на ўвесь лес: «Вецець! Ляці сюды, павітай май гасцей!..» Можаш верыць, можаж не верыць, але ў той жа міг зашумелі дрэвы, і да нашай ёлкі падляцеў ветрык-жэўжык. З ялінак, сасёнак, бірозак пачаў абтрацца сныжынкі. Мае ўнукі ахнулі. А я паверыў тады, што мае казкі вартыя ўвагі не толькі ўнукаў, але і ўсіх дзяцей. Так я асмеліўся і абнародаваў свае казкі ўжо ў трох кніжках: «Як верабейка сабра шукаў», «Хто галоўны?», «Ножкі сараканожкі»...

Магу аўтарытатна заявіць: Леанід Аляксандравіч Улашчанка сапраўдны дзіцячы пісьменнік. Амаль усе яго казкі надрукаваны ў «Вясёлцы». Усе прайшлі праз маё, галоўнага рэдактара, сэрца, праз мае рукі. Мы заўсёды радаліся наватарскім знаходкам Леаніда Улашчанкі. Ён піша павольна, бо строга да сюжэта, мовы. Такаго творчу мы прынялі ў сваю рэдкалегію.

Леанід часам агучвае свае і вясёлкаўскія казкі па рэспубліканскім радыё. Тут ён — аўтар, акцёр, рэжысёр, сцэнарыст. Піша п'есы. Прыдумваў для дзяцей новы літаратурны жанр — «Амаль казка». Кіруе дзіцячым тэатральным студыям «Надзея».

Што тут сказаць? Таленавіты чалавек можа праўдліць свой талент у розных сферах, кірунках, прафесіях. А таленту, мудрасці і акрыленасці Леаніду Аляксандравічу не пазычаць. Яны — яго ўзнагарода лёсу!

Уладзімір ЛПСКІ

Зайграла дуда, гуляць пара

Чого-чого, а цяжасцей Антону Абрамовічу хапіла з маленства. Як і яго братам Івану і Аляксандру. Не кажучы пра сясцёр Ганну і Іаанну. Хто як сыр у масле адчувае сябе, не ведае, на які бок павярнуцца, каб лацвей было, а іх сям'і часцей пра акраец хлаб марылася. Ды і той потам даставаўся. Хай сабе і не за сахой, не за станком.

Бацька іх Іван Васільевіч паходзіў з безымяльнай шляхты. Але ні ў наймы не падаваўся, ні ў арэнду надзел не браў. Таленту не пазбаўлены, граў на некалькіх музычных інструментах. Багаты памешчыкі ахвотна запрашалі яго даваць сваім дзецям урокі ігры на піяніна, фартэпіяна. Блага толькі тое, што часта даводзілася шукаць чарговы прытулак. Мала што змянілася, калі ажаніўся.

У жонкі ўзяў Настазію з роду Мацкевічаў. Так клікалі яе блізкія людзі. Для яго ж яна была Настассяй. Прыпыніліся ў нейкага памешчыка ў Віцебскім павеце. Прыкладна ў 1811 годзе ў іх нарадзіўся першынец, якога назвалі Антанам. Не паспеў ён падрасці, як падаліся на новае месца. Праз тры гады нарадзіўся Іван... Сям'я ірала, трэба было думаць, як кожнага на ногі паставіць. Баччы, што сыны цікавіцца музыкой, вырашыў, што добра будзе, калі пойдучы яго дарогай.

Сыноў падахвоціў да музыкі. Спачатку на вяселлях ці на розных вясковых святах разам з ім выступалі. А падрас Антон, першым на самастойны шлях выбіўся. Крыху пазней і з братам Іванам выступаў. Калі-нікалі ў хаўрус бралі Аляксандра.

Толькі хутка разышліся, разбегліся іх шляхі-дарогі. Праўда, Аляксандр, сёстры з бацькам і маці засталіся. Жылі тады ў Полацкім павеце. Антон жа з Іванам пайшлі на свой хлеб. Івана запрасіў да сябе памешчык Сіпайла з Невельскага павета. Антона — пан Лукомскі. Гэта ў Пскоўскай губерні, у Вялікалукскім павеце.

Радаваўся Антон, калі ў маёнтка завітваў нехта з тых, хто вучыўся ў Пецярбургу, Маскве ці Вільні. З цікавасцю слухаў іх аповеды пра тамашнія культурнае жыццё. Нікому не прызнаваўся, што даўно хоча трапіць у сталіцу. Разумеў аднак, што наўрад ці збудзецца калі-небудзь такая мара. Як жа ўзрадаваўся, калі аднойчы нехта з гасцей, ён прыехаў з Пецярбурга, прапанаваў стаць хатнім настаўнікам музыкі яго дзяцей.

Як некалі і бацька, працаваў у некалькіх сем'ях. Падрасці дзеці ў аднаго гаспадара — пераходзіў да іншага. Карыстаўся попытам, бо распрацаваў уласную метадыку выкладання музыкі. Пазнаёміўся з выхадцамі з Віцебшчыны, Пскоўшчыны і нават з Польшчы. Зблізіўся з Янам Баршчэўскім, Рамуальдам Падбярэзскім. Часам задумваўся, да каго больш цягне. У Падбярэзскім бачыў чалавека, блізкага сабе па ўзросце. Да Баршчэўскага найбольш вабіла тое, што зямляк, як і магчыма пачытаць сёе-тое з напісанага ім. У асноўным гэта былі польскамоўныя творы. Але аказалася ж, што ў яго ёсць і вершы на беларускай мове. Шчыра прызнаўся:

— Не ведаў, што і па-музыкаў пашан.
— Чаму па-музыкаў? — здзіўіўся Ян.
— Па-нашаму, па-свойму, — і прапанаваў: — Будзеш слухач?

Не чакаючы згоды, пачаў чытаць. Гэта быў верш «Дзеванька». Калі ён прагучаў, Антон залякаў у далоні:

— Здрава! Малойца! — падышоў і моцна, па-мужыцку абняў сябра.

Пасля яны, як заўсёды, яшчэ доўга гаварылі. Баршчэўскі і іншыя свае вершы

Антон Абрамовіч.

чытаў яму. Антон слухаў іх і быццам не чуў. Ужо напісаўшы некалькі музычных твораў, разумее, што «Дзеванька» так і просіцца на музыку. Але пра гэта не сказаў. Хай напісаная песня стане сюрпрызам.

Вярнуўшыся дамоў, стаў рабіць першыя накіды. Прабег колкі разоў па клавішах фартэпіяна і... Меркаваў, што ўсё атрымаецца лёгка і хутка. Блізкасць верша да фальклору паслужыць добрую справу. Аднак у мелодыі, якую ствараў, угадаліся знаёмыя матывы. Асабліва не расчараваны. Падобнае бывала з ім неаднойчы. Ведаў: пройдзе колкі часу, і тое, над чым шмат біўся, народзіцца як бы само сабой.

Пакаў на музыку і верш Баршчэўскага «Гарэліца». У ім паэт выступае супраць п'янства. Але спачатку апрацоўваў фальклор. Гэтаму спрыяла культурная атмасфера, што склалася ў Пецярбургу ў асяродку ўраджэнцаў Беларусі. Аб'ядноўвала іх разуменне таго, што ёсць такі край, ёсць такая мова.

Абрадаваў дзевяты том часопіса «Маяк». Разгарнуўшы яго, убачыў артыкул Іосіфа Цітовіча «Словы два пра мову і пісьменства Белай Русі». Аўтар быў высокай думкі аб беларускай мове. Адзначаў яе «гнутасць і паслухмянасць». У якасці прыкладу прыводзіў верш «Чалом, чалом, ацец, татулька». Абрамовіч падумалася: «Гэта ж акурат, як і «Дзеванька». Радасна ўсміхнуўся: «Не памыліўся, кладучы гэты верш на музыку! Каб жа толькі хутчэй надрукаваць!»

Якраз і нагода з'явілася. Рамуальд Падбярэзскі напрасіў даць што-небудзь у «Rocznik Literacki». Ахвотна прапанаваў песні «Дзеванька» і «Гарэліца». Пры ім і выканаў іх. Песні Падбярэзскаму спадабаліся. Дагэтуль праслухоўваў і іншыя яго творы. Ужо ведаў, што ён даўно любіць народную беларускую музыку. Хоча паводле матываў фальклору ствараць нешта нахвостна музычнай паэмы. Падтрымаў яго жаданне:

— Гэта, браце, якраз тое, што і трэба сёння. Ведаеш, — працягваў даверліва, — я і сам над гэтым неаднойчы задумваўся. Не здзіўляйся... Маўляў, што з Падбярэзскім сталася. Ці не музыку пісаць збіраецца? Я пра іншае, — гаварыў хутка, захоплены: — Бадай, заўважаў, што ў пазэі нацыянальнае выяўляецца прасцей, чым у той жа музыцы. Узіць хоць бы вершы Яна Баршчэўскага. Ды не толькі «Дзеваньку» і «Гарэліцу». На якой бы мове яны ні пісаліся — па духу беларускія. З музыкі складаней. Па той прычыне, што на сёння беларускай прафесійнай музыцы, па сутнасці, няма. Робяцца толькі першыя захады. За справу бярэцца гэтакія ж апантанія, як ты...

Спахапіўся, што маналог атрымаўся: — Прабач, можа, зашмат кажу. Толькі ты, калі ласка, падрабязней раскажы

мне пра сваю будучую паэму. Да таго яшчэ, як напішацца.

— А навошта?
— Сам хутка даведаешся!

Навошта, даведаўся ў 1844 годзе. У прадмове да першага тома «Шляхціца Завальні, альбо Беларусь у фантастычных апавяданнях» Рамуальд Падбярэзскі пісаў пра сябра: «Ідэя беларускіх паэтаў адносна працягнення народнасці ў мастацтве пачынае праяўляцца і ў музыцы. Так, вядомы ў сталіцы музычным талентам п. Антон Абрамовіч падхапіў думку, кінутою намі ў першым томе «Рочніка Літэрацкага», і ад некалькіх беларускіх мелодый, пакладзеных на ноты, перайшоў да задумы стварыць музычную паэму ў духу народных песень на тэму «Беларускае вяселле».

Гаварыў і пра тое, што ўяўляе сабой твор: «Усе абрадавыя часткі гэтага акта маюць там сваё музыкальнае глумачэнне, а над усім лунае чулівае, летуценная думка — то смяная, то высялая наперамяну — як душа нарачонай, што расчулена цяперашняй хвілінай і марыць аб няпэўнай будучыні, — думка, якая для музыкі-паэта складае поўнай прывабнасці тэму». Запрашаў чытачоў Абрамовіч пазнаёміцца з напісаным анансам Іванавічам: «Урыўкі, якія мы чулі, захапілі нас, таксама як і ўсіх слухачоў, зямлякоў кампазітара, якія найлепш маглі меркаваць аб праўдзівасці народных мелодый». Абяцаў: «Гэтага кампазіцыя, якую на гэты раз не можам назваць інакш як паэмай, будзе змешчана ў трэцім томе «Рочніка Літэрацкага» на 1845 год».

Сваё слова стрываў. Праўда, згаданы нумар альманаха з'явіўся годам пазней. Не толькі апублікаваў ноты «Беларускага вяселля». Напісаў і артыкул «П. Антон Абрамовіч, музыка». Публікацыям спадарожнічаў яго партрэт. Падбярэзскі паведамаў, што Антон Іваавіч — «вядомы публіцы сваімі музычнымі кампазіцыямі, а многім сем'ям — пільнай і грунтоўнай метадыкай выкладання фартэпіяна ігры».

У «Беларускім вяселлі» праўдзівая перададзена адметнасць гэтага даўняга нацыянальнага абраду. Кожны момант яго — тое, што ніколі не забываецца: «Сватанне», «Дзвочы вечар», «Прыезд у царкву», «Хор у царкве», «Бласлаўленне», «Крутуха»... Праз музыку ўсё ажывае. А калі «Кругавая», то ўжо з цяжасцю сябе стрымліваеш. Так і хочацца кінуцца ў скокі.

Адзначалася, як цёпла і прыхільна сустрэла сталічная публіка «канцэртнае выкананне кампазіцыі Абрамовіча на тэму рускай народнай песні «Ты не паверыш, як ты мне любя»». Гаварылася і пра тое, што ён збіраецца абагульніць свой педагогічны вопыт у дапаможніку «Школа для фартэпіяна».

Антон Іванавіч аpanаваў цудоўны настрой. Адкаў часопіс з «Беларускім вяселлем» убок. Прысеў каля фартэпіяна, крануўся пальцамі яго клавій. Іграў захоплены, палонены гукамі, так добра знаёмымі яму. Але, што дзіўна, яны гучалі як упершыню!

Пайграўшы ўступ, перанёсся ў сваё маленства. Жыў імягненнем, калі наваколле замерла ў прадчуванні вяселля. Цішыня... І раптам пачуліся слабыя-слабыя гукі. Гэта нагадала аб сабе дуда. Спачатку асярочна, баючыся парушыць спакой. А пасля ўсё смалей, гучней. І вось ужо пачуўся прызыўны покліч яе. Закокалі конскія капыты.

Адчуванне такое, што і не толькі музыка гучыць. Бачыш, як самі коні мчацца. А над дугамі ў іх — званочкі... Непаўторнае, маляўнічае відовішча. Чым больш услухоўваешся ў мелодыю, тым выразней усё гэта паўстае перад вачыма.

У «Беларускім вяселлі» праўдзівая перададзена адметнасць гэтага даўняга нацыянальнага абраду. Кожны момант яго — тое, што ніколі не забываецца: «Сватанне», «Дзвочы вечар», «Прыезд у царкву», «Хор у царкве», «Бласлаўленне», «Крутуха»... Праз музыку ўсё ажывае. А калі «Кругавая», то ўжо з цяжасцю сябе стрымліваеш. Так і хочацца кінуцца ў скокі.

Дзякуючы «Беларускаму вяселлю» прыйшло да Антона Абрамовіча не толькі прызнанне — з'явілася і ўпэўненасць у сабе. Як ніколі, працавалася плённая і ў ахвоту. Колькасць твораў, напісаных ім, паступова набліжалася да 50. Хацелася працаваць і працаваць. Прасцей стала, калі пасляўся ў доме генерал-лейтэнанта Крывапішына. Яму адвіль асобны пакой. Па сутнасці, сам сабе гаспадар. Збіраўся з думкамі, рабіў накіды, каб пазней праіграць напісанае. І гэтым разам, захапіўшыся, не адразу заўважыў, што ў пакой паямнала.

Маланкі без перадыху паласавалі неба. Іх вострыя, вогненныя стрэлы-пісягі гатовы былі пакрышыць яго прасторы на кавалкі. Бурклівы, як стары, якога нечакана патрывожылі, выскока-высока ў паднябессі варочаўся незадаволены гром. Яму, відаць, хацелася спакою. Таму, адзваўшыся колкі разоў, паіху замоўк. Ды нечакана перадумаў. І з нейкай нянавісцю пачаў пасылаць праклёны на зямлю і на людзей. Як з вядра, паліў дождж. Залева стаяла сцяной, за якой хаваўся суседнія будынкі. А патока вады безупынку шугалі па шыбах.

Антон Іванавіч з захопленнем назіраў за гэтым буйствам стыхіі. Нават не зачыніў фортку. Пырскі вады траплялі на твар, казыліва сцякалі па ім. Дыхалася лёгка-лёгка.

Дождж гэтак нечакана я пачаўся, так і сціх. Як і не было. Адзін гром працягваў буркатаць, не жадаючы супакойвацца. Але сонца, не звачаючы на яго, выірнула з-за хмар. Паслала свае шчодрыя промні. Па шыбах сцякалі апошнія раўчкі, слабейчы з кожным імягненнем. Хвіліна-другая — і на іх засталіся толькі асобныя вялікія кроплі. На вачы яны распаўзліся і хуценька выцякалі.

Антон Іванавіч не тое што падумаў, а нека асацыятыўна адчуў: ці не гэтак і ў чалавечым жыцці надараецца? Пачуцці, страці, дзейнасць дасягаюць свайго апагею. Чалавек, часта незаўважна для сябе, аказваецца на вышыні таго, да чаго імкнуўся, не паспееўшы яшчэ як след разабрацца ў самім сабе. Высветліць, наколькі ўсё дасягнутае значнае, вартэа. А ўжо нечакана мусіць змірыцца з немінучасцю страт. Гэта калі жыве, а пасля смерці?

Падумалася Антону Іванавічу: «Ці не станецца і пасля мяне так, як з імі? Былі і няма іх... Пішу музыку, а потым...» Ад гэтай думкі здрыгануўся, сілячыся адпрочыць яе. Не, не можа таго быць, каб усё прайшло марна. Каб нічога не засталася. Усеўся за фартэпіяна. Крануўся клавій...

Музыка Антона Абрамовіча маўчала сто гадоў. Толькі ў 1983-м адбыўся канцэрт з яго твораў. У праграме — найлепшыя. Сярод іх — «Поры года» і «Беларускае вяселле», вяршыні яго творчасці. Пасля былі іншыя канцэрты. Яны сталі данінай памяці і ўдзячнасцю таму, хто першы ў нашай музыцы напісаў творы, у аснове якіх беларускія народныя песні і танцы. Пра яго адыход у вечнасць звычайна сцвярджаецца так: не раней чым 1854 года. Ці: пасля 1854-га.

Тарас ЛЯВОНЕНКА

Зярнятка да зярнятка

У Заходняй Беларусі, нягледзячы на паланізацыю, працавала шмат дастойных асоб, якія клапаціліся аб адраджэнні. У шэрагу іх і грамадска-культурны дзеяч, педагог Сяргей Паўловіч, які нарадзіўся 13 верасня (па новым стылі 25) 1875 года ў вёсцы Осаўцы Кобрынскага павета (цяпер Драгічынскі раён) у сям’і святара.

Гэта паўплывала на выбар ім жыццёвага шляху. Спачатку скончыў праваслаўную семінарыю ў Вільні, пасля — Кіеўскую духоўную акадэмію. Абараніўшы дысертацыю, атрымаў навуковую ступень кандыдата багаслоўя. Шмат дзе працаваў, але заявіў аб сабе ў 1925—1928 гадах настаўнікам, а потым дырэктарам Віленскай беларускай гімназіі. Гэтая навуковая ўстанова шмат рабіла па выхаванні ў вучню патрыятычных пачуццяў, валоданні беларускай мовай. Такім зместам была напоўнена і праца Сяргея Канстанцінавіча. Была ў ёй і свая адметнасць: гэтыя высакародныя мэты ён увасабляў праз хрысціянскія ісціны.

Пачаў з падручніка «Свяшчэнная гісторыя Старога Завету», чым выклікаў незадаволенасць польскіх улад. Прычына ў тым, што асноўны змест Святога Пісання выкладаўся па-беларуску. Восць чаму «Свяшчэнная гісторыя Новага Завету» цалкам з’явілася толькі ў 1936 годзе, праз дзесяць гадоў пасля выхаду першай часткі. Падручнік жа «Першая навука Закона Божлага» адметны тым, што ў ім упершыню пададзены па-беларуску жыцці беларускіх святых, апісаны чудатворныя іконы. Расказаў Сяргей Паўловіч і пра гісторыю праваслаўнай царквы на Беларусі. Змясціў пераклады Свяшчэннага Пісання свайго аўтарства. Сам жа патлумачыў і асноўныя палажэнні праваслаўнай веры.

Сяргей Канстанцінавіч з’яўляўся рэдактарам-выдаўцом царкоўнага і культурна-асветнага часопіса для дзіцяці «Снапок». Хоць жыццё яго было і нядоўгім — выходзіў «Снапок» з мая 1937 да верасня 1939 года, — зроблена шмат. Часопіс абуджаў нацыянальную свядомасць чытачоў, пашыраў іх круггляд праз далучэнне да найлепшых набыткаў нацыянальнай і сусветнай культуры. Але сваё, беларускае,

было на першым плане. Гэта асабліва важна, бо ўлады Польшчы актыўна і настойліва працягвалі правядзіць паланізацыю.

У «Снапку» публікаваліся вершы Алеся Дубровіча, Міхася Васілька, Міхася Машары, Ніны Тарас... Былі змешчаны амаль усе вершы Максіма Танка, напісаныя ў Заходняй Беларусі. Перадрукоўваліся вершы, урыўкі з паэм Максіма Багдановіча, Канстанціі Буйло, Янкі Журбы, Якуба Коласа, Янкі Купалы, Альберта Паўловіча, узятыя з іх кніг, а таксама з савецкай перыёдыкі. Уяўленне аб вусна-паэтычнай творчасці давалі беларускія народныя казкі, песні, прыказкі, загадкі. Знаходзілася месца і гістарычнай праблематыцы. Так, Рыгор Шырма расказваў пра звычай беларусаў і іх песні, знаёміў з календарна-земляробчымі святамі. Пазнавальнымі былі ў часопісе нарысы пра Еўфрасінню Полацкую, пра першых асветнікаў Кірылу і Мяфодзія, а таксама пра археалагічныя помнікі.

З’яўляючыся актыўным дзеячам Таварыства беларускай школы, Сяргей Паўловіч разам з Рыгорам Шырмам і Феліксам Стацкевічам удзельнічаў у выданні штотыднёвага культурна-грамадскага і літаратурнага часопіса «Беларусі летапіс», які выходзіў больш працяглы час — з мая 1933 года да верасня 1939-га. Гэтае выданне таксама зрабіла шмат дзеля нацыянальнага абуджэння, для таго, каб тыя, хто пакуляў яшчэ не вызначыўся ў сваіх поглядах, упэўніліся, як неабходна беларусам, кажучы словамі Янкі Купалы, «людзьмі звацца». Гэта было важна, калі ўлічыць, што наступ улад на беларускае працягваўся і праз далейшае закрыццё беларускамоўных школ.

Пачатак гэтаму быў пакладзены ў канцы 20-х гадоў мінулага стагоддзя, а да 1934 года іх засталася

толькі 16. Закрываліся і беларускія настаўніцкія семінарыі, гімназіі. Тым, што працавалі, не стала навукальнай і метадычнай літаратуры. Шанцавала выкладчыкам, у якіх захавалася выдадзенае раней. Яны па-ранейшаму карысталіся яго падручнікам «Пішы самадзейна. Развіццё навыку самастойнага пісьма.

Паасобнік для беларускай школы і самавукаў. Ч. 1; першы год навучання (пасля азбукі) і «Метадычнымі ўвагамі да паасобніка “Пішы самадзейна”».

Калі ж прасочваць гісторыю беларускіх буквараў, то, несумненна, у гэтым шэрагу дастойнае месца зойме і напісаны Сяргеем Канстанцінавічам. «Першае зярнятка» — так сімвалічна назваў яго. Сапраўды, гэта своеасаблівае зерне, якое рулівец кідаў у беларускую глебу з упэўненасцю, што яно дасць дружныя ўсходы ў дзіцячых душах.

Важны і наступны момант. І сёння знаходзіцца тыя, хто мяркуе, што ў правапісе неабходна адмовіцца ад кірыліцы і перайсці на лацінку. Яшчэ польскія ўлады патрабавалі, каб у беларускіх і польска-беларускіх школах карысталіся лацінскай азбукі. Сяргей Паўловіч рашуча выступіў супраць гэтага. Толькі аднойчы ўсё ж пайшоў на кампраміс. Другое выданне «Першых зярняткаў» у 1936 годзе з’явілася лацінкай пад назвай «Zasielki». Аднак такі яго крок нічога не даў. Улады разумелі, што ад гэтага папулярынасць буквара не зменшыцца, таму наклад яго канфіскавалі.

Сяргей Паўловіч стараўся быць убаку ад палітычнага жыцця, ні ў адну з партый, што былі ў Заходняй Беларусі, не ўступіў. Ды ўсё адно двойчы трапіў у Лукішкі, каралі за нацыянальную дзейнасць. Знаходжанне за кратамі, як і напружаная дзейнасць, не прайшлі бяследна. Хворы на сэрца, памёр 16 верасня 1940 года.

Ігар ЛЯМЕСКА

Неабдымныя абсягі «Наддзвіння»

Полацкае літаратурнае аб’яднанне «Наддзвінне» было створана ў 1926 годзе. Узнікла як філіял рэспубліканскага аб’яднання «Маладняк» у 1925-м, а праз год стала самастойным і доўгі час існавала пры рэдакцыі раённай газеты (сённяшні «Полацкі веснік»).

У свой час удзельнікамі творчай суполкі былі вядомыя літаратары: Аляксандр Дудар, Аляксандр Званак, Ян Скрыган, Эдуард Самуйленак, Пятрусь Броўка, Тарас Хадкевіч, Генадзь Бураўкін, Аляксандр Савіцкі, Валянцін Лукша, Іван Стадолнік, Валянціна Аколава, Пятро Васючэнка, Навум Гальпяровіч, Мікалай Балдоўскі... У 1994 годзе літаратурнаму аб’яднанню нададзена званне «народнае».

Юбілейная вечарына, якая ладзілася ў Полацкім раённым цэнтры рамёстваў і нацыянальных культур, была перапынена хвілінай маўчання ў памяць «наддзвінцаў», якія пайшлі за апошні год з жыцця: Аркадзя Ефішэнка, Алы Івановай, Алены Яронькі, Германа Палынскага, Мікалая Балдоўскага і Віктара Карасёва.

Вядучая Іна Квашына распавяла, якім багатым на творчыя дасягненні быў перыяд у гісторыі літаб’яднання, калі яго, пачынаючы з 2006 года, на працягу 10 гадоў узначальваў член Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Балдоўскі. Убачылі свет 12 калектыўных зборнікаў і не адзін дзясятка кніг. У апошнія гады Мікалай Якаўлевіч з’яўляўся ганаровым кіраўніком «Наддзвіння».

У лістападзе мінулага года пайшоў з жыцця Віктар Карасёў — настаўнік, краязнавец, пісьменнік, аўтар 10 кніг, лаўрэат літаратурных прэміяў. Наддзвінцы ўдзячыны яму за кнігу «Наддзвінне: ад пачатку да сёння», у якой ён прасачыў гісторыю аб’яднання да 2012 года. У хуткім часе павінна адбыцца прэзентацыя апошняй яго кнігі «Раскажу, што памятаю».

Адзін з вядомых творцаў, хто пачынаў літаратурны шлях у «Наддзвінні», і сёння не парывае сувязі з аб’яднаннем, — тэлеведучы, радыёжурналіст, член СПБ Навум Гальпяровіч. Ён даслаў відэавішчаванне калегам па яры.

Была наддзвінка Надзея Салодкая — лаўрэат абласной літаратурнай прэміі імя Уладзіміра Караткевіча і лаўрэат абласной літаратурнай прэміі імя Петруся Броўкі — актыўная ў суполцы. Яна не змагла прысутнічаць на імпрэзе, але перадала ў фонд літаб’яднання стос кніг.

«Наддзвінне» — калектыў, які захоўвае найлепшыя літаратурныя традыцыі Полаччыны, шукае новыя формы і метады работы. Сёння ў суполцы 27 удзельнікаў. Сярод іх — члены СПБ Галіна Загурская, Пётр Буганаў і Ірына Багданава, член Саюза пісьменнікаў Расіі Анатоль Бясперстых. А Анатоль Бясперстых, Ірына Багданава і Пётр Буганаў з’яўляюцца членамі Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы Расіі і Беларусі.

Прывітальны адрас калектыву народнага літаратурнага аб’яднання «Наддзвінне» даслала старшыня праўлення Віцебскага аддзялення СПБ Тамара Краснова-Гусачэнка.

Галіне Загурскай, Пятру Буганаву, Ірыне Багданавай і кіраўніку аб’яднання Валянціне Сопікавай былі ўручаны ганаровыя граматы СПБ за прапаганду беларускай літаратуры і ў сувязі з 95-годдзем «Наддзвіння».

Сярод членаў аб’яднання многа лаўрэатаў літаратурных прэміяў: Галіна Загурская — абласной літаратурнай прэміі імя Уладзіміра Караткевіча і абласной літаратурнай прэміі імя Петруся Броўкі; Віктар Карасёў і Ірына Багданава — абласной літаратурнай прэміі імя Петруся Броўкі.

Полацкія творцы актыўна ўдзельнічаюць у міжнародных, рэспубліканскіх і абласных літаратурных конкурсах. Станавіліся пераможцамі, прызёрамі і фіналістамі Яна Гільмуліна, Ігар Пятровіч, Дар’я Прохарава, Любоў Міхайлава, Таццяна Ляўковіч, Пётр Буганаў, Анатоль Бясперстых, Валянціна Сопікава, Ала Швайко, Антаніна Піваварчык, Віталей Шалаеў, Уладзімір Куц, Уладзімір Тачыла і іншыя.

З 2019 года аб’яднанне рэалізоўвае праект «Сулалдзе»: выхаванне паэзіяў, мэта якога — садзейнічаць установам адукацыі Полаччыны ў выхаванні гарманічнай асобы навуэнцаў праз паэзію, далучэнне падрастаючага пакалення да свету культуры і развіццё мастацкага густу. Прынамсі, дзіцячая пісьменніца Ірына Багданава падчас сустрэч з маленькімі чытачамі падарыла бібліятэкам, школам каля тысячы сваіх кніг. А нядаўна яе прызналі «Найлепшым пісьменнікам Віцебскага абласнога аддзялення СПБ за 2021 год».

Пяты год «Наддзвінне» ажыццяўляе праект «Маладыя галасы, або Шукаем таленты». Амаль штогод аб’яднанне праводзіць адкрытыя літаратурныя спаборніцтвы сярод школьнікаў і моладзі. Летась адбыўся конкурс «Беларусь мая, ясна зорка».

Самыя цесныя сувязі на працягу многіх гадоў падтрымліваюць члены аб’яднання з раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмай. «Наддзвінцы» ахвотна адгукаюцца на запрашэнні выступіць перад чытачамі, паўдзельнічаць у розных праектах. Гэта адзначыла ў сваім выступленні-вішчаванні загадчыца аддзела абслугоўвання Цэнтральнай раённай бібліятэкі імя Ф. Скарыны Вольга Кудына. Яе падтрымала Аксана Бубала, загадчыца бібліятэкі-філіяла № 9 імя Алеся Савіцкага. Пісьменнік Аляксандр Савіцкі ўзнавіў «Наддзвінне» ў пасляваенныя гады. У Полацку заснавана літаратурная прэмія яго імя.

Сябруюць «наддзвінцы» і з суседзямі — калектывам Музея беларускага кнігадрукавання, бо робяць адну справу — служаць Яе Вялікасці кнізе. Пра ўзаемавыгаднае супрацоўніцтва і расказала загадчыца гэтай установы Славана Гаўрылава.

Жаданія гошці члены «Наддзвіння» і ў іншых установах культуры і асветы Полацка, Наваполацка і Полацкага раёна. Прадстаўнікі многіх з іх шчыра вішчавалі «наддзвінцаў» са святам.

Валянціна СОПКАВА, кіраўнік народнага літаратурнага аб’яднання «Наддзвінне»

Простыя рэчы

У пошуках ідэальнага... кубка

Настаўніца англійскай мовы і стваральніца школьнага музея Уладзіслава Сыракомлі ў вёсцы Смольгава ў Любанскім раёне, што на Міншчыне, пісьменніца Надзея Скрыпнік мае вялікую калекцыю кубкаў з розных куткоў свету. Сёння яна распавядае карэспандэнту «ЛіМ», з чаго ўзнікла яе захапленне.

Надзея Скрыпнік.

— Надзея, што цябе натхніла чаць збіраць калекцыю? Мусіць, калекцыяніраванне кубкаў звязана з любоўю да падарожжаў?

— Люблю прыгожыя рэчы, за якімі — гісторыя. У свой час, а гэта быў 2006 год, стаяла ў краме горада Брашава, што ў Румыніі, і вырашала, якую рэч набыць: талерку на сцяну або кубак для гарбаты. Вырашыла, што больш падабаецца апошняе.

Пасля яшчэ гадоў дзясць не была заўзятым калекцыянерам, а вась далей... Зараз у калекцыю ўваходзіць 375 кубкаў з 43 краін. Часта іх дораць, хаця, не заўсёды яны адпавядаюць пэўным параметрам. На кубку павіна быць пазначана назва краіны або горада, адкуль ён «прыехаў» — гэта абавязковае патрабаванне.

— Значыць, табе не важна самой набыць кубак у пэўным горадзе? Сябры таксама прывозяць з тых месцаў, якія, магчыма, ты ніколі не наведаеш?

— Абсалютна не важна. Дзіўна, я магу забыць, чым учора частавалася, але памятаю, адкуль у мяне той ці іншы кубак. Ёсць падарункі ад людзей, якія ўжо ў лепшым свеце, а я магу выпіць гарбаты з кубка і ўспомніць іх.

— Гарадоў у свеце больш ад двух мільёнаў, каля 200 краін. Ты імкнешся пабываць паўсюль?

— У мяне няма мэты наведаць вялікую колькасць краін — важна прывезці з падарожжаў кавалак прыгажосці і ўспамін. Але пэўныя мэты ўсё ж такі стаўлю:

у гэтым годзе я намагалася папоўніць мой «збор» да 366 кубкаў (можа, калі-небудзь захачу пражыць вісакосны год з новым на кожны дзень). Цяпер мая мэта — прыгожая лічба 500.

— З якога самага далёкага горада, які ты наведала, маеш кубак?

— Пэўна, самы далёкі — Куба. Кубак набыла за грошы. Так, кожны чалавек, які хоча займацца калекцыяніраваннем, павінен быць гатовы траціць сродкі.

— Калекцыя мае не толькі дэкаратыўнае прызначэнне — утылітарнае таксама? Дзе ты яе захоўваеш?

— Я фанат пасядзець з сябрамі за кубачкам гарбаты і чым-небудзь салодкім. Безумоўна, у маіх гасцей ёсць цудоўная магчымаць выбраць любы кубак. Для іх гэта той яшчэ квест, бо я шмат разоў бачыла разгубленасць і нерашучасць. Але разам мы цудоўна спраўляемся. Вялікай папулярнасцю карыстаецца кубакцюльпан з Галандыі, а закаханыя, якія ў мяне гасцююць, звычайна нераўнадудны да парнага кубка з Парыжа.

Мне часта задаюць пытанне, дзе захоўваюцца кубкі. Адкаж — усюды.

— Можна, згадаеш незвычайную гісторыю, звязаную з якім-небудзь кубкам?

— Іх шмат. Я нават выкладваю відэа ў «Інстаграм» з такімі гісторыямі. Кубак з Іерусаліма спрабаваў «прыехаць» да мяне ажно два разы. Першы раз яго чамусьці не прапусціла ізраільская мытня і вярнула майму сябру. Але ён вырашыў біцца з бюракратамі да апошняга і зноў адправіў кубак у падарожжа. На гэты раз яму не пашасціла на беларускай граніцы, дзе чамусьці вырашылі, што кубак каштуе вялікіх грошай. Мне давялося заплаціць немаленькую пошліну, каб выкупіць падарунак.

У Вільні я вельмі хацела паглядзець Вострую Брану, але яе не было на нашым турыстычным маршруце.

Я ўцякла ад экскурсавода і групы і прыйшла ў капліцу. Там адбывалася незвычайнае: перад вобразам Маці Божай Вастрабрамскай стаялі два чалавекі вельмі сталага ўросту, бралі шлюб. Было вельмі светла, чыста, спакойна... Я пакінула капліцу і адразу ж набыла кубак з выявай гэтай знакамітай іконы. Ішла з ім па незнаёмым горадзе, думала і... сустрэлася са сваёй жа групай.

У маёй калекцыі ёсць кубкі, якія не хочацца браць у рукі, і я не жартую. З грузінскага горада Горы прывезлі мне ў падарунак кубак з выявай Іосіфа Сталіна. Яго я хаваю, каб не трапляўся на вочы часта.

На маленькім кубку (ён у вышыню ўсяго 5 сантыметраў) з Гамбурга — інструкцыя па вязанні шасці марскіх вузлоў. Самы маленькі мой кубак — усюго два сантыметры. Самы вялікі — літровы крышталёвы кубак з расійскага Гусь-Хрустальнага. Самы першы — са знакамітага замка Бран (так называецца замак Графа Дракулы).

Фрагмент калекцыі.

Саме неверагоднае і крыху смешнае — я пакуль што не набыла ідэальнага кубка для штодзённай гарбаты. Ведаю, як ён павінен выглядаць, але яшчэ нідзе не сустрэкала такога. Мая мара — кубак з Ватыкана.

Таша ШПАКОЎСКАЯ
Фота з архіва Надзеі Скрыпнік

зваротная сувязь

Снежныя зімы

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты.

У нядзелю і чацвер увазе слухачоў — праект пісьменніка Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» з пачатку студзеня выходзяць праекты «Адным штрыхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял» са старонкамі твора Яна Баршчэўскага «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апа-вяданнях».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе працяг рамана Фёдора Дастаеўскага «Злачынства і пакаранне». У «Радыёбібліятэцы» — твор Івана Шамякіна «Шлюбяная ноч». У вярчэнні эфіры выхадных слухачоў чакаюць апавяданні беларускіх і замежных аўтараў у праекце «Літаратурныя гісторыі». Для аматараў паэзіі праграма «Прачучылы радком» прапануе вершы Міхася Башлакова.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю складуць дзве часткі радыёверсіі спектакля Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа «Снежныя зімы» паводле рамана Івана Шамякіна.

Юным прыхільнікам мастацкага вяршання канал «Культура» прапануе ў выхадныя праект «Дзіцячы радыётэатр» — пастаноўкі з фонду радыё. Чытанні ладзяцца па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Штогучар у 21.00 для маленькіх выходзіць «Вячэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штодзённіка «ЛіМ».

У нядзелю і сераду на «Культуры» выходзіць радыёверсія тэлеперадачы Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы». Гэтым разам — гутарка з кандыдатам філалагічных навук Аленай Васілевіч.

19 студзеня — у публічную бібліятэку № 1 імя Л. М. Талстога (вул. Маскоўская, 18) на творчую сустрэчу з Уладзімірам Мазго (14.30).

19 студзеня — у дзіцячую бібліятэку № 15 (вул. Слабодская, 27) на пасяджэнне студыі юных літаратараў «Малінаўскія галасы» (16.00).

Мінскае гарадское аддзяленне
Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

18 студзеня — у публічную бібліятэку № 21 (вул. Слабодская, 63) на творчую сустрэчу з Міхасём Пазняковым «Мой родны край у вершах і прозе» (14.30).

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
гарадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяснін Барсук
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіналімёдаў
Вольга Далдзімава
Жана Запарытка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Віцаслаў Нікіфарав
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Шэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziasda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziasda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

адрас мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падлісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготы
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасныя льготы.

Пасведчанне ад дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісанні ў друк
13.01.2022 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 685

Друкана Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 175
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
звычайна ў публікацыях, у адпаведнасць
з канонамі Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001

2 2 0 0 2